

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
Eesti keele õppetool

Kristina Pai

**TRANSLATIIVNE JA ESSIIVNE PREDIKATIIVADVERBIAAL
EESTI KIRJAKEELES**

Magistritöö

Juhendaja professor Mati Ereht

TARTU 2001

SISUKORD

SAATEKS	5
1. LIITPREDIKAAT, PREDIKATIIV JA PREDIKATIIVADVERBIAAL LAUSELIHKMETENA	6
1.1. LIITPREDIKAAT VÕI PREDIKATIIV INDOEUROOPA KEELTE GRAMMATIKATES.....	6
1.2. PREDIKATIIV JA PREDIKATIIVADVERBIAAL EESTI JA SOOME KEELE GRAMMATIKATES.....	9
2. KÄÄNDED – NOMINATIIV, ESSIIV JA TRANSLATIIV	16
2.1. NOMINATIIVI, ESSIIVI JA TRANSLATIIVI VASTED INDOEUROOPA KEELTES.....	16
2.2. NOMINATIIV, ESSIIV JA TRANSLATIIV SOOME-UGRI KEELTES.....	19
2.2.1. Saami keeltes.....	22
2.2.2. Läänemeresoome keeltes.....	23
2.2.3. Eesti murretes.....	23
2.2.4. Eesti kirjakeeles.....	26
3. ESSIIVI JA TRANSLATIIVI FUNKTSIOONID	28
3.1. ESSIIVI JA TRANSLATIIVI FUNKTSIOONIDE VÕRDLUS.....	28
3.2. <i>OLEMA</i> -VERBI LAIENDAV PREDIKATIIVADVERBIAAL.....	33
4. TRANSLATIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI FUNKTSIOONID	38
4.1. TRANSLATIIVNE PREDIKATIIVADVERBIAAL LATIIVSES FUNKTSIOONIS.....	38
4.1.1. Subjektiline latiivne predikatiivadverbiaal.....	41
4.1.2. Objektiline latiivne predikatiivadverbiaal.....	47
4.2. TRANSLATIIVNE PREDIKATIIVADVERBIAAL LOKATIIVSES FUNKTSIOONIS.....	58
4.2.1. Translatiiv muude staatiliste verbide laiendina.....	60
4.2.2. Vastandpaare moodustavad muutumisverbid.....	64

4.3. TRANSLATIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI FUNKTSIOONIDE KOKKUVÕTE.....	69
5. ESSIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI FUNKTSIOONID.....	74
5.1. ESSIIVI FUNKTSIOONIDE KUJUNEMINE EESTI KIRJAKEELES.....	75
5.2. ESSIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI TÄNAPÄEVASED FUNKTSIOONID.....	77
5.2.1. Essiivne predikatiivadverbiaal vaba või seotud adverbialina	78
5.3. SUBJEKTILINE JA OBJEKTILINE ESSIIVNE PREDIKATIIVADVERBIAAL.....	83
5.3.1. Subjektiline essiivne predikatiivadverbiaal.....	87
5.3.2. Objektiline essiivne predikatiivadverbiaal.....	94
5.4. ESSIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI FUNKTSIOONIDE KOKKUVÕTE.....	98
6. ESSIIVI JA TRANSLATIIVI ASENDUSVÕIMALUSED.....	100
6.1. TRANSLATIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI ASENDUSVÕIMALUSED.....	100
6.2. ESSIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI ASENDUSVÕIMALUSED.....	107
7. ESSIIVNE JA TRANSLATIIVNE PREDIKATIIVADVERBIAAL EESTI KIRJAKEELE KORPUSES – ÜLDINE STATISTIKA.....	113
7.1. TRANSLATIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI STATISTIKA.....	115
7.1.1. Adjektiivne ja substantiivne predikatiivadverbiaal.....	115
7.1.2. Translatiivse predikatiivadverbiaaliga esinevad verbid.....	116
7.1.3. Verbid koos adjektiivse ja/või substantiivse predikatiivadverbiaaliga.....	118
7.1.4. Subjektilise ja objektilise translatiivse predikatiivadverbiaali statistika.....	123
7.2. ESSIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI STATISTIKA.....	125
7.2.1. Adjektiivne ja substantiivne predikatiivadverbiaal.....	125
7.2.2. Essiivse predikatiivadverbiaaliga esinevad verbid.....	125

7.2.3. Verbid koos adjektiivse ja/või substantiivse predikatiivadverbiaaliga.....	127
7.2.4. Subjektilise ja objektilise essiivse predikatiivadverbiaali statistika.....	129
KOKKUVÕTE.....	131
LÜHENDID.....	134
KIRJANDUS.....	135
SUMMARY.....	142
LISAD I – X.....	145

SAATEKS

Predikatiivadverbiaal, mis vormistub eesti keeles translatiivi ja essiivi abil (*Ta jäi haigeks, Vesi näis külmana*), on tüpoloogiliselt huvipakkuvamaid lauseliikmeid. Paljudes keeltes jääb meie predikatiivadverbiaalile vastav lauseliige alati nominatiivi (nt inglise keeles *He fell ill, She seems unhappy*), mõnes keeles võib see olla markeeritud ka ühe käände abil (nt vene keeles instrumentaaliga – *Он был ученым*). Eesti ja soome keeles on aga tervelt kaks markeerimisvõimalust – translatiiv ja essiiv.

Käesolevas töös käsitlen essiivse ja translatiivse predikatiivadverbiaali (PA) funktsioone – mida on neis kahes käändes esineval määrusel ühist ja mida erinevat, mis tingib asendusvõimaluse ja kohatise sünonüümia. Võrdlen eesti keele PA käändevalikut soome ja mõnevõrra ka teiste keeltega. Nii translatiivse kui essiivse PA juures on sageli olnud problemaatiline, millal on neid võimalik asendada nominatiiviga, s.o jätta PA markeerimata, ja juhul, kui asendus on võimalik, siis millised on nende käänete omavahelised tähenduserinevused. Probleemi lähtekohaks on nende kolme käände keeleajalooline kõrvutine areng, kusjuures funktsioonid on kohati kattunud.

Peatükis 7 esitatud statistika põhineb Tartu ülikooli eesti kirjakeele korpuse (edaspidi TÜKK) 1890ndate ja 1980ndate aastate materjalil. Olen kasutanud lauseid, milles esineb translatiivset ja essiivset predikatiivadverbiaali. Ühtluse huvides olen kasutanud vaid ilu- ja ajakirjanduse tekste, sest 1890ndatest aastatest TÜKK-is muid tekstiliike ei leidu. Mujal peatükkides esitatud näitelauseid on sageli ka autori enda moodustatud.

Töö ülesehituse võiks tinglikult jagada kolmeks: 1. vastava nähtuse vormistamine (PA ning kolm käänet – nominatiiv, essiiv ja translatiiv) erinevates keeltes – nii indoeuroopa kui soome-ugri keeltes; 2. PA funktsioonid eesti kirjakeeles; 3. kirjakeele korpuse statistika. Kahjuks jäi käesolevast tööst ruumi puudusel välja PA ühildumist käsitlev peatükk (oma bakalaureusetöö kirjutasin essiivse ja translatiivse PA ühildumisest, lähtudes kirjakeele korpuse 1980ndate aastate näidetest). Kindlasti vajab seegi ala veel uurimist.

1. LIITPREDIKAAT, PREDIKATIIV JA PREDIKATIIVADVERBIAAL LAUSELIIKMETENA

Käesolevas peatükis alustan ülevaadet indoeuroopa keeltest, vaadeldes esiteks eesti keelest ehituselt kaugemaid keeli, liikudes edasi soome-ugri keelteni. Sellist lähenemist võib õigustada ka tõigaga, et varasemad eesti keele grammatikad lähtusid just indoeuroopa keelte kirjeldustest. Esitan lühidalt nii PA kui ka sellega lähedalt seotud predikatiivi kirjelduse ja annan põgusa pildi predikatiivi ja PA käsitlemisest eesti grammatikakirjanduses läbi aegade.

1.1. Liitpredikaat või predikatiiv indoeuroopa keelte grammatikates

Kui eesti keele lauseõpetuses räägitakse predikatiivist või PA-st (seisundimäärusest, öeldistäitemäärusest), siis indoeuroopa keelte grammatikates on juttu **aluse või sihitise juurde kuuluvast komplemendist** (*complement*) või **atribuudist** (*attribute*). PA kohta on grammatikates kasutusel ka terminid *complement adverbial*, *complement adverbial of state*.

The Linguistic Encyclopedia (1995: 145) ütleb: “ The **complement** is anything that could have functioned as the subject in the clause, but which does not, including, thus, nominal groups realizing what other grammarians tend to refer to as direct and indirect objects, and also what Halliday refers to as **attributive complement**: for instance, *a famous politician* in *Dick Whittington became a famous politician*.”

Samas refereeritakse ka Halliday seisukohta inglise keele osalause kirjeldamiseks vajaminevate lauseliikmete kohta: “According to Halliday (Halliday, M.A.K. 1961. *Categories of the Theory of grammar*, Word, 17: 241-92), four elements are needed to describe the structure of the English clause, namely **subject (S)**, **predicator (P)**, **complement (C)**, and **adjunct (A)**.” (*The Linguistic Encyclopedia* 1995:387).

Inglise keele grammatikas (Quirk et al 1985) nimetatakse lause elementi, mis esineb koos koopulaverbiga ja on seotud lause alusega – **subjekti komplemendiks**

(*subject complement*). Prototüüpne koopulaverb on inglise keeles nagu eesti keeleski *olema* (*be*). Subjekti komplement täidab semantiliselt atributiivset funktsiooni (*attribute*), kusjuures viimast saab omakorda jagada identifitseerimiseks (*identification*) (A) ja iseloomustamiseks (*characterization*) (B):

(A)		<i>Kevin is my brother.</i>	[<i>identification</i>]
(B)	a.	<i>Kevin is young.</i>	[<i>characterization</i>]
	b.	<i>Kevin is a student.</i>	[<i>characterization</i>]

Samasugust jaotust näeme ka eesti keele grammatikas – “Omadussõnaline öeldistäide täidab alati iseloomustavat funktsiooni, väljendades subjekti referendi omadust või seisundit” (EKG II 1993: 56); “Nimisõnalised öeldistäited jagunevad sisusuhte põhjal alusega a) iseloomustavateks-liigitavateks ja b) identifitseerivateks. Aluse ja liigitava öeldistäite referendid on kuuluvussuhtes: alusega märgitu on öeldistäitega märgitu klassi liige. Seevastu aluse ja identifitseeriva öeldistäite referendid kattuvad, kumbki ei ole käsitatav teise osana või elemendina” (EKG II 1993: 57).

Lisaks jaotatakse Quirk’i jt inglise keele grammatikas muude verbidega seostuvaid atributiivseid komplemente **olemasolu-** (*current; existing*) (C) ja **tulemusatribuutideks** (*resulting*) (D):

(C)	a.	<i>She seems unhappy.</i>	[<i>current attribute</i>]
	b.	<i>She remained silent.</i>	[<i>current attribute</i>]
(D)	a.	<i>We became restless.</i>	[<i>resulting attribute</i>]
	b.	<i>He fell ill.</i>	[<i>resulting attribute</i>]

Olemasolu-atribuudid esinevad lauses tavaliselt koos **staatiliste verbidega**, tulemus-atribuudid aga **dünaamiliste verbidega**.

Kahe viimase näitepaari puhul ei räägita eesti keele grammatikates enam predikatiivist vaid **predikatiivadverbiaalist**. Ka eesti keeles saab PA esineda kas koos

staatiliste või dünaamiliste verbidega¹, seejuures väljendatakse staatilist funktsiooni tavaliselt essiiviga ja dünaamilist translatiiviga:

STAATILINE /Ess/:	<i>Ta näib õnnetuna.</i>
	<i>Ta püsis vaiksena.</i>
DÜNAAMILINE /Tr/:	<i>Ta muutus rahutuks.</i>
	<i>Ta jäi haigeks.</i>

Transitiivlause puhul kasutatakse Quirk'i jt grammatikas terminit **objekti komplement** (*object complement*), sest vastav lauseliige on koopula abil seotud täissihitisega.

<i>They are very pleasant.</i>	[<i>subject complement</i>]
<i>We find them very pleasant.</i>	[<i>object complement</i>]
<i>They became her assistants.</i>	[<i>subject complement</i>]
<i>Carol made them her assistants.</i>	[<i>object complement</i>]

Eesti keeles käsitletakse vastavaid lauseliikmeid kui predikatiivi (*Nad on väga kenad, Me leidsime, et nad on kenad*), subjektilist PA-d (*Nad said tema abilisteks*) ja objektilist PA-d (*Carol tegi nad oma abilisteks*).

Prantsuse keele grammatikas käsitletakse vastavaid lauseliikmeid sama malli järgi kui inglise grammatikas ning kasutusel on ka analoogiline terminoloogia: eesti predikatiivile vastab *attribut*, PA-le aga sõltuvalt selle referendist *attribut du sujet* või *attribut d'objet*. Saksa keele grammatikais võib inglise keele *complementi* vastena leida terminid *Ergänzung* ja *Prädikativ*.

Kõige uuemas inglise keele teaduslikus grammatikas (Biber jt 1999) on toimunud terminoloogiline nihe – terminite *subject complement* ja *object complement* asemel on hakatud kasutama termineid *subject predicative* ja *object predicative*.

¹ Eesti keele grammatikas (EKG II 1993) antud kirjelduse järgi tähistavad staatiliste predikaatidega laused staatilisi situatsioone ehk SEISUNDEID. Staatiline situatsioon pigem “on olemas” kui “toimib”, on homogeenne, pidev ja muutumatu. Nt. *Ilmad püsivad soojad; Julgete päralt on maailma* (EKG II 1993: 22). Dünaamiliste predikaatidega laused tähistavad dünaamilisi situatsioone. Dünaamiline situatsioon pigem “toimub” kui “on olemas”, ta kulgeb heterogeensena, mingis mõttes muutlikuna. Dünaamilised situatsioonid jagunevad duratiivseteks (*Askeldasin aias*) ja momentaanseteks (*Oks praksatas jala all*) (EKG II 1993: 23).

1.2. Predikatiiv ja predikatiivadverbiaal eesti ja soome keele grammatikates

Topeltseoste tõttu on **predikatiivi** ja **predikatiivadverbiaali** peetud problemaatilisemateks lauseliikmeteks eesti keeles ja kuna mõlemad lauseelemendid laiendavad ühelt poolt verbi ja teiselt poolt ühilduvad subjekti ja objektiga arvus, võiks neid inglise grammatika eeskujul kas või üheks, omaette lauseliikmeks pidada (vrd ingl. *complement*) (Erelt 1985: 539). Samasugune segadus on grammatikutel olnud ka lisandi piiride määratlemisega. Võib öelda, et need kolm lauseliiget pole olnud ainult eesti, vaid ka soome keele grammatikute pidevaks vaidlusteemaks.

Kui indoeuroopa keelte grammatikates ollakse kohati eriarvamusel, kas pidada predikatiivi omaette lauseliikmeks või käsitleda seda liitöeldisena, siis eesti ja soome keele grammatikates selles suhtes enam kahtlust ei ole, lisaks eristatakse tänapäeval kategooriana ka predikatiivadverbiaali. Segadust tekitavad aga ikka ja jälle nende lauseliikmete piirid.

Eesti keele predikatiivi staatuse üle on pidevalt vaieldud. A. Kask on 1936. aastal kirjutanud: “Ei ole vist ühegi lauseliikme määritlus eesti seniseis lauseõpetusis olnud nii kõikuv kui predikatiivi oma. Üldiselt võib siiski kõiki seniseid predikatiivi käsitlusi liigitada kahte rühma: ühed, mis lähtuvad **Wiedemanni** grammatikast (F. J. Wiedemann, *Grammatik der Estnischen Sprache*, 1875), ja teised, mille lähtekohaks on **Lauri Kettuneni** teos *Lauseliikmed eesti keeles* (1924). Teataval määral iseseisvaid seisukohavõtte võib märgata veel K. A. Hermannil ja osalt ka H. Pöllul.” (Kask 1936: 14).

Kuna varased eesti keele grammatikad olid koostatud indoeuroopa keelte grammatikakirjandusele tuginedes, lähtus ka suhtumine predikatiivi ja PA-sse nende keelte ehitusest ja vastavate uurijate seisukohtadest. Vanemates grammatikates ei kasutata mitte terminit predikatiiv, vaid seda kirjeldatakse predikaadi ühe eriliigina, nn nominaalse predikaadina, mis koosneb koopulast ja vastavast noomenist. Nii nimetavad seda **Wiedemann** (1875), **Nebocat** (1884) ja **Jõgever** (1920); **H. Einer** (1885) on kasutanud terminit ‘nimisõna ütetus’, **A. Ploompuu** (1923) tarvitab aga “abi-

aegsõnalise” öeldise kõrval juba “öeldise täite” nimetust. **K. A. Hermann** kasutab 1896 nimetust “üteldus”, **K. Leetberg** kõneleb 1925. aastal Eineri eeskujul sidemest ehk koopulast ja nimi- ehk omadussõnalisest predikaadist. Suure sammu edasi astub aga **H. Põld**, esitades oma *Lauseõpetuses (Eesti keeleõpetus, II jagu, 1922)* predikatiivi ehk “ütlusetäite” juba täiesti iseseisva lauseliikmena. Uutele ja ühtlasi soomepärasele alustele viib predikatiivi käsitluse **L. Kettunen** teoses *Lauseliikmed eesti keeles* (1924), vaadeldes predikaaditäidet täiesti iseseisva lauseliikmena ja märkides seejuures, et öeldistäide “täidab” tähenduse poolest puudulikku verbi *olema* ja on seega kõigepealt verbi laiend. Peale *olema*-verbi võib tema arvates aga omadussõnaline predikatiiv esineda ükskõik missuguse verbi puhul. Kettuneni arvates ei saa aga predikatiiviks olla näiteks saavas käändes nimisõna, mida ta peab määruseks. Kooligrammatikais on **O. Loorits** (1923) ja **K. Vainula** (1930) püüdnud järgida Kettuneni seisukohti, samuti ka **Muuk** ja **Tedre** oma *Lühikese eesti keeleõpetuse* II osas (1930). **Kask** (1936) leiab, et on õieti kaks käännet, mis kindlasti öeldistäite funktsioonis esinevad: need on nimetav ja osastav. Teised käänded tuleks aga tema arvates pöörd sõna laiendina lugeda määruste hulka. “Seega tuleks laiendada ainult määruse-liigi piire, mis niikuinii on lähedane öeldistäitele ja mida omal ajal peetigi öeldistäiteks (resp. öeldiseks, vrd. Wiedemann jt), kuid mida Kettunenist alates täie õigusega on loetud predikatiiv-adverbiaaliks (*Onu on õpetajaks. Poiss tennis karjusena*).” (Kask 1936: 19).

Nii eesti kui soome keele kohta võib tänapäeval öelda, et predikatiiv on subjekti ja objekti järel kolmas nominaalne lauseliige (erandiks on selles suhtes vaid P. Nemvaltsi ja S. Vare *Eesti keele õpik X klassile* (1984: 83), kus predikatiivi on kirjeldatud täitena kui predikaadi (verbifraasi) komponenti).

Eesti keele grammatikas öeldakse, et predikatiiv on omadus- või nimisõna(fraas) **nimetavas**, **osastavas** või (marginaalselt ka) **omastavas** käändes, ka sellise asendusvormiga kvantorifraas või *da*-infinitiivne verb(iframe), mis iseloomustab või identifitseerib alusega tähistatut. Öeldistäide on obligatoorne laiend köitmena toimiva verbi *olema* juures (EKG II: 55). Soome keeles on lisaks võimalik marginaalselt kasutada ka *tulema*-verbi (H/K 1979: 189, 212).

Lauseliikmete määramine on osutunud problemaatiliseks siis, kui on püütud predikatiivi loogilis-semantiliselt määratlust kokku sobitada ta morfoloogilis-süntaktiliste

omadustega. Morfoloogiliselt on predikatiivi traditsiooniliselt eristatud predikatiivadverbiaalist ja teistest määrustest käändevaliku põhjal: predikatiiv esineb grammatilistes e abstraktsetes käänetes (nom, part, gen):

Nom	<i>Ta on tubli.</i>
Part	<i>See on üks mu lemmikraamatuid.</i>
Gen	<i>Ta arvas mu oma õe olevat.</i>

Lisaks öeldakse *Eesti keele käsiraamatus*, et omadussõnaline öeldistäide võib esineda ka seestütlevas, nt *Maja on puust*, kaasaütlevas, nt *Tüdruk on heledate juustega*; või ilmaütlevas käändes, nt *Kõik teie väited on usutava tõestuseta* (EKK 2000: 410).

Samas ei peeta aga ei eesti keele grammatikas (1993) ega Hakulise/Karlssoni grammatikas predikatiiviks järgmisi partitiivseid tarindeid:

Eesti	<i>Kaarte on musti ja punaseid.</i>
Soome	<i>Kouluja on hyviä ja huonoja.</i>

Eesti keele grammatikas leitakse, et sellistes lausetes on tegemist pigem nominaaltarindi lahutamisel tekkinud (**lahk**)**atribuudi**, mitte predikatiiviga. Selliseid lauseid on ilmselt õigem pidada markeeritud teatestruktuuriga eksistentsiaallauseteks, mis tulenevad lausetest *On (olemas) musti ja punaseid kaarte*; *On (olemas) häid ja halbu koole* (EKG 1993 II: 56; H/K 1979: 191-192). Vastavate lausemallide tõlgendamine on põhjustanud palju vaidlusi ja näiteks E. Riikoja (EKLP 1974); H. Rätsep (1981: 13); P. Leino (1982: 10) ja B. Klaas (1987: 32) peavad vastavat tarindit predikatiiviks.

Rääkides soome keele grammatikates traditsiooniliselt eristatud predikatiivist ja PA-st nendib Hämäläinen (1999: 130), et nende eristus on formaalne – predikatiiv esineb nominatiivis või partitiivis ja kõigi ülejäänud käänete puhul kasutatakse terminit PA. Hämäläinen leiab, et kuna on olemas ka verbe, mis nõuavad teatud kindlas käändes täidet, on predikatiivi ja PA eristamine teineteisest käänete abil koguni eksitav (nt *pysyä* nõuab alati essiivi). Seoses *olema* ja *tulema* verbiga aga ei ole erinevus predikatiivi ja PA vahel ainuüksi formaalne, vaid kannab endas ka tähenduserinevust:

- (A) *Hän on opettaja* - *Ta on õpetaja.*
He is a teacher.
- (B) *Hän on opettajana* - *Ta on/töötab õpetajana.*
He is working as a teacher.
- (C) *Hänestä tuli opettaja* - *Temast sai õpetaja.*
He became a teacher.
- (D) *Hän tuli opettajaksi* - *Ta tuli (siia tööle) õpetajaks.*
He came here to work as a teacher.

Tähenduse poolest on need näitelauseid teineteisest erinevad – (A): keegi on ametilt õpetaja; (B): eelmise lausega võrreldes on tähenduses aspektierinevus – hetkel või teatud aja jooksul on keegi kuskil õpetaja (inglise keeles on vastava konstruktsiooni puhul kasutusel *-ing*-vorm); (C): keegi on saanud (vastava koolitusega) spetsialistiks – õpetajaks; (D): keegi, kes ei pruugi olla elukutselt õpetaja, on tulnud vastavasse ametisse tööle.

Selliseid lauseid nagu *Ta on töötanud arstina kogu elu, Ta oli seal suvel arstiks, Ta näis närvilisena, Kas te jäite haigeks?* nimetatakse eesti keele grammatikas seisundimäärusteks (EKG II 1993: 91 – 94), käesolevas töös on kasutusel termin predikatiivadverbiaal (PA). PA on süntaktilis-semantiline segakategooria, millel on predikatiivi tähendusnüansse ja adverbiaalide vormilisi omadusi.

Kuigi eesti keele grammatikates on predikatiivadverbiaali nimetatud mitmeti – täiendus, seisundimäärus, öeldistäitemäärus (ka öeldistäidemäärus), olekumäärus, PA – ja on pakutud välja erinevaid käändeid, milles vastav määrus esineda saab, ei ole hiljem enam kaheldud selles, et vastavat lauseliiget on mõistlik eristada predikatiivist.

Lauri Kettunen, kes esimesena eristas predikatiivist predikatiivadverbiaali, pidades seda iseseisvaks lauseliikmeks, kirjeldab oma raamatus *Lauseliikmed eesti keeles* (1924) PA-d üsna üksikasjalikult. Ta ütleb, et see on predikaaditäite (e öeldistäite) taoline täiendus, “mis enamasti otsekohe verbile alistub, võib aga ühel hoobil olla ka substantiivi täienduseks” (1924: 60). Kettunen toob esile PA erinevuse öeldistäitest - PA väljendab omaduse või olukorra muutumist või selle juhuslikku laadi. Kettuneni

käsitluse puhul on eriti oluline see, et ta tunnistab (kuigi kohati kõhklevalt) selliste kõrvalliikmete olemasolu, mis kuuluvad samaaegselt kahe põhisõna juurde. Sellisteks lauseliikmeteks, mis “on küll vahest kõige lähemalt subjektsõna, aga ühtlasi ka predikaadi täiendussõnaks” (1924: 3), peab ta predikatiivi ja PA-d.

EKLP I (1974: 234 – 236) käsitleb PA-d iseseisva määruseliigina, olekumäärusena, kirjeldades seda tunduvalt põhjalikumalt kui varasemad grammatikad. Sarnaselt eelmiste käsitlustega rõhutatakse siingi, et PA erineb öeldistäitest selle poolest, et väljendab eelkõige juhuslikku omadust või seisundit.

EKLP-le tuginev **Karl Mihkla** ja **Aavo Valmise** *Eesti keele süntaks kõrgkoolidele* kirjeldab vastavat tarindit samamoodi kui EKLP, kuid ei nimeta seda enam mitte olekumääruseks, vaid öeldistäitemääruseks ehk PA-ks (1979: 94-95).

EKG II järgi on PA üks seisundimäärusi, mitte iseseisev määru liik. EKG-s on koondatud ühe määruseliigi alla EKLP oleku- ja seisundimäärus ning nimetatud seda **seisundimääruseks** (EKLP-s võivad seisundimäärusena esineda määrsõnad ning ka käändsõnad sise- ja väliskohakäändeis, ilma- ja kaasaütlevas).

Eesti keele grammatikas on seisundimäärus “...põhiliselt verbi seotud laiend, mis väljendab enamasti suhtereeglile alludes lause subjekti või objekti referendi füüsilist, psüühilist, sotsiaalset vm seisundit. Üldist küsiasendajat sel määruseliigil ei ole, sellena toimivad aga *kuidas? mis seisundis(se)? mis asendis(se)?* vms. Seisundimäärust vormistavad määrsõnad ja käändsõnad mingis käändes või koos kaassõnaga” (EKG II 1993: 91).

Erelti jt *Eesti keele käsiraamat* (1997: 413; 420) on PA-d käsitlenud sarnaselt EKG-ga seisundimääruse all-liigina. Nii nagu EKLP I, Mihkla/Valmise õpik kui ka EKG II, toob ka käsiraamat translatiivse PA ühe põhilise omadusena välja omaduse või seisundi ajutisuse. Ühtlasi väidetakse, et tänapäeva keeles on translatiivi hakatud kasutama ka neil juhtudel, kus selleks otsest vajadust ei ole, s.t neis lausetes, kus sama tähendust saaks sama hästi (või paremini) nominatiiviga väljendada. Taolised näited torkavad eriti silma tarbetekstides ja kohati on neis translatiiviga ilmselt liialdatud (täpsemalt PA nimetamise kohta eesti keele grammatikates vt Pai 1997).

Kuna predikatiivi ja PA puhul on tegemist ühesuguse predikatsiooniseosega, on neid sageli küllaltki raske teineteisest eristada.

Hakulinen ja Karlsson (1979) toovad ära viis kriteeriumit, mille põhjal saab predikatiivadverbiaali pidada omaette kategooriaks ja eristada seda predikatiivist:

- (A) Subjekt võib esineda partitiivis koos PA, mitte aga koos predikatiiviga:

Suuria osia maatamme jää tyhjiksi.

**Suuria osia maatamme on tyhjiä.*

- (B) Predikatiiv esineb vaid koos verbiga *olla* (soome keeles marginaalselt ka verbiga *tulla- Keitto tuli suolaista*), kuid PA võib esineda kõigi verbidega: *Vauhti oli hyvä /*säilyi hyvä.*

Vauhti säilyi hyvänä.

Transitiivlauses saab PA iseloomustada objekti; predikatiiv seda ei tee (esineb vaid subjekti komplementina) –

*Puhuja joi lasin tyhjäksi /*tyhjä.*

- (C) Ühildumine arvus on predikatiivi puhul üldiselt kohustuslik ja seda järgitakse ka kõnekeeles; mitmusliku ühildumisallikaga PA puhul on see sageli fakultatiivne –

Muistan meidän jo 5-vuotiaana / 5-vuotiaina osanneen uida.

- (D) Predikatiiv ja PA ei saa olla omavahel rinnastusseoses. Kaks predikatiivi ja kaks PA-d aga saavad:

**Me olimme väsyneinä mutta onnellisia.*

Me olimme väsyneitä mutta onnellisia.

Tulimme kotiin väsyneinä mutta onnellisina.

- (E) Lauses võib olla kaks PA-d, kuid mitte kahte predikatiivi:

Väsyneenä hän näyttää sairaalta.

**Väsynyt hän on sairas.*

Kenonen on [huono] [opettajana].

(H/K 1979: 212 – 213).

M. Erelt (1989) on kirjeldanud asjaolusid, mis õigustavad essiivse ja translatiivse laiendi eraldamist nominatiivsest, järgmiselt: 1) essiiv ja translatiiv esineb

nii intransitiivsete (A) kui ka transitiivsete (B) verbide puhul, nominatiiv ainult intransitiivsete (A) korral:

- (A) *Nad on tisləriõpilased.*
Nad töötasid tisləriõpilastena.
Nad sobivad tisləriõpilasteks.
- (B) *Nad suunati tisləriõpilastena ehitusele praktikale.*
Nad määrati tisləriõpilasteks.

2) Essiivi ja translatiivi korral on ühildumine arvus ebajärjekindel (eriti omadussõnalise laiendi puhul) (C), nominatiivi korral obligatoorne (D):

- (C) *Praegusi õpikuid peetakse aegumuks ~ aegunuiks.*
Esimesena ~ esimestena jõudsid finišisse Rápina tüdrukud.
- (D) *Nad on haiged.*
**Nad on haige.*

3) Essiiv ja translatiiv esinevad ka osaalusega lauseis (E), nominatiiv mitte (F) (üldisemalt – nominatiivne predikatiiv saab esineda vaid normaallauses, mitte aga eksistentsiaal- või kogejalauses):

- (E) *Palju inimesi jäi haigeks.*
Sinna jäi palju inimesi raskelt haigena maha.
- (F) **Palju inimesi on haiged.*

(Erelt 1989: 21-22).

2. KÄÄNDED – NOMINATIIV, ESSIIV JA TRANSLATIIV

2.1. Nominatiivi, essiivi ja translatiivi vasted indoeuroopa keeltes

Indoeuroopa keeltes, kus käändeid on napilt või need puuduvad sootuks, väljendatakse eesti keele predikatiivile ning translatiivsele ja essiivsele PA-le vastavaid funktsioone tavaliselt **üldkäände** ja/või **prepositsioonide** abil.

Arvatakse, et **indoeuroopa algkeeles** (*early Indo-European*) oli kasutusel seitse käänat ja vokatiiv (seega oli käändesüsteem tunduvalt rikkalikum kui semiidi keeltes, kuid mitte ligilähedaseltki nii rikas kui ungari või mõnes dagestani keeles). Täpsemate tähenduste markeerimiseks kasutati aga muid vahendeid – peamiselt adverbe, millest hiljem kujunesid adpositsioonid. Vaadeldes varaseid indoeuroopa keeli on märgata, et algul tugineti käanetele ja hiljem, kui funktsioneerivate käänete hulk vähenes, hakati järjest enam toetuma adpositsioonidele (*The Indo-European Languages* 1998: 82).

Tänapäeval on indoeuroopa keeltes käänete hulk erinev – **vene** keeles on säilinud kuus käänat (nominatiiv, genitiiv, daativ, akusatiiv, instrumentaal ja prepositsionaal), **saksa** keeles neli käänat – nominatiiv, genitiiv, daativ ja akusatiiv, **inglise** ja **rootsi** keeles kaks käänat – üld- või põhikääne (nominatiiv) ja genitiiv e possessiiv (rootsi nominatiivis on sulandunud vanemas keeles esinenud nominatiiv, akusatiiv ja daativ (Tuldava 1991)), **prantsuse** keeles tänapäeval käändekategooria puudub (veel keskajal oli olemas kaks käänat - subjekti ja objekti kääne). Thomasoni ja Kaufmani arvates on vana käändesüsteem kõige paremini säilinud n-õ balkani slaavi keeltes (*The Indo-European Languages* 1998: 250).

Kui tuua siia võrdluseks näiteks vepsa keel, mis on läänemeresoome keeltest käänderikkaim (mõnes murrakus on kuni 27 käänat - lisandunud on hilistekkelised, postpositsioonidest arenenud käändelõppudega käänded (KKKR 1998: 59)), on selge, et samade funktsioonide väljendamiseks peavad näiteks prantsuse ja vepsa keelel olema täiesti erinevad vahendid.

Allpool võrdluseks mõned näited selle kohta, kuidas eesti keeles nominatiivi, translatiivi ja essiiviga väljendatavaid tarindeid (so predikatiivi ja PA-d) vormistatakse mõnes indoeuroopa keeles:

NOMINATIIV	TA	ON	HAIGE	
Inglise	<i>He</i>	<i>is</i>	<i>ill.</i>	
Saksa	<i>Er</i>	<i>ist</i>	<i>krank.</i>	nom.
Prantsuse	<i>Il</i>	<i>est</i>	<i>malade.</i>	nom.
Rootsi	<i>Han</i>	<i>är</i>	<i>sjuk.</i>	-
				nom.
TRANSLATIIV	TA	JÄI	HAIGES	
Inglise	<i>He</i>		<i>fell</i>	<i>ill.</i>
Saksa	<i>Er</i>		<i>wurde</i>	<i>krank.</i>
Prantsuse	<i>Il</i>	<i>est</i>	<i>tombé</i>	<i>malade.</i>
Rootsi	<i>Han</i>		<i>blev</i>	<i>sjuk.</i>
				nom.
ESSIIV	TA	TÖÖTAB	ÕPETAJANA	
Ingl.	<i>He</i>	<i>works as</i>	<i>a teacher.</i>	
Saksa	<i>Er</i>	<i>arbeitet als</i>	<i>lehrer.</i>	preposits. nom.
Prantsuse	<i>Il</i>	<i>travaille comme</i>	<i>professeur.</i>	preposits. nom.
Rootsi	<i>Han</i>	<i>arbetar som</i>	<i>lärare.</i>	preposits.

Eeltoodud indoeuroopa keeltest erinevad aga selles suhtes **slaavi** ja **balti keeled**, milles on käändena säilinud **instrumentaal** (slaavi keeltes peamiselt vahendit märkiv kääne, mida eesti keeles väljendatakse ka kaasäitlevaga, nt *noaga*) ja eesti keele translatiivile (essiivile) on seega olemas otsene vaste käände näol². Instrumentaal esineb slaavi keeltes eraldi käändena veel ka näiteks valgevene, tšehhi, makedoonia, poola,

² Slaavi keelte käändesüsteem on üldse tunduvalt elujõulisem kui muudel indoeuroopa keeltel. Vaid bulgaaria ja makedoonia keeles on käänete hulk dramaatiliselt vähenenud (*The Slavonic Languages* 1993: 16-17).

serbohorvaadi, slovaki, sorbi ja ukraina keeles, kuid kõige arenenumaks peetakse seda vene ja poola keeles (*The Indo-European Languages* 19: 451).

Vene keeles võib leida nii nominatiivset kui instrumentaalset predikatiivi:

Vene *Пётр наш учитель.*
nom.

‘Peeter on meie õpetaja’

Vene *Пётр работает нашим учителем.*
instr.

‘Peeter töötab meie õpetajana’

Seejuures on vene keele instrumentaalne tarind kohati eesti keelde tõlgitav nii essiivi kui translatiiviga:

Vene *Те два были послами в Риге.*

Eesti *Need kaks olid saadiku(te)na ~ saadiku(te)ks Riias.*

Birute Klaas (1996) tõdeb, et eesti keeles sarnaneb translatiivne või essiivne PA identifitseeriva predikatiiviga ning translatiiv annab edasi ajutisuse situatsioonilist muutust. Leedu keeles on vastavas funktsioonis kasutusel instrumentaal.

(A) **Eesti** *Peeter on meie õpetaja.*
Leedu *Petras mūsų mokytojas.*
Peeter meie-gen. õpetaja-**nom.**

(B) **Eesti** *Meie õpetajaks on Peeter.*
Peeter on / töötab meil õpetajana.
Leedu *Mūsų mokytoju yra/dirba Petras.*
Meie-gen. õpetaja-**ins.** olema-3sg/töötama-3sg Peeter

Nagu näha vene ja leedu keele näidetest, *olema*-verb öeldisena sageli puudub. Sama kehtib läänemeresoome keeltest näiteks vepsa keele kohta (*aig hond* ‘aeg (on) halb’).

Klaas arvab, et läänemeresoome keelte subjekti, objekti ja predikatiivi ühendab totaalsust ja partsiaalsust väljendav käändevaheldus. Nii on täheldatud ühisjooni käände valikus leedu, läti ja läänemeresoome keeltes (Klaas 1987: 25). Slaavi ja leedu instrumentaalpredikatiivi on peetud läänemeresoome essiivi ja translatiivi eeskujul moodustatuks, kuid sellist mõju on raske tõestada (Klaas 1987: 33).

Samas on räägitud, et permi keeltes, kus translatiiv eri käändena puudub ja nii staatilist kui dünaamilist olukorda tähistatakse instrumentaaliga, võib olla tegemist vene laenuga – näiteks komi keeles on peetud olukorra instrumentaali funktsioonis kasutamist vene keelest laenatuks. (Kont 1955: 168).

2.2. Nominatiiv, essiiv ja translatiiv soome-ugri keeltes

Translatiiv ei ole omane kogu soome-ugri keelkonnale, vaid esineb peale läänemeresoome keelte veel ainult mordva, saami ja ungari keeles.

Soome-ugri aluskeele kuut käänat kirjeldavad Lehtinen (1994: 45), Alvre (1989 b: 175) ning Korhonen (1981: 210) järgmiselt:

Lehtinen		Alvre,		Korhonen
nominatiiv	-Ø	nominatiiv	-Ø	-Ø
genitiiv	-n	genitiiv - instruktiiv	-n	-n
akusatiiv	-m	akusatiiv	-m	-m
latiiv	-k, -n.	latiiv	-k, -n, -j	-k, -n, (-j)
lokatiiv	-na/ -nä	lokatiiv	-na/ -nä või *-t, *-tt	-na/ -nä (-t?)
		ablatiiv e separatiiv	-ta, -tä	-ta, -tä

Samasugused käänded olid ilmselt olemas juba ka uurali algkeeles, kusjuures tänaseni on need küllaltki hästi säilinud samojeedi keeltes. Enamikus soome-ugri keeltes on käänete hulk sellest ajast alates kasvanud – peamiselt on suurenenud kohakäänete hulk, mis teatud keeltes on koguni kahe- või kolmekordistunud. Kohakäänedeile on tüüpiline rühmitumine kolmekaupana. Uurali aluskeelest pärinev süsteem **latiiv – lokatiiv –**

ablatiiv (separatiiv) on volga perioodil täienenud sisekohakäänetega, kuna aga kolmekäändeline väliskohakäänete rühm on päritolult veelgi hilisem.

Lisaks traditsioonilisele kolmikjaotusele arenesid välja ka uued kohakäanded prolatiiv, translatiiv, terminatiiv ja prosekutiiv. Samuti kujunesid uute käänetena komitatiiv/instruktiiv, karitiiv ja abessiiv (Korhonen 1996: 199).

Lisaks uurali keeltele on ka mitmetes teistes geograafiliselt lähedal paiknevate rahvaste keeltes sarnaseid jooni. Korhonen kasutab nende kohta lühendit UTTM (uurali – turgi – tunguusi - mongoli keeled) ja ütleb, et neis kõigis on käändeid 6 – 25, kusjuures käanded on jagatud kahte rühma: 1-3 grammatilist käänet (nominatiiv, genitiiv ja akusatiiv) ja adverbiaalsed käanded, mis esindavad peamiselt lokaalset funktsiooni. Mainitud lokaalsed käanded jagunevad kolme gruppi vastavalt sellele, kas nende tähendus on liikumine mingis suunas (latiiv), liikumine mingist suunast (separatiiv) või püsimine (lokatiiv) (Korhonen 1996: 219).

Soome-ugri algkeele lokatiivi ja ablatiivi funktsioonidele vastavad morfoloogiliselt näiteks tänapäeva soome keele essiiv ja partitiiv. Mälestusena minevikust leiavad need tänapäevalgi partiklites kasutust ka lokaalses funktsioonis – *kotoa, kotona*. (Lehtinen 1994: 44-45).

Süstemaatilist pilti keele vormisüsteemi arenemise kohta soome-ugri algkeelest tänapäevani ei ole olemas. Kõige paremini on teada kohakäänete areng. Lehtinen arvab, et tänapäeva soome keele sisekohakäanded inessiiv ja elatiiv arenesid ilmselt välja soome-volga perioodil, kui vana lokatiivi **-nA* ja separatiivi **-tA* hakkasid liituma latiivi lõpuga **-s* (Lehtinen 1994: 47). Mitme arengufaasi kaudu jõudis varane läänemeresoome algkeel lõpuks tänapäevase käändesüsteemini:

Tulosija	Olosija	Erosija
(latiiv)	(lokatiiv)	(separatiiv)
<i>*pesä-k/n/s</i>	<i>*pesä-nä</i>	<i>*pesä-tä</i>
<i>*pesä+s+en</i>	<i>*pesä-s-nä</i>	<i>*pesä-s-tä</i>
<i>*pesä+l+en</i>	<i>*pesä-l-nä</i>	<i>*pesä-l-tä.</i>

(Lehtinen 1994: 87)

Lokatiivne element. Uurali algkeele kahest eeldatavast lokatiivi lõpust üks – *-*na* – on jätnud jälgi kõigisse uurali keelte harudesse, kuigi selle algne lokaalne tähendus esineb tänapäeval valdavalt adverbides ja postpositsioonides. Keeltes, kus see esineb omaette käändena, on sel tavaliselt spetsiaalne funktsioon nagu näiteks essiivil soome ja saami keeles, inessiivil sūrja-komi keeles või superessiivil ungari keeles. Põhja-handi keeles funktsioneerib vastav kääne kui lokatiiv, instrumentaal, essiiv, kausaal-finaal (*causal-final*) jne (Raun 1988 b: 559)³.

Võrdlemisi hilise päritoluga eralduskääned **ekstsessiivi** kasutab eesti kirjakeel ainult mõnedes sõnades, nt *kodu-nt*, *taga-nt*.⁴

Latiivne element. Latiivse **k*-elemendiga partikleid leidub suuremal või vähemal määral kõigis soome-ugri keeltes. Mordva keeltes aga on selle baasil arenenud uus produktiivne kääne – **prolatiiv**, mis väljendab liikumist midagi mööda (ersamordva *l'ej-ga* 'jõge mööda'; eesti keeles nt *maitsi*) (Alvre 1989 a: 85, Alvre 1989 b: 185). Latiivi sufiks esinevad tavaliselt adverbiaalides või liitkäändelõppude osana. Latiivi sufiksitest kõige populaarsem on ilmselt olnud **k(V)*, mis märgib sageli mitte ainult liikumist millegi suunas (ingl. k. *moving toward*), piki midagi, või edasi (ingl. k. *moving along*), vaid ka kellekski või millekski saamist (Raun 1988 b: 560).

³ Lokatiivseks on peetud teistegi käänete päritolu, nii arvatakse, et ka eesti keele **terminatiivi** *-ni* pärineb lokatiivi *n-* ainesest. Samuti peavad mõned uurijad (P. Qvigstad, Ö. Beke, L. Kettunen, L. Hakulinen, D. Bubrich) **komitatiivi** käändelõppu *-ne* vana *na*-lokatiiviga sama päritolu olevaks (Rätsep 1979: 63). (Läänemeresoome *ne*-komitatiivi kõrval esineb paiguti ka *na*-komitatiivi, mis näib olevat arhailisem ja võib pärineda essiivist (Alvre 2000: 9)). Juha Leskinen kirjutab, et sageli on ka **instruktiivi** seostatud vana **na*, **nä*- lokatiiviga ja arvatud, et see on tekkinud seoses lõpukaoga. P. Ravila on instruktiivi sellise tekkevõimaluse välistanud, kuigi möönab, et semantiliselt oleks see täiesti mõeldav: lokatiivil on nimelt juba ammu olnud instrumentaali funktsioone (Leskinen 1990: 2-3). Alvre peab instruktiivi-instrumentaali päritoluks genitiivi (genitiiv-instruktiiv) (Alvre 1987: 63).

⁴ On avaldatud arvamust, et ekstsessiiv (mis kujunes ilmselt essiivi ja vana ablatiivi sufiksrite liitumisel) pärineb läänemeresoome aluskeelest. Ekstsessiivi küllaltki hilist tungimist substantiividesse, mis märgivad ametit või tegevusala, tunnevad ainult Kagu-Soome murded, isuri ja vadja keel (*tuli kotuo soldatinD* 'tuli sõdurist koju'). Kui on juttu ametist lahkumisest, esineb oodatava elatiivi asemel ekstsessiiv: sm *'hänt panti pois opettajant* 'ta vallandati õpetaja ametist' (Alvre 1989 b: 199). Ka vadja keeles, kus ekstsessiiv esineb küll deklinatsioonisüsteemi kuuluva käändena, on selle esinemistingimused ja funktsioonid siiski õige piiratud. Ekstsessiiv, mille lõpuks on *-nD*, osutab kõigepealt inimeste tegevusala, millest lahkutakse või olukorda, millest inimene siirdub teise olukorda. P. Ariste väidab, et seda kääned kasutatakse vadja keeles vaid inimestest rääkides. Isuri keeles on vastav kääne rohkem levinud – see osutab kohta, olukorra või omaduse lõppemist, milles keegi on (ja ilmselt on see vadja keeldegi laenatud just isuri keelest) (Ariste 1960: 149 - 150). Ariste arvates ei saa ekstsessiivi pidada vanade läänemere käänede süsteemi kuuluvaks – see on jäänud siiski vaid adverbe moodustavaks tuletusliiteks, seda sisuliselt ka neis keeltes, kus ta on näiliselt käändelõpuks (Ariste 1960: 161).

Alvre (1989 a) kirjutab ka, et kuigi latiivi üldjuhul eraldi käändena ei esitata (ei Rätsep 1979 ega Laanest 1975), võib tänapäevalgi nii eesti kui teistest läänemeresoome keeltest leida rea adverbideks kivistunud juhte, mis taanduvad varasemale latiivile (Alvre 1989 a: 84). Võru murde alal on vana latiivi tunnus *-k* muutunud üldiselt larüngaalklusiilikiks (nt *ala' 'alla'*) (Alvre 1989 a: 85).

Translatiiv, mis sündis soome-volga algkeeles, sai produktiivseks käändeks hilises läänemeresoome algkeeles. Mordva keele translatiivi on nimetatud ka transmutatiiviks (vene keeles *prevratitel'nyj*) (*kudoks* 'majaks, majana') (Raun 1988 a: 101).

2.2.1. Saami keeltes

Kuna saami keelte käändesüsteem on soome-ugri aluskeele käändesüsteemile lähem kui läänemeresoome keelte oma, olgu siinkohal lühidalt kirjeldatud ka vastavate funktsioonide vormistamist nendes keeltes.

Saami keeltes on inessiiv ja elatiiv paiguti kokku sulanud üheks käändeks – lokatiiviks, mis vastab ilmselt peaaegu täielikult soome-ugri aluskeele lokatiivi funktsioonidele. Ainsuse lokatiivi märgiti vanemas ortograafias lõpuga *-st* (tänapäeval ainsuses *-s*, mitmuses *-n*); (inessiiv ja elatiiv on ise säilinud mõnedes idioomides). Saami keelte lokatiivis on ühendatud nii lokatiivne kui latiivne funktsioon. Essiivi (*-n*) tähenduseks on aga nii keegi/miski olemine kui kellekski/millekski saamine/muutumine, seega on selles käändes ühendatud eesti keele essiivi ja translatiivi funktsioonid. Translatiivi lõpu muutumine on saami keeltes toimunud järgmiselt: **-ksi* > **-sse* > **-se* (Sammallahti 1998: 66 – 67). Alvre (1987) arvates on läänemeresoome ja mordva alal viljeldav translatiiv saami keeltes tundmatu (Alvre 1987: 60). Permi keeltes esinev instrumentaal väljendab mõningaid translatiivi funktsioone ja on seoses saami keelte essiiv-translatiiviga (Kont 1955: 163).

2.2.2. Läänemeresoome keeltes

Läänemeresoome keeltes kuuluvad translatiiv ja *na*-lõpuline essiiv oma põhitähenduste osas ühte semantilisse rühma ja moodustavad paralleelseid tähenduspaare. Nad mõlemad on neis keeltes üldtarvitatavad produktiivsed käänded (Kont 1955: 167).

A. Laanest (1975) kirjutab, et **essiiv** on üldsoomeugrilise lokatiivi (**-na, *-nä*) järglane. Põhiliselt samal kujul esineb see käändelõpp tänapäevalgi soome, karjala, vadja ja eesti keeles, kuna osas soome ja karjala murretes, isuri keeles ning kohati eesti murreteski on käändesufiksi lõppvokaal kadunud. Vepsa keeles on see kääne vormiliselt ühte langenud genitiiviga, liivi keeles daativiga. Enamasti aga tarvitatakse tänapäeval essiivi juhtudel, kus ta vastab küsimusele *kellena?*, *millena?* Selline tarvitusviis pole päris tundmatu ka permi keelte ja ungari keele vastavatele käänetele: on võimalik, et essiivi praegune põhitähendus oli juba vana lokatiivi üheks kõrvaltähenduseks (Laanest 1975: 107).

Translatiiv on päritolult seotud tõenäoliselt noomenite derivatsioonisufiksiga *-kse-*. Teise seisukoha järgi olevat translatiivi lõpp moodustunud kahe latiivse tähendusega sufiksi, *-k* ja *-s* liitumise teel. Translatiivisufiksi lõppvokaal on säilinud soome kirjakeeles ja enamikus murretes, osaliselt ka karjala keeles, samuti vadja keeles, kuid seal *-ksi > -ssi*; osas eesti murretes *-ks > -`s*. Liivi keeles täidab *ks*-lõpuline kääne nii translatiivi kui ka komitatiivi funktsioone. Translatiiv esineb ka mordva keeltes. Võimalik, et translatiivi kuulumine samasse tähenduslikku rühma essiiviga pärineb ajast, millal essiiv oli juba omandanud oma praeguse põhitähenduse (Laanest 1975: 106 – 107).

2.2.3. Eesti murretes

Essiiv on produktiivse käändena olemas ainult Kirde-Eesti rannikumurdes (*-na, -n, -nna*). Essiivivormid on selles murdes tugevaastmelised, sest teine silp oli lahtine. Piiratult on essiivivorme leida ka Kihnu murrakust, kus lõpuna esineb nii *-na* kui ka *-n*.

Lõuna-Eesti murretes aga ka mõnedes Põhja-Eesti murrakutes kohtame üksiksõnadest *n*-lõpulisi essiivivorme (Rätsep 1979: 63-64; Alvre 2000: 7).

Eesti murded tunnevad põhiliselt kolmesugust **translatiivi**: 1) konsonantühend *ks* on säilinud (*sūreks meheks*), 2) *ks* on assimileerunud *s*-iks (*sūres mehes*), 3) *ks*-i asemel esineb *-st* (*sūrest mehest*). *ks*-lõpp on omane Põhja-Eesti murrete lääne- ja keskosale ning kirjakeelele, *s*-lõpp Lõuna-Eesti murdeile ning *-st* Ida-Eesti keealale. Nimetatud esinemusest on kahtlemata vanim *ks*-lõpp, sest lisaks teistele läänemeresoome keeltele tunnevad seda mordva keeled. Tüübis *sūres mehes* näeme *ks*-i assimilatsioon. Rahuldava seletuseta on tänini jäänud *st*-line translatiiv, mis vormiliselt langeb kokku kirjakeele elatiiviga (Alvre 1989 b: 195). Setu keeles tähistab *st*-line translatiiv seisundis viibimist, *s*-line translatiiv aga aega.

Seni esitatud seletuskatsed ***st*-lise translatiivi** kohta on ära toonud H. Rätsep (1979), märkides, et need kõik on kaheldavad. Kindlalt võib väita praegu vaid seda, et *st*-translatiiv on vana idaeestiline morfoloogiline ühisjoon, mis kujunes ilmselt sel alal, kus *ks* oli muutunud *s*-iks (Rätsep 1979: 68-70). Otsides *st*-translatiivile usaldusväärsemat seletust, arvab Alvre (1989 b), et tuleb silmas pidada konsonantühendi *ks* üldfoneetilisi muutumisvõimalusi. Soome-ugri keeltele pole muide tundmatu otsene metatees $ks > sk$, selliseid näiteid võime leida ka ligemaist sugulaskeelist ja mis eriti oluline, metateetilise *sk* järgneva üleminekuga *st*-ks (Alvre 1989 b: 198). Antud töös ei ole põhjust pikemalt peatuda murdekeeles esineval käändelõpu variandil, kuid olgu siinkohal siiski ära toodud mõned võimalikud seletused, mis ei lähtu häälikumuutustest. Küsimus on, kas *-ks* ja *-st* varieerumisel võivad olla semantikast, mitte aga häälikuloo seadustest tingitud põhjused.

A. Saareste esitas 1922. a. seisukoha, et *st*-translatiiv on kujunenud neil aladel, kus esinesid kõrvuti *s*-translatiiv ja *s*-inessiiv. Võimalike segiminekuete vältimiseks võeti translatiivis tarvitusele funktsionaalselt lähedalseisvatest *st*-adverbidest (kirjakeeles *sti*-adverbid) *st*-lõpp. Selle seletuskatse võttis samal aastal kriitilisele vaatlusele **Lauri Kettunen**, kes leidis, et ei ole mingit funktsiooni, mis ühendaks *sti*-adverbe ja translatiivi ning võimaldaks analoogilist lõpuvahetust. Ta osutas sellele, et *s*-translatiiv

ei saanud segi minna *s*-inessiiviga Lõuna-eesti idaosas, samuti Kodavere murrakus, sest seal on hoopis *n*-inessiiv või *h*-inessiiv⁵.

st-translatiivi on põgusalt puudutanud ka **J. Sang**, märkides, et ühendeid *-ks* ja *-st* seob mingi psühholoogiline lähedus, sest mõnel korral olevat ta registreerinud *-st*-list translatiivi ka kihnulaste kõnes, kus sellele ei leidu mingit häälikuseaduslikku tuge (Sang 1982: 426-427). Samas kirjeldab Sang Kaukaasia eestlaste translatiivikasutust. Ta oletab, et *st*-lõpulise translatiivi levikut võib olla soodustanud asjaolu, et vene keele mõjul kasutatakse translatiivi ka essiivi funktsioonis (*ma töötasin kalameheks*), ja sel juhul on ta alati *ks*- või *s*-lõpuline. “Võib oletada, et kahele lähedasele, kuid siiski erinevale tähendusfunktsioonile – seisundisse sattumine ja seisundis viibimine – on hakatud otsima ka eri väljendust. Kui translatiiv on loovutanud oma lõpu essiivile, siis peab ta endale uue leidma. Nii ta laenabki selle elatiivilt, millest ta on tähenduselt piisavalt kaugel, et karta segiminekut. See on muidugi paljas hüpotees – tõestusmaterjali on liiga napilt –, esitatud pigem kummutamiseks kui heakskiitmiseks. Siiski on tähelepanuväärne see, et isikud, kes järjekindlalt *st*-list translatiivi tarvitasid, olid tulnud Sulevisse enamasti Kubanimaalt Allmäe külast – seega venekeelsest ümbrusest –, kus vastav vorm võis olla juba üldistunud.” (Sang 1982: 426 – 427.)

Raske öelda, millisel keeleteadlasel selles suhtes õigus on, kuid vastavate käänete vaheldumist võib märgata ka tänapäeva noorte kõnekeeles. Nii kasutatakse teatud käibefraase, milles on võimalik kahe või kolme käände vaheldus: (*sitasti*)/*sitast/sitalt/sitaks mõnus*; ; (*hullusti*)/*hullult/hulluks lahe*; *jumala/jumalast lahe*. Ka TÜKK-i varasemas keeleaineses (1890ndad) leidub *ks*-ilise ja *st*-lise variandi kasutamist sünonüümsena: *Olge tuhandeks ~ tuhandest terve*.

Kui vaadelda võrdluseks terminatiivi kasutust, siis Alvre (1989 b) on kirjutanud, et terminatiivi tähenduses tarvitatakse vahel ka elatiivi ja ablatiivi, nt *kleit on poolest säärest, siit maalt, suits tõuseb kohe taevast* ‘suits tõuseb taeva suunas’. Need nn. eralduskäänded on algselt kuulunud terminatiivi vastaspoolusesse, näidates, kust või millest saab tegevus alguse (*jookseb puust puuni, magab õhtust hommikuni*) (Alvre

⁵ L. Kettunen oletas omalt poolt võimalust, et *st*-translatiiv kujunes välja Lõuna-Eesti alal, kus mõnede kaudsete märkide põhjal võiks eeldada, et *st*-elatiiv asendus kunagi osaliselt *s*-elatiiviga (tõsi, otseseid tõendeid selleks ei ole). Kui aga *st*-lõpp elatiivis hiljem siiski üldiseks sai, haaras selline üldistus kaasa ka *s*-translatiivi, nii et viimanegi asendus *st*-lõpulise translatiiviga (Rätsep 1979: 68-70).

1989 b: 187). Sellist seestütlevat terminatiivse konstruktsiooni ühe poolusena on tinglikult nimetatud ka *elativus originis*'eks (aine ja algupära elatiiv) (Penttilä *Suomen kielioppi*, 1963).

Kas sama võiks kohati öelda ka translatiivi kohta? Kuna selle käände sisuks on millekski saamine, mingi omaduse omandamine, tuleb kasutusele muutusele eelnevat, s.t eelmisest seisundist lahkumist näitav kääne – millisest olukorrast-seisundist millekski saadakse. Seega tuleb eralduskääne kohati kasutusele translatiivi ühe poolusena. Põhjuseks võib olla ka vaatenurga suund – kas öelda *Tulen koju kella kuueks* või *Olen kodus kella kuuest*, on sisuliselt ükskõik, erinevus sõltub vaid vaatenurgast ja ütleva-kuulaja positsioonist. Nagu märkis oma artiklis Joel Sang, on ka käesolev tõlgendus esitatud pigem ümberlukkamiseks, mitte aga aksioomina.

Erinevatele häälikuloolistele põhjendustele tundub vastu rääkivat ka Mari Musta monograafias *Kirderannikumurre* kirjeldatud seik: “Viimastel aastakümnetel on Haljala randadel hoogsalt levinud *st*-line translatiiv. 1983. a. heliülesvõttel Rutja külast esinevad *ks*-line ja *st*-line saav rööbiti samal isikul, nt *üheks küks a_éaks, /jain/ aiGeks ~ aiGest.*” (Must 1987: 210.) Muidugi on seda võimalik põhjendada murde piirialaga, kuid võimatu pole ka tähenduslik sarnasus nende kahe käändelõpu vahel.

2.2.4. Eesti kirjakeeles

Selle aastatuhande alguses toimus Eesti alal kõneldud murretes muutusi, mis ei puudutanud teisi läänemeresoome algkeele murdeid. Nende muutuste seas olid ka possessiivsufiksitate, potentsiaali ja essiivi kadumine (Rätsep 1979). Vanemas kirjakeeles essiivi kui käänet ei esine, sest essiivivormid olid juba varem enamikus eesti murretes harvaks jäänud. Essiivivorme esitab XIX sajandi algul *Beiträges* A. F. J. Knüpffer, kuid omaette käänetetabelisse ta essiivi veel ei paiguta. Essiivi kasutamine sai üldiseks alles XX sajandil. Esialgu levis ta ilukirjanduses, kusjuures tema levikut soodustas ilmselt soome keele eeskuju (Rätsep 1979: 64-65). Kirjakeelde tõi essiivi kunstlikult nõrgaastmelisena K.A. Hermann oma 1884. aasta grammatikas, varasemates grammatikates esines see tugevaastmelisena. Esimene, kes essiivi käändena nimetas, oli

ilmselt Ahrens 1843ndal aastal ilmunud teoses *Grammatik der ehstnischen Sprache* (Rätsep 1979).

Translatiiv on vanemas kirjakeeles juba *ks*-lõpuline, olles läbinud häälikuloolise muutuse *ks* < *ksi* < *kse*.

3. ESSIIVI JA TRANSLATIIVI FUNKTSIOONID

3.1. Essiivi ja translatiivi funktsioonide võrdlus

Kui vaatleme eesti keele käänete ajalugu, siis näeme, et koos uute käänete tekkimisega on võinud muutuda endiste käänete funktsioon. Alvre (1987) kirjutab, et juba soome-ugri kohakäändel oli oma põhitähenduste kõrval ilmselt ka muid ülesandeid – nad näitasid seisundit, aega, viisi, vahendit, määra jne. Nende funktsioonide tarvis on tänapäeval kasutusel rida spetsiaalseid käänendeid, teiste hulgas essiiv ja translatiiv, mis näitavad eelkõige seisundit ja olukorda. Samas võivad käänete tähendusnüansid omavahel mitmeti põimuda. Paljudel käänedel on säilinud ka lokaalne funktsioon ning isegi häälikuline seos kohakäänega, millest nad on arenenud. Viimaste hulka kuuluvad läänemeresoome keeltes eelkõige essiiv, translatiiv ja partitiiv (ablatiiv), millel adverbides lokaalne funktsioon on üha primaarne (Alvre 1987: 64-65)⁶.

Keeruline, kui mitte võimatu on täpselt öelda, millised funktsioonid on käänedel olnud varem. Alvre (1987) arvab käänete tähendusfunktsioone selgitades, et uurali aluskeeles oli näiteks lokatiivi **kalana* põhitähendus 'kalas', kuid sellele lisaks ka kõrvaltähendus 'kalana'. Kui palju hiljem, läänemeresoome-volga perioodil kujunes inessiiv, siis uus vorm **kalasna* (> eesti k. *kalas*) haaras endale lokatiivi põhitähenduse, jättes *kalana*-kujule vaid essiivse funktsiooni, mis on säilinud lapi ja läänemeresoome keeltes (Alvre 1987: 57). Selline selgitus tundub küllaltki tõenäolisena.

Üldiselt peetakse **essiivi** vanaks funktsiooniks **koha-** (sm. k. *kotona*) ja **ajafunktsioone** (*noorena*), mille kohta leidub näiteid kõigist läänemere keeltest. Essiivi hilisemaks funktsiooniks on **olukorra** ja **elukutse** tähistamine, mis mõnes läänemere keeles pole nähtavasti kunagi üldiseks saanud, nagu liivi ja vepsa keeles ning eesti keele

⁶ Soome-ugri keeltele, s.h eesti keelele on omane suur kohakäänete arv. Peale sise- ja väliskohakäänete kasutavad läänemeresoome keeled adverbides rudimentaarselt veel igivana *na*-lokatiivi (*sii/n*, sm. *siinä*), ta-ablatiivi (*sii/t*, sm. *siitä*), *s-*, *k-* ja *n-*latiivi (*üle/s*, sm *ylö/s*, *sinne*' < **sinne/k* 'sinna', sm. vanas kirjakeeles *tagha/n* 'taha', samuti ka translatiivi (sm *lähemmä/ksi* 'lähemale', *luo/kse* 'juurde') (Alvre 1989 b: 185).

enamikus murdeis⁷ (Ariste 1960: 159 – 160). Translatiiv on algselt väljendanud **suunda**.

Meie lähimas sugulaskeeles – **vadja** keeles – osutab translatiiv kõigepealt olukorda, suhet või seisundit, millesse siirdutakse, samuti olukorda ja seisundit, milles ollakse (ning aega, millal tegevus toimub või lakkab, või enne mida tegevus toimub; otstarvet; ning keelt, mida kõneldakse). Vadja keele essiiv väljendab predikatiivadverbiaalina millekski olemist, millekski pidamist; adverbiaalina väljendab essiiv ka seisukorda või viisi (lisaks enam-vähem kindlaks määratud aega; kohta) (Ariste 1948: 35 – 37). Selle enam kui poolsajandi taguse kirjelduse põhjal paistab vadja keel olevat tänapäeva eesti kirjakeelega päris sarnane. Ära on toodud ka translatiivi lokatiivne tähendusfunktsioon (olukord, seisund milles ollakse), seega lausemallile *Ta on õpetajaks* vastavad tarindid ning essiivi funktsioon millekski pidamise väljendamisel (*näib targana*).

Tänapäeva eesti kirjakeeles väljendab translatiiv (samuti kui teistes läänemeresoome keeltes ja mordva keeles – Kont 1955: 164) üldjuhul mingisse seisundisse või olukorda sattumist, mingi omaduse omandamist (dünaamilised translatiivsed tähendusfunktsioonid), essiiv näitab mingis seisundis või olukorras viibimist, samuti mingi omaduse omamist (staatiliselt essiivsed tähendusfunktsioonid), translatiivi lokatiivset funktsiooni (e seisundi väljendamist) tuleb pidada pigem marginaalseks:

Prototüüpne	TRANSLATIIV	ESSIIV
	muutumine	seisund
	latiivne tähendus	lokatiivne tähendus
Marginaalne	ajutine/juhuslik seisund	

Eesti keele grammatika defineerib saavat ja olevat kääned järgmiselt. “Saav kääne ehk translatiiv on konkreetne kääne, mille põhifunktsiooniks on vormistada määrust või täiendit, mis näitab a) latiivset seisundit, b) lokatiivset ajutist või juhuslikku

⁷ Eesti kirjakeeles on essiiv elukutse tähistajana 20. saj. jooksul üsna üldiseks saanud (vt ptk 5.2).

olekut. Lisaks sellele vormistab translatiiv määrust või atribuuti, mis näitab c) otstarvet (ositi sünonüümselt essiiviga), d) aega.” (EKG I 1995: 59). “Olev kääne ehk essiiv on konkreetne kääne, mille funktsiooniks on vormistada määrust või täiendit, mis näitab a) lokatiivset olekut või seisundit. Essiiv vormistab ka määrust või täiendit, mis näitab b) otstarvet (ositi sünonüümselt translatiiviga).” (EKG I 1995: 60.) Nagu näha, öeldakse grammatikas, et sünonüümsed on need kaks käänat vaid otstarbe vormistajatena.

Siiski on sünonüümiat näha ka seisundi väljendamisel, sest translatiiviga on võimalik väljendada ka lokatiivset funktsiooni – seisundis viibimist. Ka eesti keele grammatika järgi võib translatiivne PA esineda kahesuguses funktsioonis: **latiivse** e suunalise (siirduva/siirdavana) ja **lokatiivse** e paigalise/seisundilisena (EKG II 1993: 91–94)⁸.

Niisiis öeldakse lokatiivse translatiivse PA kohta (*Kits oli kärneriks, Ma olin kasvatajaks*), et see väljendab **ajutisust** või **juhuslikkust**. Birute Klaas (1987: 30-31) märgib sama tähendusnüansi ka leedu keele instrumentaalset rääkides.

Kont (1955) leiab, et läänemeresoome keelte lõunarühmas ei ole tähenduslik piir translatiivi ja essiivi vahel kuigi selge, seal on essiivi osatähtsus hoopis väiksem kui translatiivi oma. Liivi keeles ja eesti murretes, välja arvatud Kirde-Eesti rannamurre, ei esine essiivi üldse elavana. Eesti ja liivi keeles väljendab translatiiv mõningaid soome essiivile omaseid seisundis või olukorras viibimist näitavaid tähendusfunktsioone (eesti *olen sind pidanud aumeheks* – soome *olen sinua pitänyt kunnon miehenä*). Mordva keeles väljendab *ks*-lõpuline kääne ilma vahet tegemata kõiki läänemeresoome essiivi ja translatiivi tähendusfunktsioone, nii staatilisi kui dünaamilisi. Lapi keele essiivi võiks vastavalt tema tähenduspiirkonnale nimetada essiiv-translatiiviks (Kont 1955: 167 - 168).

Kuigi läänemeresoome keeltes on dünaamilised (translatiivsed) funktsioonid üldiselt eraldatud staatilistest (essiivsetest) funktsioonidest, ei ole vahetegemine nende tähendusfunktsioonide vahel kogu keelerühmas siiski ühtlane – soome, karjala, isuri ja vadja keeles on eristamine küllaltki range, eesti kirjakeeles aga on essiivi

⁸ Separatiivset seisundimäärust, mis väljendab lähteseisundit, ei ole translatiivi abil võimalik vormistada (kohati võib eesti murretest, kus translatiivi lõpuks on *-st*, jääda küll mulje nagu oleks tegemist sisult separatiivse seisundimäärusega. Siiski on sel juhul tegu tulemiseisundi vormistamisega. Käändelõpu arengut on selgitatud kas häälikulooliste muutustega (vt Rätsep 1979) või semantikast tingitult translatiivi käändelõpu eriarenguga (käesoleva töö peatükk 2.2.3).

tähenduspiirkond hulga kitsam kui translatiivi oma. Kont arvab, et põhjarühma keeltele ja lõunarühmast vadja keelele on iseloomulik *na*-lõpuline essiiv ja staatiliste ning dünaamiliste tähendusfunktsioonide vastandamine, kuna aga lõunarühmale essiivi puudumine ja translatiivi laiem tähenduspiirkond vastavate staatiliste funktsioonide arvel. Nii mordva kui ka lapi keeles puudub vahetegemine dünaamiliste ja staatiliste tähendusfunktsioonide vahel. Diferentseerunud translatiivi ja essiivi kujunemist peab Kont läänemeresoome keelte eriarengu tulemuseks (Kont 1955: 169).

Essiivi osatähtsus on eesti keeles ajaloo vältel kujunenud niisiis hoopis väiksemaks kui näiteks soome keeles, selle võrra enam on aga eesti keeles rakendust leidnud translatiiv. Üsna sageli vormistatakse eesti keeles ka staatilisi funktsioone translatiiviga, mille vasteks soome keeles on tavaliselt essiiv, vrd

Ta on õpetajaks – Hän on opettajana.

Ta oli mulle abiks – Hän oli apunani.

Kohati väljendab translatiiv siiski ka soome keeles staatilisi funktsioone – *elä ihmisiksi* (ee – *inimesena*), kuid üldiselt jäävad need funktsioonid soome keeles pigem essiivile, arvab Kont (1955: 167).

Staatilises funktsioonis translatiivse PA esinemise põhjenduseks eesti keeles on toodud seik, et essiivi hääbumisel kandusid ka staatilised tähendusfunktsioonid eesti keeles üle translatiivile (Rätsep 1979: 71). Kui essiiv 19. sajandi lõpus eesti kirjakeeles kasutusele võeti, toimus see kirderanniku murde ja soome keele eeskujul, mujal murretes oli essiiv peaaegu hääbunud (Rätsep 1979: 63–64). Rätsep arvab, et essiivi kasutuselevõtt eesti kirjakeeles lõi taas staatilise ja dünaamilise aspekti eristamise võimaluse, kuid eesti translatiiv on praegugi säilitanud veel mõningaid staatilist laadi tähendusi (Rätsep 1979: 71). Nüüdseks on essiiv kujunenud küll täiesti elujõuliseks käändeks, aga selle kasutussagedust ei anna translatiivi omaga võrreldagi – praegugi

esineb translatiiv eesti keeles essiivist tunduvalt sagedamini⁹. Seejuures ei saa aga kindlalt väita, et selle ainsaks põhjuseks on käände hiline tulek kirjakeelde – nimelt lähtudes eesti keele grammatikas esitatud tõsiasiast, et keeles on seisundiverbe suhteliselt vähe, enamik verbe on dünaamilise tähendusega (EKG II 1993: 23), oleks loogiline järeldada, et ka seisundit väljendavat käändelõppu läheb keeles vaja harvem kui muutust markeerivat tunnust.

PA erinevate funktsioonide vormistamiseks kasutatakse erinevaid predikaatverbe. Nii eesti kui soome keeles on intransitiivsete muutumisverbide (A) ja transitiivverbide resultatiivsete objektidega (B) liituv PA tavaliselt **translatiivis**, olemisverbidega liituv PA (C) aga üldjuhul **essiivis**:

- (A) eesti *Ilm on muutunud selgemaks.*
soome *Sää on muuttunut kirkkaammaksi.*
- (B) eesti *Peremees tehti lolliks.*
soome *Isäntä tehtiin typeryukseksi.*
- (C) eesti *Külmikus püsib toit külmana.*
soome *Ruoka säilyy kylmänä jääkaapissa.*

Mõnede verbide puhul (nt *tundma*, *pidama*) on eesti ja soome keeles kujunenud välja erinev rektsioon:

- Sm. *Hän tunsi itsensä narriksi/idiootiksi.*
Ee. *Ta tundis end narrina/idioodina.*
Sm. *Hän tunsi itsensä opettajaksi.*
Ee. *Ta tundis end õpetajana.*
Sm. *Pidin koko asiaa leikkinä.*

⁹ Käänete esinemissagedust on 1970ndal aastal oma auhinnaaotes *Eesti keele käänete ja sõnaliikide esinemise sagedused kolmes funktsionaalses stiilis* uurinud Jüri Valge. Tema tööst tuleb ilmsiks, et essiiv kuulub nelja kõige vähem kasutatava käände hulka (ilukirjandustekstides moodustas olev 0,5%, alaltütlev ja rajav 0,3% ning ilmaütlev 0,1%). J. Valge kokkuvõtvas tabelist tuleb ilmsiks, et translatiivi keskmine kasutussagedus eesti keeles on 2,2 – 2,4% ja essiivi sagedus 0,1 – 0,5% (erinevused on tingitud erinevatest tekstiliikidest) (Valge 1970). Võrreldes TÜKK-is leitudvaid essiivseid ja translatiivseid PA-sid võiks spekulereerides öelda, et oluliselt essiivi kasutamine PA-na ilmselt kasvanud ei ole, täpne analüüs aga puudub.

Ee. *Ma pidasin seda kõike naljaks.*

1890ndate aastate tekstidest võib aga verbiga *tundma* leida ka translatiivse näite – *Ta ei tundnud end süüdlaseks*. Translatiivi võib siin põhjendada sellega, et essiiv ei olnud veel kirjakeeles juurdunud, kuid see ei ole ainus võimalus. Nimelt ei saa kõigi verbide puhul öelda, kas nendega väljendatu annab edasi muutumist või seisundit. Kas saab väita, et lause *Tunda ennast rumalana* väljendab seisundit ja *Pidada ennast rumalaks* muutumist? Ilmselt on siin tegemist verbidega, mille puhul on võimalikud mõlemad tõlgendusvariandid ja eri keeltes on neid kohati tõlgendatud erineval moel, kasutades vastavalt kas essiivi või translatiivi käändelõppu.

(Eesti essiivi vastena on soome keeles võimalik ka ablatiiv: *Sa tundud haigena – Sinä tunnut sairaalta; Isa hääl tundus väsinuna – Isän ääni kuulosti väsyneltä.*)

3.2. *Olema*-verbi laiendav predikatiivadverbiaal

olema on PA-ga esinevate staatiliste-dünaamiliste verbide jaotuses erandlik, kuna sisult staatilise verbina saab see eesti keeles esineda nii staatilise tähendusega **nominatiivse predikatiiviga** (1), (määruse lisamisel) staatilise tähendusega **essiivse PA-ga** (2), kui ka dünaamilise tähendusega **translatiivse PA-ga** (3) lauses:

- (1) *Priit on võistluse võitja.*
- (2) *Priit on võistluse võitjana õnnelik.*
- (3) *Priit on (seekord) võistluse võitjaks.*

Samas esineb *olema*-verbi nii translatiivse kui essiivse PA-ga lausetes TÜKK-is predikaatidest kõige rohkem, põhjuseks ilmselt verbi sisutühjus (ega asjata ole koopulaverbi ja predikatiivi või koopulaverbi ja PA-d eesti keele käsitlustes (indoeuroopa keelte eeskujul) kohati üheks lauseliikmeks peetud).

Nii nagu translatiiviga näib olevat sobimatu lokatiivne funktsioon, ei sobi ka latiivne funktsioon essiiviga. Siiski on neis kahes käändes PA-l olemuslikult nii

mõndagi sarnast, kohati saab neid kasutada lausa sünonüümsetena. Lähemal vaatlemisel tuleb ilmsiks, et mõlemale on ühine ajutisuse moment:

<i>Mart on arst</i>	-	elukutse (püsiv olek).
<i>Mart on (laagris) arstiks</i>	-	ajutine funktsioon.
<i>Mart on arstina (laagris)</i>	-	ajutine funktsioon.

Ainult markeerimata vormiga nominatiivne tarind annab edasi üldise informatsiooni inimese elukutse kohta, markeeritud vormiga essiivne ja translatiivne tarind aga kirjeldavad ajutist seisundit (arstina toimimist), kusjuures Mardi elukutse võib olla ükskõik milline.

Essiivne PA *olema*-verbi laiendina eeldab lauses lisaks ka mingit muud (näiteks koha- või aja-) määrust, seega ei ole essiivi puhul eesti keeles tegemist seotud adverbialiga:

**Jaagup on finalistina aga Jaagup on finalistina konkursil.*

olema-verbi laiendav PA saab eesti ja soome keeles erineva vormi: soome keeles tavaliselt essiivse (*Hän on opettajana*), eesti keeles aga pigem translatiivse (*Ta on õpetajaks*). *olema*-verbiga lausete üks iseärasus on see, et predikatiiv ja PA on sageli vastastikku asendatavad. See on tekitanud palju küsimusi nii eesti kui ka soome keeles – miks on sama sisu väljendamiseks mitu võimalust (ee: *Ta on õpetaja ~ õpetajaks*; sm: *Hän on opettaja ~ opettajana*)? Kas tarindid, mille puhul eesti keeles varieerub nominatiiv-translatiiv ja soome keeles nominatiiv-essiiv on sisult erinevad või on see keeles dubleerimine ja sünonüümianähtus? Eesti keele puhul on arvatud, et nominatiivi kui markeerimata ja translatiivi kui markeeritud käände erinevus seisneb eelkõige selles, et translatiiviga väljendatu tähistab olukorra lühiajalisust, ajutisust või juhuslikkust. Soome keele kohta ütlevad Hakulinen ja Karlsson samuti, et essiiv sisaldab (potentsiaalse) seisundimuutuse implikatsiooni, nominatiiv aga on markeerimata. (H/K 1979: 213). Käänete asendatavus hõlmab soome keeles nii substantiive kui adjektiive ja tuleb kõne alla näiteks ameteid ja tervislikku seisundit väljendavate noomenite puhul. Eesti keeles käituvad *olema*-verbiga seotud substantiivne ja adjektiivne PA erinevalt.

olema-verbi laiendav substantiiv varieerub nominatiivis ja translatiivis samade nüanssidega kui soome keele nominatiiv ja essiiv. *olema*-verbi laiendav adjektiiv translatiivis esineda ei saa, see varieerub nominatiivis ja essiivis, nagu soome keeleski, aga juba varem nimetatud piiranguga, et lauses sisaldub ka mõni muu adverbiaal.

<i>Hän on ala-asteen rehtori</i>	-	<i>Ta on alamastme direktor.</i>
<i>Hän on ala-asteen rehtorina</i>	-	<i>Ta on alamastme direktoriks.</i>
<i>Hän on sairas</i>	-	<i>Ta on haige.</i>
<i>Hän on sairaana</i>	-	<i>Ta on haigena voodis.</i>

Alati ei ole predikatiiv ja PA tähenduslikus opositsioonis. Nagu soome keeles essiiv ja nominatiiv (H/K 1979: 213), nii võivad ka eesti translatiiv ja nominatiiv olla omavahel vabas vahelduses, vrd

Soome	<i>Othello ~ Othellona on Esko Salminen.</i>
Eesti	<i>Othello ~ Othelloks on Esko Salminen.</i>

Seejuures ei oska Hakulinen ja Karlsson öelda, kas neil juhtudel esinev vaheldus on süstemaatiline või ei (H/K 1979: 213).

M. Erelt arvab, et eesti keeles saab translatiivi-nominatiivi asendusvõimalust kasutada alati, kui ajutisuse/juhuslikkuse implikatsioon ei ole eriti ilmne (Erelt 1998). Ainult väga selge ajutisuse korral näib nominatiiv olevat välistatud:

Lapsed mängisid kodu, tool oli neil lauaks.
Ta oli meile emaks.

(Selliste lausete puhul kehtib sageli ka asendusvõimalus genitiiv + adverb/määrus: *Ta oli mulle emaks = Ta oli mulle ema eest*).

Võib ka öelda, et sel juhul, kui translatiivi saab asendada genitiiviga ja kaassõnadega *jaoks, tarvis, eest*, ei ole tarind üldjuhul nominatiiviga asendatav:

**Karistus on neile hoiatus* aga *Karistus on neile hoiatuseks* = ‘hoiatuse eest, asemel’.

Valdavalt kehtib ka *olema*-verbiga esineva translatiivse PA juures samasugune nõue, kui essiivse PA-ga lausetes. Nimelt esineb translatiivne PA üldjuhul lauses kas koos mõne määruse või siis täiendiga. Tarindeid, kus esineb vaid *olema* + translatiivne PA saab tavaliselt liigitada väljend- või ühendverbideks (*abiks olla, allikaks olla, aluseks olla* jne). Ilmselt saab niisugusteks kinnistunud konstruktsioonideks pidada ka tarindit *hoiatuseks olema*. Muudel juhtudel on lause korrektne koos eelpool mainitud lauseliikmetega – *Ta on koolis õpetajaks* (kohamäärus), *Aleksis Kivi on selliseks luuletajaks* (täiend). Nominatiiv ei nõua nende lauseliikmete olemasolu.

Translatiivil on lisaks nominatiivile seos ka partitiivi ja elatiiviga. Neil käändel on ühist partsiaalsuse, osa-terviku suhte väljendamise osas. Kui võrrelda järgmisi lauseid, võib märgata sisulist sarnasust:

Ta on suureks meheks. / Ta on üks suurtest meestest. / Ta on suuri mehi.

Ta on mulle vennaks / üks mu vendadest / üks mu vendi. / Ta on mulle venna eest.

Isa tegi jõuluvana. / Isa käis jõuluvanaks.

Me käisime mardiks. / Me jooksimel marti.

Kuigi mõne eeltoodud lause puhul on tegu verbi rektsiooninõude või kinnistunud väljendiga (*joosta marti*, aga *käia mardiks*), on neile käänetele siiski omane teatav tähenduslik lähedus.

Keelekorralduses on räägitud sellest, et translatiiv on kohati nihkunud partitiivi ja elatiivi kasutusala, seda on rohkem hakatud kasutama seal, kus avaldub osalisus (*See on tema hingestatumaks luuletuseks*). Soovitatakse translatiiviga mitte liialdada, seda eriti juhul, kui konstruktsioon ei rõhuta ajutisust-juhuslikkust. E. Kindlam (1976) ütleb: “..saava käändega ei tohi väga pillavalt ümber käia: on juhtumeid, kuhu ta päris kindlasti ei sobi. See on nimelt siis, kui soovime väljendada, et alus on keegi või miski, kui määrame ära tema liikikuluvuse (süntaktiliselt on siis tegemist öeldistäitega (ehk EKG II järgi PA-ga – K.P.). Seepärast lausetes *Mali on suuremaks riigiks Lääne-Aafrikas*, *Meie naiskond on momendil vabariigi tugevamaks kollektiiviks...* on tegemist ks-käände ületarvitamisega, olgu selle põhjuseks siis väär analoogia või – mis on

tõenäolisem – võõra keele nakatav eeskuju tõlkimisel. Eesti keel väljendab püsivat liikikuluuvust nimetavaga: *Mali on suurim riik Lääne-Aafrikas*. Unarusse ei maksa jätta ka osastavat, mis hästi täidab oma ülesannet selle tähistajana, et alus kuulub kellegi või millegi hulka, on üks kellegi või millegi seas: *Ta poeg on vabariigi parimaid traktoriste.*” (Kindlam 1976: 64 - 65).

Lisaks *olema*-verbile saavad ka mõned teised esmapilgul staatilised verbid (*jääma, jätma*) esineda koos translatiivse PA-ga. Neid on käsitletud peatükis 4.2.

4. TRANSLATIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI FUNKTSIOONID

4.1. Translatiivne predikatiivadverbiaal latiivses funktsioonis

Eesti keele grammatikas (1993) öeldakse, et latiivne seisundimäärus väljendab tulemseisundit ja täidab semantilist rolli SIHT või TULEM, laiendades peamiselt siirdumist/siirmist ja muutumist/muutmist märkivaid verbe. Üheks latiivse seisundimääruse peamiseks jooneks on lausega väljendatud situatsiooni piiritlemine (piiritlemata - *ahvid arenesid*, seisundimäärusega piiritletud - *ahvid arenesid inimesteks*) (EKG II 1993: 92).

Latiivne predikatiivadverbiaal võib olla nii substantiiv kui adjektiiv:

Mari hakkas õpetajaks.

Mari kasvas pikaks.

(Samas lokatiivne PA (ptk 4.2) on tavaliselt substantiiv – *Ta oli meil karjaseks.*)

Latiivset funktsiooni vormistavad peamiselt dünaamilised tegusõnad, s.t translatiivne latiivne PA laiendab üldjuhul dünaamilisi verbe:

Tuba läks soojaks.

Ta küttis toa soojaks.

Siiski saab ka paljude muutumist mitte väljendavate verbidega moodustada latiivse PA-ga lauseid:

Laud seisis põrand kōveraks.

Poiss istus jalad kangeks.

Staatiliste verbide puhul (v.a *olema*) kasutatakse tavaliselt siiski nominatiivi või essiivi:

*Tuba püsib soe / soojana (*Tuba püsib soojaks).*

Kuna keeles on enamik verbe dünaamilise tähendusega (EKG II 1993: 23), on ka tegusõnu, mis saavad esineda koos latiivse translatiivse PA-ga, väga palju. Olen jaotanud translatiivse PA-ga esinevad dünaamilised verbid tähenduse põhjal kolme põhirühma, mis väljendavad 1) **muutumist** (muutumisverbid), 2) **alustamist** (faasiverbid) ja 3) **suhtumist** (suhtumisverbid) (ptk 4.1.2).

Latiivse translatiivse PA-ga esinevad verbid võivad olla kas intransitiivsed või transitiivsed – vastavalt sellele on PA põhisõnaks kas subjekt (kes/mis muutub) (ptk 4.1.1) või objekt (keda/mida muudetakse) (ptk 4.1.2):

Subjekt: *Mari kasvas tubliks tüdrukuks.*

Objekt: *Emal kasvas Mari tubliks tüdrukuks.*

Subjekt: *Kirve vars läks pooleks.*

Objekt: *Mees lõi kirve varre pooleks.*

Selles suhtes erineb latiivne PA lokatiivsest, mis esineb üldjuhul subjektilisena (*Georg oli koosoleku juhatajaks*). Paljud verbid saavad aga esineda nii transitiivsete kui intransitiivsetena. See kinnitab oletust, et transitiivsus/intransitiivsus ei ole mitte niivõrd tegusõna kui kogu lause omadus:

Olemine kiskus araks. / See kiskus hinge kitsaks.

Naine saab emaks. / Saab rändkarika auhinnaks.

Astun pioneeriks. / Astun su laiaks.

Ma lõin araks. Naine lõi kahvatuks. / Lõön su laiaks.

Hakulinen ja Karlsson (1979) väidavad soome keele kohta, et translatiivne laiend saab esineda igasuguste verbidega. Seega on siin olukord samasugune kui vaba eessõnase PA puhul – ka see saab esineda kõigi verbidega lausetes (H/K 1979: 212). Ka eesti keeles saab latiivse translatiivse PA-ga lauseid moodustada väga paljude olemasolevate verbidega (kohati eeldab selline lause aga mõistetavuse huvides kindlasti vastavat konteksti).

Vaatasin silmad valusaks.

*Laps hingas akna uduseks.
Istusin selja kangeks.
Maja põles tuhaks.
Inimesed kogunesid salgaks.
Poiss esines ennast kuulsaks.
Päike paistis taeva kuldseks.*

Keerukam on vastavaid lauseid moodustada mõnede olemasolu- ja olukorraverbidega, millega on loogiline kasutada essiivi, nt *esinema*, *puuduma*, *paistma*, *vedelema*, *juurduma*, *surema*, kuid vastava konteksti puhul on translatiivne PA ka nende verbidega võimalik:

*Ta esines ennast staariks.
Vanaisa suri ära ingliks.
Idee juurdus põhimõtteks.
Sa puudud ennast nii kahemeheks.
Vedelesime ennast rannas uimaseks.
Päike paistis silmad valusaks.*

Eesti keele grammatikas öeldakse, et kuigi transitiivlauseid kujundavad üldjuhul transitiivverbid ja intransitiivlauseid intransitiivverbid, pole vastavus siiski üksühene: a) transitiivverbid võivad olla kasutusel intransitiivseina, b) intransitiivverbid transitiivseina: a) *Nad söövad ja joovad.* b) *Laps nuttis enda hingetuks. Ta astus pinna jalga.* Intransitiivverbe laiendav sihtis on sisult ebatüüpiline. Samasugune ebatüüpiline sihtis võib esineda ka transitiivverbide juures, tüüpiline sihtis on sel juhul lausest kas välja tõrjutud või määruseks teisenenud, sest kahte eri sihitist lauses olla ei saa¹⁰. Vrd *Tüdruk õppis enda hulluks. – Tüdruk õppis keemiat. Vanem õde manitses endale koolipreilina kombes külge. – Vanem õde manitses nooremaid.* (EKG II 1993: 47).

¹⁰ Marja Pälssi (2000) leiab aga, et soome keeles on võimalik moodustada lauseid, kus on korraga olemas kaks sihitist – nii verbiga valentssideme kaudu kaasnev objekt kui ka väline objekt (*extrinsic object*): *Mietin pääni puhki hyvää esimerkkiä, mutten keksinyt* (Pälssi 2000: 223-224).

Latiivne subjektiline PA ei saa intransitiivses lauses laiendada neid dünaamilisi verbe, mis ei väljenda seisundimuutust:

**Ta jooksis higiseks.*

**Magasin triibuliseks.*

Sel juhul tuleb subjektile viidata juba objekti (nn **libaobjekti** või **välise objekti**¹¹) lisamise teel ja tegemist on niisiis objektilise PA-ga (ptk 4.1.2). Sellise ebatüüpilise objekti puhul, mis laiendab muutumist mitte sisaldavaid verbe, on tegevussubjekt tõstetud objektiks. (Samamoodi on toimitud nt infinitiivi juures lauses *Ta pani mind piinlikkust tundma.*)

Subjektilise ja objektilise latiivse PA moodustusviisid võib kokku võtta järgmiselt:

Subjektiline: S V [MUUTUMA] Advpred

Objektiline S V [MUUTMA] O Advpred

S V [PÕHJUSTAMA] O Advpred

4.1.1. Subjektiline latiivne predikatiivadverbiaal

Subjektiline latiivne PA esineb **intransitiivses** lauses eelkõige **muutumisverbide** laiendina:

Ta saab homme oktoobrilapseks.

Tass kukkus kildudeks.

Taevas muutus mustjassiniseks.

Samas moodustavad olulise alarühma **faasiverbid**. Eesti keele grammatika järgi edastavad faasiverbid olukorra muutumist, rõhutades tegevuse algus- või lõpp-punkti

¹¹ Lähemalt on vastavast probleemist kirjutanud Adele Goldberg (1995) ja Marja Pälsi (2000). Termin *fake object* pärineb A. Goldbergilt (1995), eestikeelne vaste 'libaobjekt' aga M. Ereltilt; M. Pälsi kasutab nimetust *extrinsic object*, mille olen tõlkinud 'väliseks objektiks'. Käesolevas töös on vastavast nähtusest pikemalt juttu objektilise translatiivse PA all (ptk 4.1.2).

(EKG II 1993: 20). Translatiivse PA-ga esinevad faasiverbid tähistavad vaid tegevuse algust (*hakkama, asuma*):

Homsest hakkad presidendiks.

?Asun tööle bussijuhiks.

Faasiverbidena talitlevad ka tegusõnad *juhtuma, sattuma*, mis lisaks tegevuse algusele annavad edasi algava tegevuse/toimimise juhuslikkust. Samasse rühma kuuluvad ka verbid *kipsuma, püüdlema* ja *tikkuma*, mis väljendavad aga pigem püüdlemist tegevuse alustamise suunas kui algust ennast:

Mari juhtus voodinaabriks.

Mees sattus kontvõõraks.

Iga kipub soliidseks.

Ta püüdles usaldusmeheks.

See tikub naabriks.

Seejuures on püüdlemist näitavatel verbidel teatud sarnasus ka objektilise PA-ga esinevate suhtumisverbidega (ptk 4.1.2), sest neis kummaski ei toimu tegelikku muutust. Juhuslikkust ja püüdlemist kajastavad verbid käituvad kohati episteemiliste modaalverbidena, lisades tarindile tõenäosushinnangu. Neid saab asendada neutraalsema tegusõnaga (sel juhul modaalsus kaob) või kasutada koos sellega (modaalsus säilib):

Iga kipub soliidseks = *Iga kipub minema soliidseks* → neutraalne *Iga läheb soliidseks*.

See tikub naabriks = *See tikub tulema naabriks* → neutraalne *See tuleb naabriks*.

Ka tegusõna *osutama* talitleb osaliselt faasiverbina, samas on tal teatud sarnasust ka staatilise *näima*-verbiga. Sarnasusele vaatamata moodustavad *osutama* ja *näima* omamoodi vastandpaari – esimesel juhul leitakse, et miski on tõsi, teisel juhul püsib kahtlus. Vastandlik on ka rektsioon: kui *osutama* nõuab translatiivi, siis *näima* puhul on

ainuvõimalik essiiv, vrd *Ants osutus meeldivaks noormeheks* aga *Ants näis meeldiva noormehena*.

Kuna *osutama* ei kajasta otsest muutust, käsitlen ka seda verbi latiivse-lokatiivse funktsiooni vaheetapina (vt joonis 4).

Muutumisverbid võivad olla nii **agentiivsed** (*Saabusid külalised*) kui **mitteagentiivsed** (*Supp keeb; Suvila valmis tasapisi; Saabus hommik*), s.t agent võib lauses kas olemas olla või puududa. Agendi alla mõistetakse eesti keele grammatikas situatsiooni suhtes aktiivset, seda kontrollivat osalist (EKG II 1993: 24). Peamiseks tingimuseks on niisiis, et verbi tähenduses oleks olemas tunnusjoon [MUUTUMA], nt *saama, minema, hakkama, tulema, kujunema, moonduma* jne:

Õhtu kujunes meeleolukaks.

Tuba läks kuumaks.

Piim läks hapuks.

Poiss kasvas meheks.

Mida üldisem on verbi tähendus (mida vähem sisaldub tema tähenduses midagi muud peale muutumistähenduse enda), seda sagedamini vastav verb koos PA-ga esineb (vt ka lisad V ja VII). Kõige rohkem esines subjektiline latiivne PA koos tüüpiliste muutumis- ja faasiverbidega. Kõige levinumateks tegusõnadeks olid üldise või avara tähendusega verbid (esinesid TÜKK-is üle viie korra): muutumisverbid *muutama, minema, saama, tegema*; faasiverb *hakkama* ja mitme põhitähendusega tegusõna *jääma*:

Mets muutus tumedamaks.

Sa lähed halliks.

Sain eile terveks.

Mõned hakkasid pensionärideks.

Vaatamata tuupimisele jäi ta kahemeheks.

jääma on selles suhtes erandlik verb, et see esineb translatiivse PA-ga lausetes nii lokatiivses (*Taat jäi kuni surmani haigeks* = seisund püsis surmani) kui latiivses tähenduses (*Taat jäi haigeks* = uus seisund on haigus). *jääma* esineb pigem subjektilise kui objektilise PA-ga lausetes (objektilise PA-ga esineb *jääma* vaid juhul, kui on tegu lausesse sisestatud teise lausega – *Kartis jääma ennast pimedaks, Tunnen jäävat südametunnistust rahulisemaks* või väljendverbiga – *vähemaks jääma*). Latiivne *jääma* moodustab koos piiratud hulga adjektiividega väljendverbe (*jäi kitsaks, jäi pimedaks, jäi vanaks*). Pikemalt olen tegusõnu *jääma* ja *jätma* käsitlenud peatükis 4.2 koos lokatiivses funktsioonis translatiivse PA-ga.

Tegusõnadeks, mis esinesid latiivse funktsiooni vormistajatena väga sageli ja seda nii substantiivse kui adjektiivse subjektilise PA-ga, olid *minema, saama, jääma, kasvama, muutuma, kujunema*:

Süda läks pehmeks. / Mart läks eile pioneeriks.

Riided said märjaks. / Kes saab presidendiks?

Lapsed jäid haigeks. / Me jäime ikka lasteks.

Kuusehekk on kasvanud kõrgeks. / Oled kasvanud tubliks meheks.

Ta muutus hoolitsevaks. / See muutus sasipuntraks.

Tutvumine kujunes emotsionaalseks. / See kujunes aja nõudeks.

Nagu näha, on nende verbide tähendus küllaltki üldine – tegusõna ei täpsusta kuigivõrd seisundi muutumise viisi, positiivset või negatiivset suhtumist muutusse ega muid iseloomustavaid nüansse. Üldjuhul on selliste lausetega edasi antud muutumine küllaltki avara sisuga, sageli esineb nende verbidega ka kinnistunud väljendeid. Nende verbidega moodustatud PA-ga lauseid esineb rohkelt erinevates tekstiliikides (TÜKK-is leidis selliseid lauseid hulgaliselt nii ilu- kui ajakirjandustekstides).

Subjektilise latiivse PA-ga lausetes esines TÜKK-is veidi vähem (1-5 korral) järgmisi tegusõnu: *arenema, imbuma, juhtuma, kahanema, kehastuma, kerkima, kippuma, kipruma, kiskuma, kosuma, krõbenema, kuivama, kukkuma, kuluma*,

kägarduma, lagunema, langema, liituma, lööma, manduma, moonduma, muunduma, nõikuma, painduma, paisuma, pudenema, purskama, purunema, püüdlema, sattuma, segunema, sirguma, sobima, sulama, sündima, taanduma, tarduma, tikkuma, trügima, tuksatama, tursuma, tõmbama, tõusma, vaibuma, vajuma, venima, võimenduma, värvuma.

Selles rühmas on juba rohkem markeeritud tähendusega verbe, mis annavad muutumise viisi küllaltki täpselt edasi. Mõne siin toodud verbi kasutamine oleks asjalik/ametliku stiili puhul koguni välistatud (*Aiamuru purskas kollaseks*). Samas on selliste tegusõnadega laused piltlikud, kirjeldavad ja nüansirohked, mistõttu nad on eriti iseloomulikud ilukirjandusele.

Ajalises plaanis eristuvad mõned tegusõnad, mis on iseloomulikud just teatud aja keelele. Nii ei leidunud 1890ndate korpuse lausetes tegusõnu *osutama* ega *kujunema*, mis tänapäeva keeles on väga levinud. Samas on see mõistetav, sest Johannes Aaviku *Uute sõnade ja vähem tuntud sõnade sõnastik* esitab 1921. aastal *osutama* (tähenduses “end yles näitama”) kui “mingis eesti murdes ja soomekeeles yhtlasi esineva sõna”. *kujunema* Aavikul ei esine, kuid ära on toodud *kujundama* (Aavik 1921: 47, 82).

1980ndate materjalis ei leidunud ka mitmeid eelmisel sajandil üldlevinud tegusõnu, või siis ei esinenud need samas tähenduses ja koos PA-ga. Sellised verbid olid näiteks *tõusma* koos adjektiivse PA-ga (*Mõju tõuseb suuremaks, Surmaohver oleks tõusnud julgemaks, Auru põnevus* (‘pinevus’) *on tõusmas suuremaks*) ja *heitma* koos substantiivse PA-ga (*Sisserändajad peavad heitma alamateks, Mehed heidavad liikmeks*).

Predikatiivadverbiaalidena on võimalik kasutada piiramatut hulka erinevaid adjektiive ja substantiive. Neid üldistavalt iseloomustada ei ole ilmselt võimalik – translatiivse PA-na võib esineda iga keeles leiduv substantiiv või adjektiiv. Muidugi kujunevad igal ajastul välja ka sagedamini esinevad nimisõnad, kuid siiski ei esine neid tavaliselt massiliselt, kui ei ole tegemist väljendverbiks kinnistunud tarindiga. Toon siin mõlema sajandi tekstidest ära vaid need, mida TÜKK-is leidis vähemalt neljal korral:

1890ndatel olid eelistatud **substantiivideks**

külaliseks (10), *naiseks* (10), *põhjuseks* (10), *vanaks poisiks* (8), *liikmeks* (7), *võitjaks* (7), *õpetajaks* (6), *pankrotiks(!)* (5), *abikaasaks* (4), *ministriks* (4), *valitsejaks* (4).

1980ndatel olid eelistatud **substantiivideks**

selleks (9), *põhjuseks* (8), *meheks* (7), *võitjaks* (7), *probleemiks* (6), *eeskujuks* (5), *kõneaineks* (5), *saladuseks* (5), *tunnistajaks* (5), *kinnituseks* (4), *näiteks* (4), *relvaks* (4), *takistuseks* (4), *tulemuseks* (4).

1890ndatel olid eelistatud **adjektiivideks**

haigeks (48), *suuremaks* (29), *terveks* (27), *suureks* (13), *vaeseks* (6), *vähemaks* (6), *kardetavaks* (5), *kahvatuks* (5), *viimaseks/viimseks* (5), *väiksemaks* (5), *pahemaks* (5), *raskeks* (5), *külmaks* (4), *nõrgemaks* (4), *vanemaks* (4), *julgemaks* (4), *raskemaks* (4), *tõsisemaks* (4).

1980ndatel olid eelistatud **adjektiivideks**

väiksemaks (8), *pikaks* (7), *tühjaks* (7), *pikemaks* (6), *vähemaks* (6), *...-aastaseks* (5), *halliks* (5), *kurjaks* (5), *segaseks* (5), *võõraks* (5), *..kümneseks* (4), *märjaks* (4), *punaseks* (4), *suuremaks* (4), *valjemaks* (4).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et subjektilise latiivse PA-ga lausetes esineb nii prototüüpseid muutumist väljendavaid tegusõnu kui ka faasiverbe, mis annavad edasi teatud olukorra või tegevuse alustamist (*Ma hakkas õpetajaks*). Subjektiline latiivne PA võib laiendada ka mõningaid verbe, mille tähenduses endas otsene muutumistähendus puudub, kuid mis lauses on siiski implitsiitselt olemas. Needki verbid võib paigutada faasiverbide alla, sest tegemist on üldjuhul teatud olukorra/seisundi/protsessi algusega või alguse poole püüdlamisega:

a) tikkuma, kippuma, püüdlema...

Iga kipub soliidseks.

Ta püüdleb su usaldusmeheks.

Mall: X-iga toimub midagi, mille tõttu X omandab midagi

X teeb midagi, et saada kellekski

(Antud rühma verbid talitlevad kohati modaalverbina: *Iga kipub minema soliidseks.*)

b) juhtuma, sattuma...

Nad juhtusid voodinaabriteks.

Mees sattus naabriks.

Mall: Juhtus nii, et X sai (ei saanud) kellekski

Faasiverbide alla sobivad ka järgmised modaalse varjundiga tegusõnad:

c) *sobima, kõlbama* (piiripealne otstarbemäärusega)

Anu sobib talle naiseks.

Kas ma ei kõlba enam teenijaks?

Mall: X on (ei ole) sobilik millekski

4.1.2. Objektiline latiivne predikatiivadverbiaal

Objektilise PA-ga kasutatakse nagu subjektilisegagi eelkõige tüüpilisi muut(u)misverbe (*muutma, tegema, ajama, kütma, nühkima, värvima* jne):

Nõid muutis Kaarli karuks.

Tegime koolimaja ilusaks.

Ajasid mu vihaseks.

Mari küttis ahju tuliseks.

Nühkisin käed veriseks.

Värvi katus kollaseks.

Selgelt omaette rühma moodustavad nende seas aga kellekski/millekski arvamist, pidamist ja nimetamist ning hinnangut väljendavad transitiivsed **suhtumisverbid** (*nimetama, pidama, hüüdma, sõimama, arvama, hindama, kutsuma, laitma, lugema, tembeldama* jne). Neidki verbe võib pidada muutust väljendavateks, kuid muutus seisneb sel juhul vaid asjaolus, et kõnealusele objektile on lisandunud teatud kujuteldav või siis kõneleja/suhtuja poolt antud omadus. Seisundimuutus on seega näiline ja sellega liitub seisundi mitteolemuslikkus:

Nad nimetasid sind pugejaks.

Pidasin poissi targaks.

Hüüdsime teda Rulliks.

*Ta sõimas Antsu kulakuks.
Ta arvas naabermaju metsapuudeks.
Ta hindas segu parimaks.
Jänku kutsus teda Kiisuks.
Laitsime mõtte rumalaks.
Tööd loetakse kohakaasluseks.
Nad tembeldavad mu sidepidajaks.*

Suhtumisverbidele on omane, et objekt ise ei tee läbi muutust, kuid subjekti suhtumine lisab talle kas positiivse või negatiivse nüansi – objekti väärtus kasvab või kahaneb kellegi suhtumise kaudu, seega teeb objekt läbi imaginaarse muutuse (neutraalsest seisundist) negatiivse või positiivse pooluse suunas.

Lisaks muutumis- ja suhtumisverbidele, mida võib latiivse objektilise PA-ga tarindites pidada prototüüpseteks, esineb ka selliseid lauseid, kus objektilise PA-ga esineb intransitiivne verb. Eriti marginaalsed on sellised tarindid, kus muutumise vormistamisel on lausesse haaratud staatiline intransitiivne verb (nt *seisma*, *magama*, *istuma*):

*Seisan jalad kangeks.
Magasin selja valusaks.
Sa istud linad mudaseks.*

Sellest tulenevalt ilmneb objektilise latiivse PA juures huvitav nähtus – kasutusele tuleb nn **libaobjekt või väline objekt**. Sellistes lausetes käitub intransitiivne verb transitiivsena ja tekitab seeläbi libaobjekti:

*Ta magas aga Ta magas **käe** valusaks.
Ta kukkus porri aga Ta kukkus **ennast** poriseks.*

Seesuguseid tarindeid saab selgitada järgmiselt – lauses kajastub kaks erinevat sündmust, kusjuures esimene sündmus (mida kajastav verb on ka kogu tarindi

predikaadiks) on teise sündmuse põhjustajaks. Näiteks lause *Ma vaatasin silmad valusaks* koosneb: 1) põhjustavast tegevusest või protsessist – *Ma vaatasin (kaua päikest)* ja 2) selle mõjul toimunud muutusest – *Silmad jäid valusaks*. Samuti saab elutu subjektiga lauses (*Kapp seisis põranda kõveraks*) jaotada tarindi kaheks eri protsessiks: *Kapp seisis* (kaua aega ühe koha peal) → (seetõttu) *põrand läks kõveraks*.

Resultaatsündmuse põhjustajaks olev sündmus (nt kapi seismine) ei pea olema agenttiivne, kuid see võidakse siiski vormistada agenttiivse malli kohaselt. Vastava põhjusliku e kausaalse seose saab kokku võtta järgmiselt:

- A. Subjekt teeb midagi / osaleb teatud protsessis / viibib teatud seisundis.
- B. Objekt jõuab sündmuse A mõjul teatud muutuseni / uude seisundisse; tulemseisundi väljendajaks on PA.

Vastavast probleemist on pikemalt kirjutanud **Adele E. Goldberg** (1995) ja **Marja Pälsi** (2000). Goldberg peamiseks väiteks on see, et tähendust kannavad konstruktsioonid, olles seejuures (suhteliselt) sõltumatud üksikutest lauset moodustavatest leksikaalsetest üksustest. (Konstruktsioonideks peab Goldberg teatud semantilisi struktuure koos nendega seonduvate vormiliste väljendusvõimalustega.) Konstruktsioonigrammatilise lähenemise korral seostatakse verbi erinevad süstemaatiliselt esinevad tähendusvariandid otseselt konstruktsioonidega, milles need ilmnevad. Selle teooria puhul ei tõmmata sõnavara ja süntaksi vahele ranget piiri, vaid tõdetakse, et need käsikäes vormivad tähenduse (vrd kognitiivse grammatika terminiga 'fonoloogiline üksus', mis hõlmab nii morfoloogia kui süntaksi. K. P.). Juhul, kui intransitiivse predikaadiga lauses esineb objekt, ei pruugi tegemist olla mitte konkreetse verbi argumendiga, vaid objekt kuulub kogu konstruktsiooni juurde. Goldberg järeldab, et teatud väljendi tähenduse moodustavad leksikaalsete vahendite tähendused, mis on integreeritud teatud konstruktsiooni tähendusse (Goldberg 1995: 16). Tavaliselt on verbi võimalik kasutada rohkem kui ühes konstruktsioonis¹².

Kuidas teha kindlaks, milline verb saab konkreetsetes konstruktsioonides esineda? Crofti (1991) järgi peavad verbi tähendus ja konstruktsiooni tähendus olema põhjuslikus

¹² Rätsep (1978) esitab oma lihtlauset tüüpide all väga mitmeid lausetüüpe, milles ühe moodustajana esineb translatiivne tarind (~ 154 lausemalli koos kaassõnadeks kujunenud translatiivsete tarinditega (nt *jaoks*)). Lausetüüpe, milles esineb essiiv, leidub Rätsepal vaid 16.

suhtes, s.o verbiga tähistatu peab põhjustama konstruktsiooniga tähistatu. Kui niisugust suhet pole, ei sobi vastav verb ja konstruktsioon kokku. Vastavalt sellele reeglile, ei ole loomulik näiteks lause *Mees naeris ennast toast välja*, kuna naermine ei põhjusta toast väljumist (Goldberg 1995).

Libaobjektiga tarindeid kasutatakse Goldbergi arvates sageli selleks, et väljendada teostatud tegevuse ülemäärasust, liiasust, ohjeldamatust (Goldberg 1995: 192):

Jooksis ennast higiseks.

Kukkus ennast mudaseks.

Eesti keele puhul tundub, et libaobjektiga tarindid esinevad peamiselt selliste staatiliste verbidega, mis võimaldavad protsessi pikaajalisust või tegevuse ülemäärasust.

Goldberg on täpsustanud resultatiivide esinemistingimusi. Ta esitab neli põhitingimust, mis käivad eelkõige adjektiivsete resultatiivide kohta:

- 1) kahe argumendiga resultatiivses konstruktsioonis peab olema muutust ajendav (elus) argument,
- 2) verbiga märgistatud protsessi/tegevust tuleb interpreteerida kui otseselt seisundimuutust põhjustavat, vahepealsed ajavahemikud ei ole võimalikud,
- 3) resultatiivne adjektiiv peab märkima skaala lõpp-punkti,
- 4) resultatiivse fraasi allikaks ei saa olla deverbaalne adjektiiv.

Elusa argumendi nõue on paljude uurijate arvates üldjuhul toimiv, kuigi kohati on ka elutud argumendid muutuse ajendajatenä võimalikud. Elus argument ei pea aga semantiliselt olema tingimata agent, sest tahtlik tegevus ei ole siinkohal nõutav: *Ta magas end haigeks*. Goldbergi esitatud tingimused näivad ka eesti keele puhul sobivatena. Vaid elusa argumendi nõue ei ole absoluutne, sest vastavaid konstruktsioone on võimalik moodustada ka elutu argumendiga (*Kapp seisis põrandakõveraks*), kuid elus argument on tunduvalt tavalisem (*Mart seisis jalad valusaks*).

Rääkides soome keele resultatiivsetest tarinditest vaidlustab M. Pälsi (2000) Goldbergi väite selle kohta, et tegemist on omaette resultatiivse konstruktsiooniga.

Erinevus on tingitud sellest, et inglise keeles on määrav sõnajärg, soome keeles aga väljendatakse paljusid suhteid erinevate käänete abil. Ta leiab, et soome keeles ei ole eraldi vastavat resultatiivset konstruktsiooni, vaid seda tüüpi lauseid moodustades lähtutakse olemasolevatest lausetüüpidest. Sellist lingvistilist nähtust saab kirjeldada seotud või lähedaste konstruktsioonide võrgustiku abil, mille pärisosa on ühine (Pälsi 2000: 248). Resultatiivsust väljendavad finiiitlause konstruktsioon ja objekti komplemendi konstruktsioon. Adverbiaali tähendus on tingitud objekti referendist. Välise objektiga lausete puhul ei ole oluline mitte niivõrd lause resultatiivne tähendus, kui võrd objekti semantika. Vaid teatud resultatiivsete lausete alatüüpide jaoks läheb vaja spetsiaalseid konstruktsioone, mis kombineeritakse olemasolevatest lausetüüpidest lähtudes.

M. Pälsi nimetab libaobjektiga konstruktsiooni *the extrinsic object construction*, mille olen tõlkinud välise objekti konstruktsiooniks. Kui tüüpilise muutumisverbiga tarindis on objekt tingitud verbi valentsist, siis välise objektiga tarindis verb kas ei nõua objekti (intransitiivne verb) või (kui tegu on transitiivse verbiga) ei ole lauses esinev objekt tingitud verbi valentsist. Seejuures tekib küsimus – mille objekt see õieti on? Vastavate konstruktsioonidega kaasneb tavaliselt intensiivsuse element (mida rõhutas ka Goldberg). Pälsi leiab, et sel puhul läheb vaja veel ühte konstruktsiooni, mis kombineeriks lause esimese ja teise poole mõtteliseks tervikuks ja sisaldaks ka intensiivsuse lisatähendust. Välise objektiga tarind peab viitama 1) subjektile, 2) verbile ja 3) NP-le, mis on objekti käändes, kuid ei ole verbi valentsist tingitud objekt ning 4) adverbiaalile.

Nagu öeldud, esineb sarnaseid lauseid ka transitiivsete verbidega: *Syön itseni onnelliseksi* (*Söön ennast õnnelikuks*). Kuigi verb nõuab objekti, ei ole lauses esinev objekt sel juhul tingitud verbi valentsist. Verbi tähenduses objekt loogiliselt sisaldub, kuid see võib olla lausest välja jäetud (*Söön (torti /tordist) ennast õnnelikuks*). Objekti referent peab sel juhul olema konteksti põhjal mõistetav. Seega tuleb verbi kasutada sõnasõnalises või prototüüpses tähenduses.

Leidub ka selliseid lauseid, kus objekt on tingitud verbi valentsist ja lausel on samuti intensiivsuse nüanss. Pälsi toob siin näitena verbi *halata*, mille rektsioon on partitiiv, kuid mis piiritleva adverbiaaliga lauses vormistatakse akusatiivis: *Minua*

halataan aga *Minut halataan henkijeveriin* (*Mind kallistatakse hingetuks*). Ta leiab, et objekti käände allikaks on PA puhul miski muu, kui lause verb. Kui sellise lause juures on hoomatav ka intensiivsuse nüanss, leiab Pälsi, et sel juhul on tegu välise objekti konstruktsiooniga.

Pälsi jagab soome keele resultatiivsed konstruktsioonid kolmeks:

- 1) objekti komplemendi konstruktsioon (piiritletud konstruktsioon),
- 2) prototüüpne välise objektiga tarind (esimese tarindi tähendusele lisandub intensiivsusvarjund; objekt võtab osa aspekti piiritlemisest),
- 3) resultatiivne partitiivse vahelduva objektiga konstruktsioon (sisaldab intensiivsuse tähendust; objekti vorm pole tingitud verbi valentsist) (Pälsi 2000: 246-247).

Välise objekti konstruktsioonis esinev verb võib niisiis olla kas intransitiivne või transitiivne. Kui verb on transitiivne, siis on valentsist tingitud objekt kas välja jäetud, määratlemata või konteksti põhjal mõistetav. Adverbiaal ei pea olema tingitud verbi valentsist (kui just kogu süntagma ei ole idioom). Enim esinevateks verbideks on liikumis-, ütlemis- ja häämitsusi väljendavad verbid, kuid tarindis saab esineda ka abstraktse tähendusega tegusõna: *Maatalous investoi itsensä huippukuntoon* (*Põllumajandus investeeris ennast tippvormi*). Välise objektiga konstruktsiooni võib ühitada igasuguse verbikonstruktsiooniga, st verb võib olla kas finiidne, infiniitne või nominaliseeritud (infin. – *Halosen taktikka onkin perustella vastapuoli uuvuksiin* (*Halose taktika on argumenteerida vastaspool väsinuks*)). Tingimuseks on vaid see, et tarind ei oleks piiritletud. Pärast resultatiivse adverbiaali lisamist osaleb resultatiivne fraas lause aspekti piiritlemisel. Impersonaalne verb ilmselt sellises konstruktsioonis osaleda ei saa, sest semantiliselt on vajalik subjekti argumendi olemasolu. Subjekti argument on tüüpiliselt agent, instrument või kogeja ning tavaliselt on subjekti argumendi referent (vähemalt kaudselt) elus. Päsil esineb siin näide *Ovikello soi taas rahaa veteraaneille* (*Uksekell helises taas veteranidele raha*) (Pälsi 2000: 230-233). Ka PA-ga lause puhul on enamasti olemas (kasvõi kaudselt) elus argument – *Uksekell helises mind närviliseks*.

Objekti referent on kõnealuses tarindis üldjuhul elus või elusaga seotud, eriti sageli on selleks kehaosa, väga tavaline on pronoomen *itse*. Objekt osaleb aspekti

piiritlemisel; objekt ja piiritlev fraas kirjeldavad koos protsessi tulemust, mida edastab verb. Välise objekti põhjaks on kas noomen või pronoomen. Sageli on väline objekt adverbiaaliga kirjeldatu patsient või kogeja. Objekt on neis lausetes esile tõstetud – rõhutades tegevuse intensiivsust. Adverbiaal on tavaliselt piiritleva sisuga (Pälsi 2000: 233-236).

Millised intransitiivsed verbid saavad esineda vastavas konstruktsioonis? Kindlasti ei saa välise objektiga konstruktsiooni moodustada enesekohaste *-utu-*verbidega (*piiloutua* – ‘peituda’): **Se lapsi piiloutui vanhempansa hassuiksi* (Pälsi 2000: 240)(**See laps peitus oma vanemad hulluks*). Sama kehtib ilmselt ka eesti keele puhul, kuid täpsem analüüs hetkel puudub.

Võrreldes omavahel koos ja ilma välise objektita resultatiivset tarindit, leiab Pälsi, et kui tegemist on selgelt suunda näitava lausega, ei vajata välist objekti, kui aga lause sisu on abstraktsem, läheb seda tarvis: *Hän tanssi Broadwaylle* (*Ta tantsib Broadwayle*) – ‘liigub tantsides Broadway suunas’; *Hän tanssi itsensä Broadwaylle* (*Ta tantsib ennast Broadwayle*) – ‘Ta teeb tantsuga karjääri’. Pronoomen *itse* (*ennast*) näitab suuremat saavutust, mingite takistuste ületamist – seega annab edasi protsessi intensiivsust. Samuti talitlevad laused *Paavo juoksi kotiin* (*Paavo jooksis koju*) (selge liikumise tähendus) ja *Paavo Nurmi juoksi Suomen maailmankartalle* (*Paavo Nurmi jooksis Soome maailmakaardile*) (abstraktsem tähendus) (Pälsi 2000: 237).

Välist objekti tavaliselt lausest ära jätta ei saa. Pälsi ütleb, et intensiivsuse nüanss ei pea tarindis siiski alati sisalduma – *Syö aivosi virkeiksi* (*Söö aju virgeks*), kuid sagedamini kui neutraalse tähendusega esineb vastav tarind siiski intensiivsust väljendavana.

Arutledes vastava tarindi funktsioonide üle ütleb Pälsi, et tarind esineb sageli nii sporditekstides kui pealkirjades. Sellest järeltab ta, et libaobjektiga tarindi kasutamise motiiviks on sageli intensiivsuse rõhutamine, tähenduse kokkusurutus ja tihendatud kujul esitamine (Pälsi 2000: 24-245).

Tavaliselt on liba- või välise objektiga konstruktsioonis PA-ks adjektiiv. Substantiividenä talitlevad eelkõige sõnad nagu *tikkideks*, *ribadeks*, mille sisu vastab samuti pigem küsimusele *missuguseks?* mitte *milleks?* Tavaliselt väljendab antud tarind

liiasust, mingi tegevuse või protsessi pikaajalise toimumise tulemust või millegi rõhutatult suurt määra.

Järgnevalt püüan esitada erinevat liiki libaobjektiga tarindeid. Olen eristanud kolm rühma, kusjuures kahe esimese rühma puhul on elutu subjektiga laused küllaltki harvad – elutu subjektina saab esineda ilmselt vaid aktiivselt toimiv masin (nt arvuti), mille tegevust inimene võib tajuda kui elusolendi toimimist. Juba personaalpronoomen *ennast* eeldab elusat subjekti. Kolmandas rühmas esitatud elutu subjektiga näited tunduvad täiesti normaalsed ja nende sisuks on mingi eseme pikaajaline paiknemine teatud kohas/piirkonnas.

1. Väliseks objektiks personaalpronoomen:

ELUS subjekt

<i>Ma</i>	<i>magasin</i>	<i>ennast</i>	<i>higiseks.</i>
S (elus)	V	NP (subjektisikule viitav)	PA _{adj} (liiasus)
<i>Ta</i>	<i>rääkis</i>	<i>ennast</i>	<i>presidendiks.</i>
<i>Ta</i>	<i>istus</i>	<i>ennast</i> (presiidiumis)	<i>presidendiks.</i>
S (elus)	V	NP (subjektisikule viitav)	PA _{subst} (liiasus?)

ELUTU subjekt

<i>Arvuti</i>	<i>salvestas</i>	<i>ennast</i>	<i>lolliks.</i>
S (elutu)	V	NP (subjektisikule viitav)	PA _{adj} (liiasus)
[?] <i>Laev</i>	<i>triivis</i>	<i>ennast</i>	<i>mädaks.</i>
[?] <i>Pomm</i>	<i>plahvatas</i>	<i>ennast</i>	<i>tükkideks.</i>
S (elutu)	V	NP (subjektisikule viitav)	PA _{subst} (liiasus)

2. Väliseks objektiks subjekti osa

ELUS subjekt

<i>Ma</i>	<i>käisin oma kingad</i>	<i>ribadeks.</i>
S (elus)	V NP (subjekti teatud osale viitav)	PA _{subst} (liiasus)
<i>Ma</i>	<i>kandsin oma kingad</i>	<i>tükkideks.</i>
S (elus)	V NP (subjekti teatud osale viitav)	PA _{subst} (liiasus)

ELUTU subjekt

<i>Kell</i>	<i>tiksus/käis</i>	<i>seierid</i>	<i>sirgeks.</i>
S (elutu)	V	NP (subjekti teatud osale viitav)	PA _{adj} (liiasus?, pikaajaline protsess)
<i>Televiisor</i>	<i>kukkus</i>	<i>ekraani</i>	<i>tükkideks.</i>
S (elutu)	V	NP (subjekti teatud osale viitav)	PA _{subst} (liiasus?)

3. Väliseks objektiks subjektile lähedane koht või objekt

ELUS subjekt

Te *ujusite tiigivee* *sogaseks.*
S (elus) V NP (subjekti tegutsemise koht) PA_{adj} (liiasus)

Sa *istud tooli* *tükkideks.*
S (elus) V NP (subjekti tegutsemise koht) PA_{subst} (liiasus)

ELUTU subjekt

Kapp *seisis põranda* *kõveraks.*
S (elutu) V NP (subjekti asukoht, lähinaabras) PA_{adj} (liiasus)

[?]Kapp *seisis põrandaplaadi* *ribadeks.*
S (elutu) V NP (subjekti asukoht, lähinaabras) PA_{subst} (liiasus)

Peatüki lõpetuseks esitan latiivse objektilise PA-ga esinenud tarindite kohta andmeid ka TÜKK-ist, kusjuures siin ei ole erinevaid verbe eraldi vaadeldud, vaid on lähtunud peamiselt statistilistest andmetest. Objektilise latiivse PA-ga näitelausestes olid kõige enam esinenud verbideks (esinesid üle viie korra) *ajama*, *arvama*, *hindama*, *jätma*, *kiitma*, *kutsuma*, *laskma*, *lugema*, *lööma*, *muutma*, *määrama*, *mõistma*, *nimetama*, *panema*, *peksma*, *pesema*, *pidama*, *pühkima*, *seadma*, *seletama*, *sundima*, *tegema*, *tooma*, *tunnistama*, *valima*, *värvima* ja *võtma*:

Ajab *suu vesiseks.*

Arvasime *noormehi turistideks.*

Ta *hindas* *võistluse kordaläinuks.*

Need tuleb jätta *tühjaks.*

Abinõud kiideti *heaks.*

Tuba *kutsuti* *kabinetiks.*

Ta *lasi* *lapse pioneeriks.*

Püsivust võiks lugeda *eeliseks.*

Ukseklaas on löödud *puruks.*

Muutis *end kalaks.*

Mart *määрати* *töödejuhatajaks.*

Ta *nimetas* *end ärimeheks.*

Mis me talle nimeks paneme?

Peksis *inimese surnuks.*

Pesevad *käed puhtaks.*

Pidasin *isikuvabadust kallimaks.*

Põrand *on puhtaks pühitud.*

Eluviise seati *eeskujuks.*

Ta *sundis* *end rahulikuks.*

Tegi *asja keeruliseks.*

Ta *tõi* *fakti tõestuseks.*

Mees tunnistati *kadunuks.*

Elva on valitud *selleks paigaks.*

Võtan *ennast vabaks.*

1-5 korral esines TÜKK-is objektilise latiivse PA-ga lausetes järgmisi tegusõnu: *aitama, andma, arendama, astuma, distsiplineerima, ehmatama, elama, esitama, haarama, harima, häälestama, hüüdma, ilmutama, imema, jagama, jooma, jätkuma, kallama, kandma, kasvatama, katma, kavandama, keerama, keerutama, kirjutama, kiskuma, kohandama, kohendama, kroonima, kuivatama, kujutlema, kurnama, kvalifitseerima, kõrvetama, kütma, küürima, kägardama, laapama, laduma, laiendama, lausuma, lihvima, liitma, lisama, litsuma, looma, loputama, lubama, lunima, lõhkuma, lõikama, lükkama, lüpsma, moonutama, murdma, musutama, mõtlema, mängima, märkama, märkima, mässima, müüma, naerma, nuuditama, nõeluma, nägema (ette), näljutama, nühkima, ostma, paisutama, pakkuma, paluma, peitsima, pentima, piinama, puistama, põletama, põlgama, päevitama, pöörama, pügama, püstitama, rabelema, rapsima, raputama, ravima, rehmima, reklaamima, rekonstrueerima, retušeerima, ristima, rookima, rääkima, saavutama, sepitsema, siduma, sobima, sokutama, suruma, suurendama, sõimama, sõitma, tallutama, tampima, tantsima, tootma, toppima, trampima, treenima, triikima, trügima, tõmbama, tõstma, töötama, vajuma, vajutama, valetama, venitama, vihastama, virutama, viskama, voltima, vormistama, võluma, võõpama, väitma, värvima, õgima, õpetama, äigama, ülendama.*

Nagu näha, on siin verbivalik tunduvalt mitmekesisem kui subjektilise PA-ga lausetes. **Erinevaid tegusõnu esines objektilise PA-ga lausetes:**

adjektiivse PA-ga	1890	1980
	62	92
substantiivse PA-ga	1890	1980
	84	84

Samad arvud subjektilise PA-ga on kohati peaaegu poole väiksemad.

Ka objektilise PA juures tuli ilmsiks kindlale ajastule iseloomulikku – nii on 1890ndatel üsna sagedaseks verbiks *mõistma* (*Mõistis kihlveo tühiseks, Mõistab asja tühjaks*), mida uuemas materjalis selles tähenduses ei leidu (kui mitte arvestada väljendverbe, nt *õigeks mõistma*).

1980ndail substantiivse PA-ga laialt levinud *kuulutama* (*Kuulutada maa tuumavabaks*) esineb varasemas materjalis vaid ühel korral (*Jaapan on kuulutatud kooleratõbiseks*).

Nagu subjektilise PA juures, on ka objektilise PA-ga esinevate substantiivide ja adjektiivide hulk keeles tohutult suur, olgu siingi ära toodud TÜKK-is vähemalt neljal korral esinenud noomenid:

1890ndatel olid eelistatud **substantiivideks**

liikmeks (18), *süüdlaseks* (13), *naeseks/naiseks* (11), *meheks* (10), *mälestuseks* (7), *abiliseks* (6), *auhinnaks* (5), *kohaks* (5), *kohuseks* (5), *koolmeistriks* (5), *märgiks* (5),

professoriks (5), *selleks* (5), *ülesandeks* (5), *inimeseks* (4), *kingituseks* (4), *nimeks* (4), *orjaks* (4), *palgaks* (4), *pristaviks* (4), *seaduseks* (4), *tööks* (4), *vastuseks* (4);

1980ndatel olid eelistatud **substantiivideks**

vastuseks (5), *ülesandeks* (5), *asetäitjaks* (4);

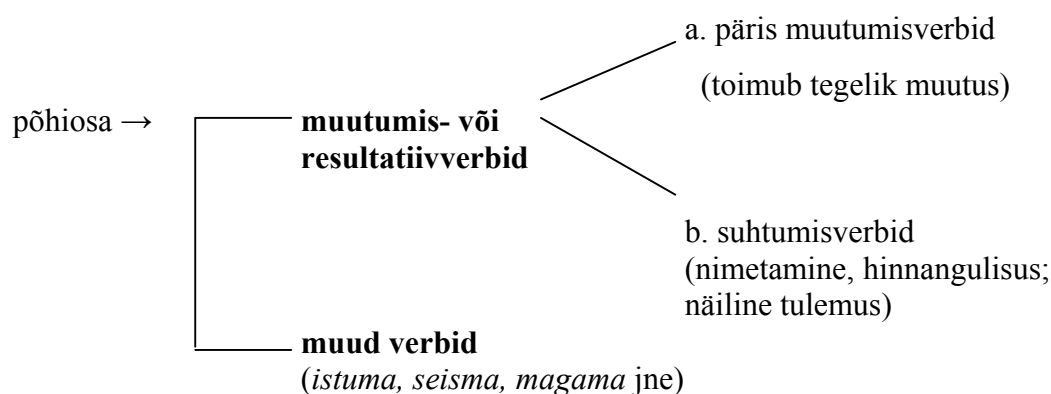
1890ndatel olid eelistatud **adjektiivideks**

õnnelikuks (7), *ilusaks* (6), *süütaks* (6), *kõlblikuks/kõlbuliseks* (6), *tühjaks* (6), *võimataks/võimatuks* (6), *kuivaks* (5), *punaseks* (5), *joobnuks* (5), *kahjulikuks/kahjuliseks* (4), *sirgeks* (4), *surnuks* (4), *siledaks* (4), *raskeks* (4), *kardetavaks* (4), *haigeks* (4), *halvaks* (4), *maksvaks* (4), *õnnetuks* (4);

1980ndatel olid eelistatud **adjektiivideks**

tühjaks (13), *puhtaks* (11), *vajalikuks* (9), *parimaks* (6), *selgeks* (6), *tähtsaks* (6), *raskeks* (5), *laiaks* (4), *paremaks* (4), *rahulikuks* (4), *soojaks* (4), *suuremaks* (4), *targaks* (4), *targemaks* (4).

Latiivse objektilise PA funktsioonid võiks lühidalt kokku võtta järgmiselt: objektiline latiivne PA esineb transitiivlauses peamiselt dünaamiliste muutumis- või resultatiivverbide¹³ (*Lõin naela kõveraks*) ja väga sageli suhtumisverbide¹⁴ (*Pidasin Ülot targaks*), kohati aga ka staatiliste verbide laiendina (*Istusin ennast kangeks*). Viimasel juhul hõlmatakse konstruktsiooni nn libaobjekt (nt *ennast*).

Joonis 1. Latiivse objektilise PA-ga esinevad verbid.

¹³ EKG II: 25 öeldakse: “Tegevust, mis saavutab seisundipiiri, nimetatakse RESULTATIIVSEKS.” Seisundipiiri väljendamiseks kasutatavaid verbe nimetan antud kontekstis sellest lähtuvalt resultatiivverbideks.

¹⁴ Olen töös kasutanud mõistet suhtumisverbid, mis ei ole sama kui eesti keele grammatikas esitatud suhteverbid (vt EKG II 1993: 23).

4.2. Translatiivne predikatiivadverbiaal lokatiivses funktsioonis

Nii nagu predikatiivi puhul, moodustab ka PA koos koopulaverbiga *olema* ühtse terviku. Staatiliste verbide alla kuuluv *olema* näib olevat kokkusobimatu muutumist eeldava translatiivse PA sisuga. Staatilise verbiga ei ole tavaliselt võimalik sellist nüanssi edasi anda:

*Ilmad püüvad soojad / *soojaks (aga lähevad soojaks).*

Staatiliste verbide alla kuuluvad näiteks paiknemisverbid (*asuma, paiknema*), suhteverbid (*kuuluma, omama*), tajuverbid (*uskuma, teadma, mäletama*) (EKG II 1993: 22 - 23). Mõne tajuverbiga on siiski võimalik moodustada ka translatiivset PA-d sisaldavat lauset, kuid sellised konstruktsioonid ei kõla kuigi harjumuspäraselt ja jäävad meie igapäevases keelekasutuses marginaalseks, olles üldjuhul väljendatavad nt tegusõnaga *pidama*¹⁵:

**Uskusin Arturi reeturiks (= Pidasin Arturit reeturiks).*

Kõige sagedamini esineb translatiivne PA lokatiivses funktsioonis koos staatilise verbiga *olema*. Üldjuhul on translatiiv sel juhul asendatav nominatiiviga, kusjuures PA-st saab öeldistäide: *Märt on pillimeheks ~ Märt on pillimees*. Selles funktsioonis translatiivse tarindi tähendus on markeeritud, nominatiivi puhul mitte.

Seni on grammatikates rõhutatud lokatiivse translatiivi juhuslikkuse ja ajutisuse nüanssi: *Pink on lauaks* vrd. **Pink on laud*. Kui pinki kasutatakse kohati laua asemel, on see pingi ajutine funktsioon (vt ka ptk 3.2). Juhuslikkust ja lühiajalisust võib küllaltki põhjendatult seostada translatiivi põhitähenduseks oleva liikumise/muutumisega: seisundi lühiajalisus väljendab ühtlasi seda, et mingil ajahetkel on oodata seisundi muutumist või muutumine on võimalik.

Samas lausetes *Ta on president ~ presidendiks; See on mälestus sellest ~ See on mälestuseks sellest; Direktor ~ Direktoriks on meil Kaarel Tiha* ei osuta translatiiv sugugi nii selgelt, et tegemist oleks ajutise või mitteolemusliku situatsiooniga. Viimaste

lausete puhul võib nominatiivset ja translatiivset tarindit pidada peaaegu sünonüümseteks, niisiis on sellistel juhtudel tähenduse markeerimine translatiivi käändelõpuga fakultatiivne. (Siiski võib ka selliste lausete puhul olla tegemist vajadusega rõhutada PA-ks olevat tarindit, seega võivad translatiivi tarvitamise tingida pragmaatilised asjaolud, kuid et käesolev töö lähtub kirjakeelest, ei saa seda ei kinnitada ega ümber lükata – vaja oleks uurida vastavat tarindit kõnekeeles).

Obligatoorne on translatiivi kasutamine juhul, kui tarind annab edasi selgelt ajutist ja mitteolemuslikku tähendust. Kui tegemist on selgelt mingi teise funktsiooni täitmisega, tuleb kasutusse translatiiv (või tarind genitiiv + kaassõna):

Tädi Meeta on poistele emaks.

**Tädi Meeta on poistele ema.*

Tädi Meeta on poistele ema eest.

olema-verbiga näitelausestes esines nii substantiivset kui adjektiivset lokatiivset PA-d, kuid prototüüpne on siinkohal siiski substantiivne PA. Adjektiivse PA puhul oleks parem kasutada nominatiivi: *Parimaks oli vaieldamatult kuivjook Distantis*. Selle lause moodustusmall on ilmselt olnud – *Parimaks kuivjoogiks oli vaieldamatult (kuivjook) Distantis*, seega on tegemist ellipsiga lause alguses, kuid parem oleks elliptiline tarind lause lõpuosas (pikemalt vt ptk 7.1.3).

olema-verbiga esinenud lausetes on PA põhisõnaks tavaliselt subjekt, seega lausemall on järgmine:

S V [OLEMA] Advpred (N_{tr})

Aleksis Kivi on selliseks luuletajaks.

Mart on suvel maal traktoristiks.

Vaid paaril korral esines lauseid, kus põhisõnaks oli objekt, kuid siis oli tegemist lausesse sisestatud teise lausega, mistõttu subjekt oli muudetud objektiks:

¹⁵ Viimasel juhul liigitan selliseid marginaalselt esinevad tajuverbid juba suhtumisverbide alla (ptk. 4.1.2).

Arvas magamise olevat parimaks abinõuks.

1) *Tema arvas.* 2) *Magamine on parim abinõu.*

Sama lause saab edasi anda kasutades suhtumisverbi *pidama* (*Pidas magamist parimaks abinõuks*) ja lause talitleb tüüpilise objektilise latiivse PA-ga lausena.

4.2.1. Translatiiv muude staatiliste verbide laiendina

Muudest staatilistest verbidest, mis esinevad koos translatiivse PA-ga, tõstaksin esile *jääma* ja sellega seostuva *jätma*. *Jääma* puhul on translatiivi kasutamine tingitud eelkõige verbi enda tähendusest. Rätsep (1979) ütleb, et mõnikord verbi tähendus muutub, kuid lausemall säilib. Nii tähendas verb *jääma* esialgu 'tulema, muutuma'. Siit tulenevad ka *Ta jäi haigeks* tüüpi laused, vrd. ka soome keeles *Hän tuli sairaaksi* (Rätsep 1979: 61-62).

Rääkides muutumis- ja seisundiverbide erinevustest, leiab Renate Pajusalu (1994), et selget piiri muutumist ja püsimit väljendavate kasutuste vahele pole kuigi kerge tõmmata. Nimelt ei ole mõnede püsimit väljendavate verbide puhul staatiline funktsioon nii üheselt võetav – näiteks *jääma*-verbil on mitu erinevat põhitähendust. Need on JÄÄMA (1) olema, püsima (*Haige peab veel voodisse jääma. Maja jääb sinna metsatuka taha*); JÄÄMA (2) muutuma (*Poiss jäi haigeks*); lisaks on *jääma*- verbil ka püsimisele lähedane ruumis asetsemist osutav tähendus (*Aknad jäävad põhja poole*). Samas on ka *jääma* (1) seotud teatud muutusega, sest sageli väljendab see selliseid olukordi, kus muutus on küll võimalik, aga jääb mingitel põhjustel toimumata (Pajusalu 1994: 85 - 86). Lauses *Ta jäi maale õpetajaks* on lisaks nominatiivsele tähendusele (*Ta on maal õpetaja*) olemas ka tähendusnüanss, et subjekt ei kolinud näiteks linna ega hakanud tööle kasvõi tehases, s.t võimalik muutus jäi toimumata. Niisiis võib *jääma* ka staatilise põhitähenduse poolest teatud juhtudel väljendada dünaamilise protsessi ehk võimaliku muutuse toimumata jäämist. Muutumist väljendava põhitähenduse alusel liigitub *jääma* aga kindlalt muutumisverbide alla (*Laps jäi haigeks*), olles tähenduselt lähedane verbidega *muutama* ja *saama*. Püsimise ja muutumise tähendusi ei erista ka rektsioonistruktuur, sest translatiivne PA võib olla seotud *jääma*-verbi mõlema põhitähendusega.

Dünaamilises funktsioonis translatiivne PA:

Päevad jäävad lühemaks.
(muutus – pikk > lühike)

Staatilises funktsioonis translatiivne PA:

Kajut jäi kuivaks.
(seisundi v olukorra püsimine, võimaliku muutuse toimumata jäämine – kuiv > kuiv)

Seos kahe tähenduse vahel väljendub eeskätt selles, et staatilisus ei tähenda *jääma*-tarindites mitte niivõrd olemist, vaid pigem negatiivset muutust, potentsiaalse muutuse toimumata jäämist, endise olukorra või seisundi püsimist (vt ka Pajusalu 1994: 86).

Negatiivne muutus:

Laps jäi haigeks.

Marta jäi leseks.

Muutus jääb toimumata:

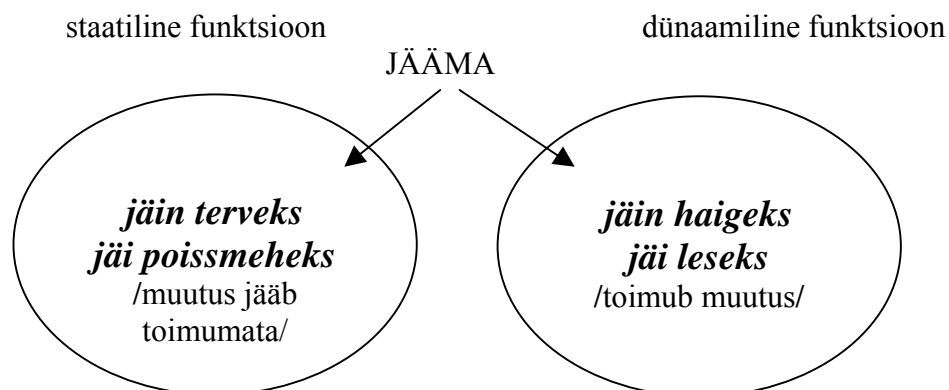
Meri jäi presidendiks = ‘Ei valitud uut presidenti’.

Ta jäi sinna õpetajaks = ‘Ta ei läinud mujale tööle’.

Jätab vaiba poriseks = ‘Ta ei puhasta vaipa ära’.

Nagu ka Pajusalu (1994) märgib, väljendab *jääma*-verb sageli negatiivset muutust (vrd *haigeks jääma – terveks saama, vaeseks jääma – rikkaks saama*), passiivsust (*jääma saladuseks* aga *saama teatavaks*) või määralist vähenemist (*Torm jäi nõrgemaks*) (Pajusalu 1994: 89-90).

Tundub, et sarnaselt *olema*-tarinditega on ka *jääma*-tarindites erinevus substantiivse ja adjektiivse PA vahel. Substantiivse PA-ga *jääma*-laused tähistavad harilikult püsimist (harvade eranditena teatud “hinnangulisust” sisaldavad *leseks / orvuks / vaeslapseks / kaotajaks jääma*), adjektiivse PA-ga laused võivad tähistada nii püsimist kui muutumist (vt joonis 2).

Joonis 2. *jääma*-verb staatilises ja dünaamilises funktsioonis

Soome keeles on muutuse, seejuures ka negatiivse väljendamiseks kasutusel lisaks tegusõna *tulla*: *tulla sairaaksi* 'jääda haigeks', *tulla köyhäksi* 'jääda vaeseks', *tulla alakuloiseksi* 'jääda nukraks', *tulla vanhaksi* 'jääda vanaks', *tulla raskaaksi* 'jääda rasedaks'. Samas saab soome keele *tulla* markeerimata tähendusega verbina esineda ka positiivse muutuse väljendajana: *tulla rikkaaksi* 'saada rikkaks'. Püsimise/muutumise suhtelisust kajastab hästi järgmine näide, kus eesti keel kajastab seisundi püsimist (liha ei muutu pehmeks), soomekeelne vaste aga osutab vintskeks muutumisele:

Ee: *Liha jääb vintskeks.*

Sm: *Lihasta tulee sitkeä.* (Pajusalu 1994: 89).

Nagu eesti keeleski, kasutatakse soome keeles verbi *jäädä* ka mõnede muutumist väljendavate ja hinnangulisust sisaldavate tarindite moodustamisel: *Hän jäi orvoksi isästään* 'Ta jäi isast orvuks', *Jäädä vanhaksipiiksi* 'Vanatüdrukuks jääda'.

jääma-verbiga lausetes saab konstruktsiooni *jääma* + translatiivne PA sageli asendada samatüvelise translatiivse (s.o omaduse v seisundi teket v süvenemist väljendava) verbiga:

haigeks jääma = *haigestuma*,

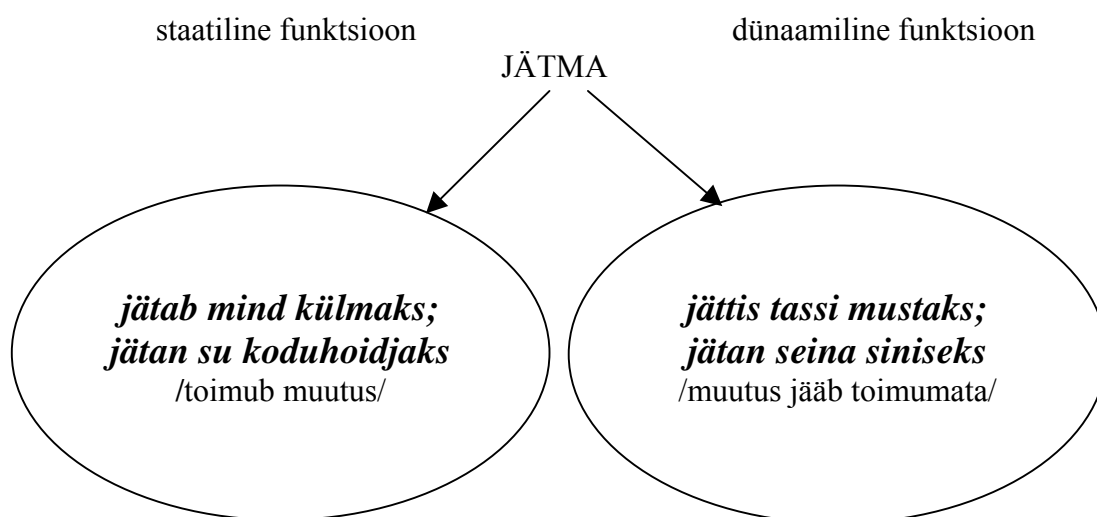
hõredaks jääma = *hõrenema*,

leseks jääma = *lekestuma*,

vanaks jääma = *vananema*,

rahulikuks jääma = rahunema,
kangeks jääma = kangestuma
kitsaks jääma = kitsenema,
kohmetuks jääma = kohmetuma,
pankrotiks jääma = pankrotistuma.

Ka verbi *jätma* puhul saame eristada kahte funktsiooni, kuid erinevust on siin veidi raskem tabada kui *jääma* puhul (vt joonis 3):

Joonis 3. *jätma*-verb staatilises ja dünaamilises funktsioonis

Kui lauses *Jättis tassi mustaks* võib eeldada, et tass oli ka enne must, siis lauses *Jätab mind külmaks* tajume pigem seisundi muutust – teatud olukord põhjustab üksskõikse suhtumise ehk siis suhtumise muutumise. Selle lause puhul on olemas ka võimalus, et eeldatav muutumine jääb toimumata – üksskõiksus (mis oleks võinud üle minna) jäi püsima. Niisiis võib tegemist olla ka potentsiaalse muutuse toimumata jäämisega, s.t *jätma*-verbi põhitähendusega. Näites *Jätan su koduhoidjaks* on aga tegemist selgelt uue funktsiooniga, seega seisundi muutusega.

Ka suhtumisverbidega esinevaid adverbiaale võib pidada teatud mõttes lokatiivseteks, sest mingit otsest muutust ei toimu (*Pidasin teda ilusaks*). Samuti omab teatud lokatiivset tähendust *osutama*, mille puhul muutub vaid kogeja teadmine asjast.

Käesolevas töös käsitlen neid siiski muutumise alaliikidena. Kuigi muutus on imaginaarne või mitteolemuslik, leiab see siiski suhtuja teadvuses aset.

4.2.2. Vastandpaare moodustavad muutumisverbid

R. Pajusalu (1994) arvab, et muutumisverbe võib üldistatult kirjeldada ka kui verbe, mis tähistavad loogilise subjekti või situatsiooni üleminekut uude seisundisse seda seisundit ometi täpsemalt kirjeldamata (s.t seisundi kirjeldus antakse teiste lauseliikmete abil). Eesti keel kasutab oma analüütilisuse tõttu muutumise edasi andmisel tunduvalt rohkem näiteks tegusõnu *jääma, saama, minema, muutuma*, mis soome keeles on asendatavad muude võimalustega. Mitmete (peamiselt üldisema tähendusega) muutumisverbide tähendusväli on suures osas üles ehitatud vastandpaaridele, nii et iga sõna tähendus selgub kõige paremini siis kui vaadelda seda koos tema antonüümiga (Pajusalu 1994: 83). Samasugust vastandust saab sageli rakendada ka lausetes, kus muutumisverb on seotud translatiivse PA, ehk muutumise tulemusega.

Pajusalu (1994) on nelja muutumisverbi (*jääma, saama, minema, muutuma*) analüüsides toonud sisse mitu vastandusvõimalust ja ka hinnangulisusest sõltuva verbivaliku. Nii saab moodustada näiteks positiivse-negatiivse vastandusega paare: *jäi kõhnaks* (neg.) - *sai kõhnaks* (pos.). Kui jäädakse kõhnaks, siis järelikult ei saavutata soovitud tüsenemist, kui saadakse kõhnaks, on kõhnumine olnudki eesmärgiks. Vastandpaare saab moodustada lisaks positiivse-negatiivse skaalale ka muude parameetrite alusel, näiteks aktiivsuse-passiivsuse, omaduse suurema-vähema hulga, määra suurenemise-vähendamise, sisemise energia rakendamise – mitte rakendamise ja hinnangulisuse põhjal. Pajusalu leiab, et nende nelja verbi üheks põhitähenduseks on *muutuma*, seejuures verb *muutuma* ise on ühetähenduslik (markeerimata) (Pajusalu 1994: 86).

Mitte kõigi tegusõnade puhul ei ole võimalik moodustada vastandpaare. Selline võimalus on ilmselt olemas vaid küllaltki avara tähendusega verbidega (*minema, jääma*). Sageli on sellisel juhul võimalik mõlema paarilise asendamine kõige üldisema tähendusega muutumisverbiga, s.t kasutada tegusõna *muutuma*:

Ta jäi sõnakehvak

Ta muutus sõnakehvak.

Ta läks jutukamaks

Ta muutus jutukamaks.

Tihti saab neutraalset *muutama*-verbi kasutada vastandpaarilisest pareminigi. Selliseid näitelauseid võiks pidada piiripealseteks üleminekualadeks kahe rühma vahel: 1) traditsiooniliselt vastandpaarina kasutusel olevate variantide ja 2) paarilist kindlalt mitte omavate tarindite vahel.

Pajusalu (1994) vastandpaare aluseks võttes jaotasin translatiivse PA-ga esinevad muutumisverbid kolme rühma (all A, B, C). Seejuures esimese rühma puhul ei tule vastandpaar kõne alla (vastupidise tähenduse saab vaid sama verbi eitusega – *See muutus sasipuntraks* – *See ei muutunud sasipuntraks*), kolmanda rühma puhul on vastandamine üldjuhul võimalik. Teise rühma puhul on tegemist niivõrd konkreetse sisuga verbidega, et vastandpaarilist leida on keerukas, kuid kohati on see võimalik; sageli on selle rühma verbide vastandpaariliseks tegusõna kolmandast rühmast, seega avara tähendusega (muutumis-)verb.

A) üldise tähendusega (neutraalset) muutumist väljendavad verbid

Need tegusõnad annavad edasi vaid informatsiooni selle kohta, et toimub muutus, kuid protsessi täpsemat kirjeldust verb ei sisalda. See jääb teiste lauseliikmete (näiteks PA) ülesandeks.

Sellesse rühma kuuluvad transitiivse/intransitiivse verbi paarid *muutama/muutma*, *muunduma/muundama*, *moonduma/moondama*, mida võib pidada muutumisverbidest kõige sisutihjemaks (nagu koopulaverb *olema* predikatiivses tarindis).

Soome keeles on *muuttua* kõrval (*Hänen kasvot muuttuivat ilmeettömäksi*) peetud sarnasteks verbideks ka tegusõnu *tulla* (*Hänen kasvonsa tulivat punaiseksi*) ja *käydä* (*Kiertoliike kävi säännölliseksi laulun menettäessä hillittömän hurjuutensa*), mille tähendus on samuti markeerimata. Markeeritud variantidena kasutatakse mitmeid muid, antud näidete puhul konkreetsele värvusele viitavaid verbe - *Hänen kasvonsa tulivat* > *karahtivat punaiseksi*; *Hän tuli* > *lehahti punaiseksi*; *Hänen kasvot tulivat* > *valahtivat niin kalpeiksi*. Sama kehtib ka eesti keele kohta (*Ta nägu muutus* > *lahvatas punaseks*; *Ta nägu muutus kaameks* > *kahvatus kaameks*), kuigi verbivalik ei ole siin nii rikkalik kui soome keeles. *tulema* saab eesti keeles saab esineda muutumise

tähenduses vaid tarindis NP (elatiiv) + TULEMA + NP (nominatiiv), nt – *Mardist tuleb tugev mees* (Pajusalu 1994: 90-93).

B) Küllaltki konkreetset (kindla tegevuse tulemusel toimunud) **muutumist väljendavad verbid**. Verb ise piiritleb üsna täpselt protsessi toimumise viisi, sageli ka aspektitähenduse. Selle rühma tegusõnad väljendavad erinevates lausetes üldjuhul täpselt sama, tegusõna ei võimalda mitmeti mõistmist ega erinevaid tähendusnüansse. Sageli on tähendus nende verbide puhul ka kinnistunud väljendites üheselt analoogia põhjal tuletatud ja ei teki raskusi väljendi esialgse tausta mõistmisega:

Pesin põranda puhtaks aga *Pesin oma käed sellest puhtaks.*
Kütsin toa soojaks aga *Isa küttis pojal kitli kuumaks.*

Käesolevasse alajaotusse paigutuvad ka suhtumisverbid, mis on sisult väga konkreetse tähendusega (*sõimama*) ja millega kohati saab moodustada vastandpaare, kasutades verbe, mis kuuluvad samasse alarühma (*Sõimas mind laisaks – Kiitis mind tubliks*).

Faasiverbid saab ilmselt samuti sellesse alarühma liigitada ja nende vastandpaar moodustatakse kolmanda rühma tegusõnade abil: (*Hakkan politseinikuks – Jään arstiks*).

C) Avara tähendusspektriga (muutumis-)verbid

Selle rühma puhul ei saagi rääkida otseselt muutumisverbidest, pigem tuleb rääkida verbidest, mille üheks tähenduseks on ka muutumine. Näiteks *jääma*, mille tähendus koos latiivse PA-ga on võrreldav verbide *saama*, *tulema* ja *muutama* tähendustega.

Siia rühma paigutuvad valdavalt ka tegusõnad, mida A. Pihlak (1985) nimetab abiverbideks. Ta leiab, et eesti keeles abiverbidena esinevad tegusõnad on mitmetähenduslikud ning seetõttu on sama verbiga võimalik erinevas konstruktsioonis edasi anda täiesti erinevaid tähendusvarjundeid. Ta kirjutab, et eesti keeles on umbes kaksikümmend tüüpiliselt abiverbina käituvat tegusõna (nt *ajama*, *andma*, *jätma*, *jääma*, *laskma*, *minema*, *panema*, *tegema* jne). Nende verbidega esinevaid tarindeid on ta oma kirjutistes käsitlenud perifrastiliste verbidena, mis analüütiliselt väljendavad erinevaid aspektitähendusi (Pihlak 1985, 1991).

Uue seisundi saavutamist väljendatakse sageli teistsuguse verbiga kui seisundist väljumist, nt:

<i>lehte minema</i>	aga	<i>raagu jääma,</i>
<i>kaineks saama</i>	aga	<i>vinti jääma,</i>
<i>liikvele minema</i>	aga	<i>paigale jääma.</i>

Pihlak (1985, 1991) leiab, et eesti keel võimaldab väljendada erinevust normaalse, oodatud seisundi saavutamise ja normist kõrvale kalduva, ebanormaalse seisundi saavutamisel. Ebanormaalset seisundit väljendab sel juhul tegusõna *jääma*. Ta lisab, et on muidugi vaieldav, mida lugeda normaalseks ja mida mitte, kuid oma järeldustes tugineb ta sadadele eesti keeles esinevatele perifrastilistele verbidele, mis selgelt näitavad, et *jääma*-verbiga tarindites on tegemist ebanormaalse seisundiga (Pihlak 1985, 1991).

Teine võimalus vastavaid verbe tähenduse põhjal eristada on teha seda sarnaselt Pajusaluga (1994), kes antud tarindid on eristanud pigem protsessi aktiivsuse/passiivsuse põhjal (sest nagu ka Pihlak mainib, on norm ja sellest kõrvale kaldumine küllaltki subjektiivsed mõisted). Nii võiks öelda, et kui tegemist on aktiivse seisundi muutusega, kasutatakse pigem tegusõnu *minema* ja *saama*, kui aga seisundimuutus on osalise jaoks passiivne (temaga toimub midagi tast endast (suhteliselt) olenemata või jääb potentsiaalselt võimalik muutus toimumata), kasutatakse verbi *jääma* (Pajusalu 1994: 85-89).

Pajusalu vastandusvõimalusi arvestades saab eesti keele muutumisverbidest moodustada näiteks järgmisi vastandpaare:

1)	jääma
passiivne
<i>Poiss jäi vait.</i>
<i>Torm jäi vaiksemaks.</i>	-	minema
aktiivne
<i>Poiss läks jutukaks.</i>
<i>Torm läks tugevaks.</i>
2)	jääma
vähenemine (elutu)
<i>Vihm/torm jäi nõrgemaks.</i>	-	minema
suurenemine (elutu)
<i>Vihm/torm läks tugevamaks.</i>

3)	jääma -
negatiivne
<i>Ta jäi tundmatuks.</i>
<i>Ta jäi vinti.</i>
<i>Ta jäi leseks.</i>	saama
positiivne
<i>Ta sai kuulsaks.</i>
<i>Ta sai kaineks.</i>
<i>Ta sai mehele.</i>
4)	jääma -
passiivne
(passiivse tegevuse algus)
<i>Ta jäi tõsiseks.</i>
<i>Ta jäi magama.</i> | hakkama
aktiivne

<i>Ta hakkas naerma.</i>
<i>Ta hakkas virguma.</i> |
| 5) | minema
neutraalne
<i>Ta läks mehele.</i> | saama
jõupingutusega
<i>Ta sai mehele.</i> |

Pajusalu ütleb, et ühetähenduslikku tegusõna *muutuma* saab kasutada kõigi eelpoolkirjeldatud verbide sünonüümina, kuid ainult lausemallis NP (nom) + MUUTUMA + NP (tr) (Pajusalu 1994: 94).

Tegusõnaga *hakkama* on sageli võimalik asendada *jääma*- verbiga lauseid, kuid sel juhul on vaatenurk pigem tegevuse algusel, subjekti käsitletakse toimivana, mitte muutusele alluvana. *hakkama* võib olla ka *saama* sünonüümiks (*Ma hakkas autojuhiks*) (Pajusalu 1994: 96).

saama puhul on võimalik moodustada kaks tähenduselt sünonüümset lausemalli:

NP (elat) + SAAMA + NP (nom/part)
 või NP (nom) + SAAMA + NP (tr).

Teine mall on suhteliselt aktiivsema muutumise väljendajaks, esimest võib aga kasutada ka subjekti aktiivsuse suhtes neutraalsena. Negatiivsete muutumiste korral ongi aktiivsus haruldane – ilmselt ei saa öelda *Ta sai reeturiks*, küll aga *Temast sai reetur* (Pajusalu 1994: 90). Pajusalu võtab oma uurimuse tulemused kokku järgmiselt:

	<u>PÜSIMINE</u>	<u>MUUTUMINE</u>
ELUS	JÄÄMA	SAAMA
SUBJ		
ELUTU	JÄÄMA	MINEMA
SUBJ		

Kui muutuvat situatsiooni kirjeldatakse vastavalt muutumise iseloomule, siis valitakse verb enamasti nii:

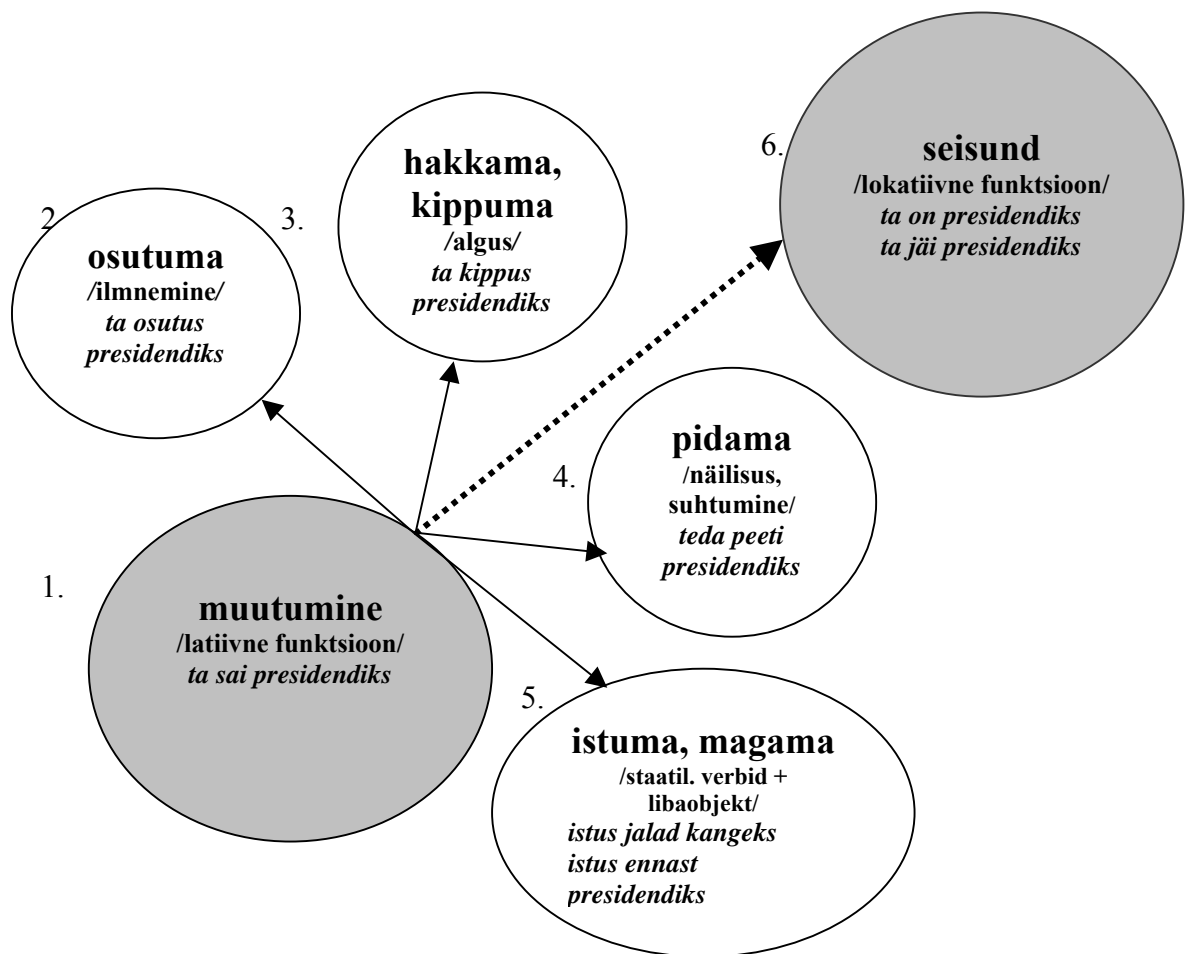
<u>MUUTUMINE</u>	POSITIIVNE/ AKTIIVNE	NEGATIIVNE	PASSIIVNE
ELUS SUBJ	SAAMA	JÄÄMA	MINEMA
ELUTU SUBJ	MINEMA	JÄÄMA	

(Pajusalu 1994: 96-97)

4.3. Translatiivse predikatiivadverbiaali funktsioonide kokkuvõte

Peatüki kokkuvõtteks püüan translatiivse PA funktsioone ülevaatlikkuse huvides kujutada joonisel 4. Selleks olen taas appi võtnud PA-ga esinevad verbirühmad. Selgelt eristuvad kaks pearühma – latiivse (1) ja lokatiivse (6) tähendusega translatiivne PA. Nende vahele paigutasin muutumisverbide allrühmadesse kuuluvaid suhtumis- ja faasiverbe (2 – 4) ning tegusõna *osutama* laiendavad PA-d. Samuti moodustavad omaette rühma (staatilisi) intransitiivseid verbe laiendavad PA-d (5), millega (koos välise e libaobjektiga) on võimalik moodustada muutumist väljendavaid tarindeid. Alarühmad 2-4 ei esinda selgelt ei muutumist ega seisundis püsimist, kuid et tegemist on siiski imaginaarse muutusega, käsitlen neid vaheetappidena dünaamiliste ja staatiliste funktsioonide vahel või muutumise alaliikidena, kus

- a) muutuse poole alles püüeldakse, kuid see ei ole veel aset leidnud (*kipsuma*) (2);
- b) verb tähistab muutuse algushetke (*hakkama*) (2), (3);
- c) muutus avaldub ainult kellegi suhtumise kaudu või kellegi meeltes, teadvuses (*pidama, osutama*) (3), (4).

Joonis 4. Translatiivse PA funktsioonid, jaotus verbirühmade põhjal

Täpsema pildi translatiivse PA-ga esinenud verbidest saab lisadest I, II, III ja IV, kus olen eristanud substantiivse ja adjektiivse subjektilise ning objektilise PA-ga esinenud verbid.

Translatiivi kui kirjakeeles vanema käändega leidub palju perifrastilisi verbe (*pihuks ja põrmuks tegema, haneks tõmbama, abiks olema, heaks arvama, kindlaks määrama*) – nende kinnistumiseks on vajalik pikem aeg. Kirjakeeles noore essiiviga perifrastilisi verbe ei esine. Samas on hakanud ilmnema essiivi määrsonastumise tendents, s.t nihe substantiivse määruse funktsiooni täitmisest määrsonaks kujunemiseni. On välja kujunenud essiivsed määr- (*tervikuna*) ja kaassõnad (*tulemusena*).

Sageli on verbi kasutamine kas ainult substantiivse või adjektiivse PA-ga tingitud sellest, et verb ja PA moodustavad üheskoos väljendverbi (*heaks kiitma, andeks andma, andeks paluma, suud vesiseks ajama, kedagi külmaks jätma, tummaks jääma,*

marjaks ära kuluma, kitlit kuumaks kütma, toeks olema, rahaks ümber panema, vaeseomaks peksma jne). Rätsep (1973) kirjutab, et translatiiv on lisaks partitiivile (*armu heitma*), illatiivile (*luhta minema*), allatiivile (*liistule tõmbama*) üheks sagedasemaks väljendverbide püsisõnade käändeks. Seejuures adjektiivid on väljendverbide koosseisus peamiselt translatiivis. Näiteks: *halvaks panema, pahaks panema, heaks kiitma, heaks arvama, heaks tegema, kindlaks tegema, paljaks riisuma, pehmeks kõnelema, sirgeks tegema, vedelaks lööma*. Samas leidub ka palju translatiivse substantiiviga väljendverbe: (*andeks andma, andeks paluma, andeks saama,*) *haneks vedama, haneks võtma, imeks panema, jutuks tulema, naeruks panema, nõuks võtma, omaks võtma, osaks saama, pilaks panema, seltsiks olema, surnuks vaikima, teoks saama, teoks tegema, tuleroaks langema, vaevaks võtma, õnneks minema, õnneks võtma* jne. Leidub ka verbaalseid sõnaühendeid kahe (või enama) noomeniga, nt *aega surnuks lööma* (Rätsep 1973: 26).

Alati kasutatakse vaid substantiivse PA-ga tegusõnu, mis kajastavad kellegi **lunimist, palumist, pakkumist, lubamist** mingisse ametisse, mingiks ülesandeks (*Käidi lunimas teda nõuandjaks, Paluti teda teejuhiks, Tullakse ennast majahoidjaks pakkuma, Tikub meile naabriks, Lubas mind pioneeriks, Sattuma kõneaineks, Juhtuma naabriks, Reklaamida ennast kangelaseks, Sepitses poeedi tegelaseks, Sobib ettevõtjaks, Nad sokutasid relva süütõendiks*). Samuti esinevad tüüpiliselt substantiivse PA-ga mingisse **ametisse valimist, määramist** või ise **kellekski hakkamist kajastavad verbid**: *nimetama, kroonima, treenima* (*Ta krooniti lillekuningaks, Suurküla ülendati alevikuks, Ta valiti professoriks, Nad tembeldavad mu sidepidajaks, Riigihoidja tõsteti presidendiks, Tõusis valitsejaks, Märkas ta küpseks neiuks, Neid kasvatati daamideks, Oli kehastunud hingekarjaseks*). Selliste verbidega nagu näiteks *kippuma, sattuma, valima* on adjektiiv reeglina välistatud – ei ole võimalik kedagi targaks või abivalmiks määrata, samuti on selleks küllaltki keerukas kippuda või sattuda. Niisiis eeldab selliste tegusõnade sisu substantiivset PA-d ja neid kas ei saa gi kasutada adjektiiviga või on sel juhul tarindi esinemus marginaalne.

Lisaks esineb sageli just substantiivse PA-ga verbe, mis kirjeldavad 1) **suuremaks kogumiks** saamist: *liitma, liituma, segunema, koonduma* jm. (*Sabajõhvid olid keerutatud tombuks, Katlamaja laiendatakse keskkatlamajaks, Ettevõtted liideti üheks*

suureks Teraseks, Viljapead on liitunud rukkipõlluks, Need segunesid hämuseks valenduseks) või 2) väiksemateks osadeks lagunemist: lammutama, lõhkuma, tükeldama, pudenema, purunema: Riided olid lagunened tolmuks, Lõhkus jää tükkideks, Lõikas peki kuubikuteks. Siiski on viimase kahe rühma puhul võimalik ka adjektiiv, kuid seda esineb tunduvalt harvemini (Lõhkus puu väiksemaks; Keerutame nõõripuntra suuremaks).

Vaadeldes translatiivsete PA-de esinemust TÜKK-is, tuleb selgelt välja, et teatud substantiive või adjektiive PA-dena ilmselgelt eelistatakse, ka mõned verbid esinevad teistest oluliselt sagedamini. Seejuures ei pruugi alati olla tegu rektsiooni või väljendverbiga – lihtsalt teatud sõnade esinemissagedus on mingil ajal olnud suur. **Lisas X** esitan tabelina korpuses vähemalt kolmel korral esinenud translatiivsed PA-d ja nende juurde kuuluvad predikaadid. Lisaks korpusest leitud näidetele olen võrdluseks lisanud ka Asta Õimu *Väljendiraamatus* (1998) ja Ants Pihlaku (1991) töös *Eesti analüütilised versus vene sünteetilised verbid* esitatud translatiivsed PA-d. Tabelisse valisin PA-d põhimõttel, et (vähemalt) ühes neist kolmest allikast esines PA vähemalt kolmel korral. Esinemus on tabelis arvudena ära toodud. Tabelisse on sattunud ka selliseid adverbiaale, mille esinemine üle kolme korra on otseselt sõltuvuses vaid konkreetsest (ühest) allikast ega peegelda esinemissagedust keeles (*abikaasaks, šefiks* jne), kuid ühtluse huvides olen esitanud needki sõnad. Kuna osa tekste pärinevad ajakirjandusest, peegeldavad need ka vastava aja kõige päevakajalisemaid teemasid. Nii esines 1890ndate aastate tekstides väga sageli sõnapaare *haigeks jääma, terveks saama*, mis on tingitud sel ajal möllanud kooleraepideemiast. 1980ndate aastate tekstides sageli ette tulnud paarid *tulemuseks olema, võitjaks tulema, parimaks tunnistama* on aga otseses sõltuvuses selle aja sotsialistliku töö võistluste ja viisaastaku programmidega. Ilmsiks tuleb fakt, et eelmise sajandi lõpu kirjakeeles on tunduvalt rohkem kindlaks kujunenud fraase – verbi ja PA paare. Selle sajandi 80ndate keel on varieeruvam, kinnistunud paare esineb suhteliselt vähe. Kui võrrelda sageli esinevaid verbi ja PA paare, tuleb see ilmekalt esile:

Tabel 1. 1890ndatel vähemalt 10 x esinenud verbi-PA paarid

verbi-PA paar	esinemus
haigeks jääma	47
otsuseks tegema	47
nõuks võtma	44
andeks andma	43
imeks panema	32
pahaks panema	24
terveks saama	22
tühjaks tegema	19
selgeks / selgemaks tegema	18
suureks / suuremaks kasvama	17
ilmsiks tulema	17
abiks olema	15
osaks saama	14
suureks / suuremaks minema	13
tuttavaks saama	12
kindlaks tegema	12
võimalikuks tegema	12
heaks arvama	11
igavaks minema	11
liikmeks valima	11
põhjuseks olema	10
tarvilikuks/ tarviliseks arvama	10

Tabel 2. 1980ndatel vähemalt 10 x esinenud verbi-PA paarid

verbi-PA paar	esinemus
tähtsaks pidama	18
andeks andma	16
selgeks / selgemaks saama	14
selgeks / selgemaks tegema	10
vaikseks / vaiksemaks jääma	10

Samas leidub 1980ndate aastate näidetest palju selliseid paare, mis esinevad 2-4 korda.

Lõpetuseks esitan tabeli 3 translatiivse PA-ga kõige rohkem esinenud verbide kohta.

Tabel 3

Vähemalt 10 korral esinenud verbid **1890**
2303 = 100 %
10 esimest verbi **1824 = 79 %**

VERB	19. saj
tegema	14,1 %
saama	13,8 %
jääma	10,0 %
olema	9,7 %
minema	8,7 %
pidama	6,9 %
nimetama	4,3 %
võtma	4,0 %
arvama	3,8 %
andma	3,7 %

Vähemalt 10 korral esinenud verbid **1980**
1691 = 100 %
10 esimest verbi **1371 = 81 %**

VERB	20. saj
olema	15,9 %
saama	11,5 %
muutuma	10,9 %
pidama	9,7 %
jääma	9,6 %
tegema	8,6 %
minema	5,9 %
nimetama	3,4 %
muutma	3,1 %
osutama	2,4 %

Analüüsidest translatiivse PA-ga 90 aasta jooksul kasutatud verbe, tuleb ilmsiks, et

- 1890ndate aastate tekstides on rohkem kinnistunud väljendeid.
- 1890ndate aastate verbid on kasutuse poolest jaotunud ühtlasemalt – suhteliselt paljusid verbe kasutati üsna sageli; 1980ndatel esineb PA-ga rohkem selliseid tegusõnu, mida esines vaid ühel või kahel korral (1980ndatel 150, 1890ndatel 116).
- Tänapäeva (1980ndate) tekstides on enamik 19. sajandi lõpu tegusõnu säilinud, kuid need jaotuvad ühtlasemalt – ei ole enam nii kindlaid liidreid ega nii palju kinnistunud väljendeid ja sõnapaare kui 19. sajandi lõpus.
- Verbe, mida esines vaid 1890ndate lausetes oli 102; tegusõnu, mida kasutati ainult 1980ndatel oli 136. Neist kõige sagedamini esinesid: vaid 1890ndatel *heitma* (16), *mõistma* (25), *seletama* (7) – *Mõned mehed heitsid kokku kooriks; Mõistis kaebtuse aluse süütaks; Püüdsivad seletada pankrotti kuritahtliseks*; vaid 1980ndatel *osutama* (42), *kujunema* (32), *hindama* (8), *vajuma* (7) – *Jõud osutusid ebavõrdseks; Arutelu ei kujune aktiivseks; Ta hindas võistluse kordaläinuks; Linnaosa on vajunud uniseks*.

5. ESSIIVSE PREDIKATIIVADVERBIAALI FUNKTSIOONID

5.1. Essiivi funktsioonide kujunemine eesti kirjakeeles

Essiivi tähendusfunktsioonid hakkasid kirjakeeles välja kujunema 19. sajandi keskpaiku. E. Tikk (1953) ütleb oma diplomitöös, et essiivi kasutati sel ajal näiteks aja funktsioonis (*lapsena, noorena, varsana*); tähistades asja või isiku funktsiooni, olukorda, seisundit (*Jää leskena oma isa kotta; Tema seal võõrana pidi elama; Teda tõsteti surnuna üles; Mehed läksid seltsina*) või omadusega varustamist (*Ta elas kehvana ja suri rikkana*) (Tikk 1953). Omadust tähistav essiiv võis kirjakeeles aktiivselt kasutusele tulla ka hiljem – nimelt saab Tiku näidet pidada pigem seisundiks kui omaduseks ja TÜKK-is 1890ndate lausetes adjektiivset essiivset PA-d ei leidu.

19. sajandi lõpuks oli essiiv endale juba käändena eluõiguse võitnud ja laienesid ka ta tähendusfunktsioonid. Lisaks eelmistele lisandusid funktsioonid elukutse tähistajana (*Minu poeg töötab kupjana*) ja võrdluse puhul (*Vesi seisab loikana* 'loiguna'). 20. saj. alguseks olid Tiku arvates juba kõik essiivi tänapäevased funktsioonid välja kujunenud. Seda hakati tarvitama ka näilikkust, maitsmist, tundmist väljendavate verbide seotud laiendina (*See tundus temale kahtlasena*) ja lisandina (*Luuletajana on Veske tähelepanemise väärt ja kõrgeandeline*). Edasi toimus vaid tähendusfunktsioonide süvenemine (Tikk 1953). Siiski ei piirdu essiivi funktsioonid tänapäeval vaid nendega. Lisaks on essiiv tänapäeval kasutusel ka lauselühendina (*peenestatuna*); samuti on mõned sõnad kujunenud adverbideks (*reeglina*) ja kaassõnadeks (*tingituna*). Kuid need kasutusala on välja kujunenud juba hoopis hiljem, 20. sajandi jooksul (TÜKK-i 1890ndate aastate tekstidest vastavad näited puuduvad).

Kirjakeele korpuse põhjal saab mõne verbi puhul jälgida essiivi tulekut keelde. Kui 1890ndail on kohati sama verbiga kasutusel nii essiiv kui translatiiv, siis näiteks tundmisverbidega on tänapäeval ainvõimalik juba essiiv. (Allpool toodud 1890ndatest pärinevad tarindid tähistavad kõik seisundis või olukorras viibimist):

1890 (TÜKK)

süüdistama	tr	<i>Süüdistades K. vargaks.</i>
	es	<i>Mehi süüdistatud mõrtsukatena.</i>
tundma	tr	<i>Ei tunnud end süüdlaseks.</i>
	es	<i>Tunti teda vana sõbra Jukana.</i>
sündima	tr	<i>Sa oled sündinud orjaks / vabaks / kuulsaks meheks.</i>
	es	<i>Paavst, kes on sündinud kingsepa pojana.</i>

Tegusõna *tarvitama*, mille tähendus 1890ndail oli eelkõige 'kasutama', esines samuti mõlemas käändes, siiski saab antud näidete puhul tänapäevalgi kasutada mõlemat varianti, sest tegu on otstarbe- ja seisundimääruse vahepealse tarindiga:

Öökorteriks tarvitavas toas peavad kas lihtsad puust pingid ehk vahariidega üle tõmmatud sohvad olema...

Küljealuseks võib kas puhtaid õlgi ehk heinu tarvitada...

Vähe inimesi teavad seda, et iga käivat taskukella kompassina tarvitada võib.

Alati ei saa esitatud verbide puhul niisiis öelda, et tegemist on translatiivi tähendusfunktsioonide üle kandumisega essiivile, sest mõne verbiga saab tänapäevalgi kasutada nii essiivi kui translatiivi, seejuures tarindil on veidi erinev tähendusnüanss (vt näited tegusõnadega *sündima*, *süüdistama*); mõne verbiga on tänapäeval aga kindlalt kinnistunud essiiv (*tunduma*) ja translatiiv mõjub ebagrammatilisena (**Ta tundus presidendiks*). Ka vanemast kirjakeelest leidub küllalt näiteid, kus essiivi asemel on kasutatud translatiivi. Näiteks ei esinenud O. W. Masingul 1818 *Pühhapäeva Vahheluggemistes* ja 1822 *Näddala-Lehes* esines ainsatki essiivi, küll aga järjekindlalt translatiiv:

Temale näitas see nii loomuliseks.

... et seda surnolinnaks prukisid. (Tikk 1953: 17-19)

Nende kahe lause juures näeme, kuidas varem translatiivsest tarindist on tänapäevaks kujunenud essiivse rektsiooniga konstruktsioon: *näitas loomuliseks* → *näis loomulikuna*; *pruukisid surnulinaks* → *pruukisid surnulinana*¹⁶.

Lisaks translatiivile vormistati tänapäeval essiiviga väljendatavaid tarindeid varem ka mitmel muul moel – sageli kasutades nominatiivi (*Nad leidsid inimest surnud*; *Ei tohi koguniste lapsi enne viit ehk kuut nädalat ... välja lasta, kui ka õige terved näikse olevat*)), genitiivi koos kaudses kõneviisis *olema*-verbiga (*Päeva vältusel sõi Keisri Majesteet vähe ja tundis ennast nõrgema olevat*); *kui*-konstruktsiooni (*Et tema kui veike putkekenne välja näitab...*; *Need kui suured tulle jõed mäest alla joksevad*) või muid võimalusi (*Nõnda nemadki kuivatatud kala leiva asemel tarvitavad*). Enamik neist võimalustest on essiivi kõrval kasutusel tänapäevalgi.

Kuigi 20. saj. alguseks paistab essiiv juba kirjakeeles kodunenud olevat, kirjutas Karl Leetberg veel 1925ndal aastal: ”Peab meeles pidama, et tõsine rahwapärane keel essiivi väga vähe tarvitab, ainult mõnes kiwinenud kõnekäänus iseäranis aja tähenduses: *lapsena* = kui veel laps olin, *tüdrukuna* = kui tüdruk olin, *woorimehena* = kui woorimees olin. Keel on selle kaasuse kõrvale heitnud sellepärast, et ta halb oli, nimelt selle poolest, et ta sõna terve silbi wõrra pikemaks teeb. Ja tarwitatakse teda uuemas keeles, mitte et ta tõesti tarwilik oleks, waid sellepärast et tahetakse iseäralik olla” (Leetberg 1925: 22). Niisiis on Leetberg seisukohal, et essiivil ei olnud veel 1925ndaks aastakski välja kujunenud selliseid funktsioone, mida teiste käänetega asendada ei saaks. Enamik keeleuurijaid ei olnud essiivi suhtes siiski nii kriitilised.

5.2. Essiivse predikatiivadverbiaali tänapäevased funktsioonid

Tänapäeval on essiivse PA tähendus lokatiivne seisundis viibimine, s.t olukorra või seisundi kirjeldus. PA-na näitab essiiv, kes/mis või missugune tegevussubjekti referent on (EKG II 1993: 91-92).

¹⁶ T. Hennoste (1998) toob Kaukaasia eesti keele süntaksi erijoonena ära ka tarindi *töötama kellena* > *töötama kellekski* (*Töötasin kalameheks* (vene *v rōbaki*)). Hennoste paigutab selle vene keele mõjuliste rektsioonimuutuste alla (Hennoste 1998: 25).

Essiivi tähendusfunktsioonid on tänapäeval järgmised: essiiv tähistab **aega** (*Juba lapsena unistas ta sellest*); **seisundit** ja **olukorda** (*Ta ei tohtinud haavatuna vangi langeda*); **funktsiooni** ja **elukutset** (*Ja nõnda seisis ta ühel heal päeval noorema madrusena pärnakate Anna Maria pardal*); **viisi** (*Sõnnik veeti põllule väikeste hunnikutena laiali*), **omadust** (*Uhkena eraldus Tenga, suurtalu võimas hoonetekobar*). Samuti kasutatakse essiivi seoses **tundmist**, **maitmist**, **näilikkust** väljendavate verbidega (*Ta tundis end süüdlasena; Esimesel hetkel näis ta Punaarmee komandörina*). Vastavates konstruktsioonides on tänapäeval essiivne konstruktsioon koguni levinum kui nominatiivne lauselühendiga tarind (*Vesi tundub külm ~ Vesi tundub olevat külm*); **võrdluse** puhul *kui*-konstruktsiooni asendajana (*Ta säärikud läikisid peeglina*); **lauselühendina** (*Olles tööst väsinud = Tööst väsinuna*).

Paul Alvre peab essiivi vanadeks funktsioonideks soome-ugri keeltes koha, aja, seisundi, teoviisi väljendamist (Alvre 1987: 65). Niisiis on essiivi arhailistest funktsioonidest praeguseks säilinud aja, seisundi, teoviisi tähistamine. Koha tähistajana me essiivi tänapäeva eesti keeles ei leia, küll aga soome keeles (*kotona, ulkona*). Aja tähistajana võib essiivset tarindit pidada ka seisundi väljenduseks (*noorena* = noorus kui seisund).

Nagu peatükis 3.1 ja 3.2 juba juttu oli, võib ka essiivi puhul kohati täheldada ajutisuse nüanssi. Sama on soome keele puhul leidnud Anneli Pajunen (2000). Ta jagab essiivsed PA-d kaheks: 1) nn klassipredikatsiooni (*luokkapredikaatio*) (*Poika on opettajana*) ja 2) omadusepredikatsiooni (*ominaisuuspredikaatio*) kajastavaks (*Hän on sairaana*). Seejuures ütleb ta, et esimesel juhul on tegemist lokaalse predikatsiooniga, mis väljendab **ajutist** tegutsemist kellegi- või millenagi. (Pajunen 2000:36). Vastavast tähendusnüansist on juttu ka peatükkides 5.4 ja 6.2.

5.2.1. Essiivne predikatiivadverbiaal vaba või seotud adverbialina

Essiivne PA võib eesti keeles esineda kas **vaba** või **seotud adverbialina**. Eesti keele grammatikas öeldakse: “Lokatiivne seisundimäärus väljendab seisundit, milles parajasti ollakse, ning ta võib esineda nii a) verbi seotud laiendina, alludes

suhtereeglile¹⁷, kui b) vaba laiendina, mille korral pole suhtereegli järgimine nõutav.” (EKG II 1993: 93).

Rätsep (1978) nimetab seotud laienditeks selliseid lauseelemente, mille olemasolu või vorm on otseselt tingitud verbi tähendusest ja vastandab need vabade laienditega. Ta lisab, et seotud laiendid võivad oma tingituse tugevuselt olla kahesugused sõltuvalt sellest, kas verb kui lekseem määrab ainult seotud laiendi vormi või lisaks sellele veel ka sellise laiendi tingimatu olemasolu lauses. Esimesi neist laienditest nimetab ta fakultatiivseteks seotud laienditeks, teisi aga obligatoorseteks seotud laienditeks. Seega määrab-tingib fakultatiivsete seotud laiendite vormi (või ka mõne muu olulise grammatilise tunnuse) verb, kuid see verb ei nõua nende laiendite tingimatut esinemist lauses (Rätsep 1978: 15-17). Vabadeks ehk universaalseteks laienditeks nimetab Rätsep neid laiendeid, mille olemasolu ega vormi ei tingi konkreetse verbi tähendus. Vabade laiendite klass võib tavaliselt lauses esineda või sealt puududa, ilma et see mingil moel häiriks lause grammatilist õigsust. Seega vabad laiendid on harilikult fakultatiivsed. Ent on mõned erandlikud verbirühmad, mille puhul mõne vabade laiendite klassi olemasolu on obligatoorne. Kui selline klass lausemallis puudub, siis jääb konstruktsioon puudulikuks, mittelõpetatuks (nt *Isa tuli üksinda koju on üksinda* vaba laiend, kuid lauses *Isa jäi üksinda peab üksinda* kuuluma lausemalli, sest lause **Isa jäi* pole vastuvõetav. Seega kui mõni vabade laiendite klass teatud puhul osutub obligatoorseks klassiks, siis kuulub ta kindlasti vastavasse verbikesksesse lausemalli (Rätsep 1978: 51).

Eesti keel kasutab põhiliselt vaba essiivi. Vaba essiivi puhul ei ole PA-I seost verbiga, s.t verb ei sea tingimuseks essiivi vormi. Vaba essiiviga tarind hõlmab kahte erinevat sündmust: lause põhisündmust ja sellega kaasnevat sündmust (*Ta langes lahingus kangelasena = Ta langes + Ta oli kangelane*), nii et kaasnev sündmus on vaba adverbiaalina sisestatud põhisündmust kajastavasse tarindisse (Erelt 1998). Kuivõrd vaba laiendi puhul suhtereegel ei kehti, siis võib see põhjustada transitiivses lauses kahemõttelisust – ei pruugi selge olla, kas PA on samaviiteline subjekti või objektiga. Seda märkasid juba 19. sajandi alguse grammatikud (Rätsep 1979: 66). Selliseid

¹⁷ Paavo Sirolt 1956. aastal nime saanud suhtereegel ütleb, et tavaliselt väljendab adverbiaal intransitiivlauses subjekti ja transitiivlauses objekti referendi füüsilist, psüühilist, sotsiaalset vm. seisundit.

lauseid, kus PA-d võib pidada nii subjekti kui objekti juurde kuuluvaks esines ka TÜKK-is:

Ainult sellisena olen naist ihaldanud.

Tema sõidutas mind hobusena...

Reidla (1998) tööst ilmneb, et seotud adverbiaal moodustas 1980ndatel võrreldes vaba adverbiaaliga ajakirjandustekstides vaid **15%** ja ilukirjandustekstides **36,5%**¹⁸.

Sageli talitleb essiivne tarind lausetes järellisandina, mida põhjast lahutades või põhja ette tõstes saab muuta PA-ks (ümberpaigutus ei säilita seost nimisõnaga, vaid loob seose verbiga). Sisuliselt seejuures midagi oluliselt ei muutu (EKG II 1993: 125):

Ants kraanajuhina (lisand) on teinud suure töö.

Kraanajuhina (PA) on Ants teinud suure töö.

Lisandina on essiivne lauseelement sisuliselt seotud pigem implitsiitse *olema*-verbiga, mitte aga lauses predikaadiks oleva verbiga ja tegemist on kahe erineva sündmusega:

A. K annab rahvamalevakomandörina alati pidudele korralduseid.

A. K. on rahvamalevakomandör ja A. K. annab valdureid.

Kuna lisandi puhul on tegemist fakultatiivse lauseelemendiga, ei ole täpne seostada PA-d olemasoleva predikaadiga ja vaid tinglikult saab viimase lause puhul pidada PA-d *andma* juurde kuuluvaks. Seega on essiivne lisand vaba laiend – verb otseselt ei nõua essiivset vormi ega ka tarindi esinemist lauses.

Vabade laienditena talitlevad essiivi puhul eelkõige (nagu translatiivi puhulgi) **lauseadverbiaalid** (nt adverbid *tervikuna*, *reeglina*). Sel juhul ei sõltu essiivne konstruktsioon ühestki teisest lauseliikmest ja saab kogu lauset laiendades esineda suvaliste verbidega tarindites (*Üldreeglina toimub võistlus hommikupoolikul*, *Sellise kohtlemise järel lahkuvad töölised reeglina töölt*). Lauseadverbiaalina esines essiivset

¹⁸ Piret Reidla töös on käsitletud lisaks ilu- ja ajakirjandustekstidele ka muid korpuses leiduvaid tekste.

tarindit vaid 1980ndate aastate lausetes. Samuti on vabadeks laienditeks **lauselühendid** (*...seal leiduvad pea kõik eespool mainitud stiilielemendid, ent orgaaniliselt ühtsesse dünaamilisse tervikusse liitununa*) ning **kaassõnad** *tulemusena* ja *tingituna*. *Tulemusena* moodustab vaba adverbiaali koos genitiivis oleva noomeniga, *tingituna* koos elatiivis noomeniga. 19. sajandi lõpus ei olnud essiiv veel kirjakeeles nii juurdunud, et oleksid jõudnud kujuneda lauseadverbiaalina talitlevad essiivsed adverbid ja kaassõnad.

Selgelt **seotud** obligatoorse essiivse **laiendiga** on tegemist aga näiteks mõnede näimis- ja avaldumisverbide puhul (*näima, tunduma, avalduma* jne) – pikemalt tuleb neist juttu subjektilise ja objektilise essiivse PA all ning essiivse PA funktsioonide kokkuvõttes (ptk 5.4).

Mitmete verbide puhul on küllaltki keerukas otsustada, kas tegemist on vaba või seotud laiendiga. Kas verb tingib essiivse PA esinemist või ei, kas ilma essiivse PA-ta jääb lause lõpetamata ja poolikuks, või mitte. Selleks, et hõlbustada seotud laiendite äratundmist kontekstivabas lauses, esitab Rätsep (1978) mõned võtted. Esiteks soovitab ta proovida, kas sellise lausega saaks alata lausung. Igal konkreetsel juhul võib arutleda umbes järgmiselt: kui ma tulen tuppa ja ütlen toasolijaile kõnealuse lause ja see lause tundub olevat terviklik, grammatiliselt vastuvõetav toasolijate seisukohalt, siis on kõnealune lause kontekstivaba. Teise võttena soovitab Rätsep proovida, kas lause kohta on võimalik esitada tundmatule isikule *kas*-küsimus kujul “*Kas te kunagi olete...?*” või “*Kas X kunagi on...?*”, nii et see kõnet alustava küsimusena ei vaja kuulaja-vastaja jaoks arusaamiseks täiendavat informatsiooni, mis normaalselt peaks ilmema kuulaja täiendavas vastuküsimuses (Rätsep 1978: 73-74).

Näiteks lause *Ta finišeeris kuuendana* puhul on võimalik öelda, et tegemist on samuti kahe erineva väitega – ta finišeeris + ta oli kuues, kuid võimalik on seda tõlgendada ka kui ühte sündmust – kuuendana kuhugi jõudmist, seega tajuda verbi ja PA-d ühtse tervikuna nagu öeldistäidet. Katsetagem Rätsepa soovitatud meetodit. Kas saab tuppa sisenedes küsida: “Kas te olete kunagi finišeerinud?”, lootes saada oma küsimusele vastust? Ilmselt mitte. Küsimus vajab täpsustamist. Samas ei ole essiivne määrus antud verbi puhul ainuvõimalik variant. Reidla (1998) on pidanud sellisteks

piiripealseteks juhtudeks näiteks lauseid, mille predikaadiks on tegevuse lõpetatust väljendav tegusõna (*realiseeruma, lõppema, sündima, vastu võtma, finišeerima, sisustama* jt); samuti ütleb Reidla, et juhul, kui lauses on lisaks PA-le veel teinegi määrus, on võimalik ära jätta ükskõik kumb, nt *Olen töötanud ka lasteaias muusikakasvatajana ja märganud, et varakult on näha, kust kodust laps tuleb* → *Olen töötanud ka lasteaias ja märganud...* Sellised määrused on verbi suhtes võrdsed, mistõttu pole oluline, missugune neist kõrvaldada (Reidla 1998).

Juhul, kui verb tingib teatud laiendi vormi (ja esinemise lauses), on tegemist seotud laiendiga. Samas kui lauses on kaks samaväärset laiendit ja verb tingib neist vaid ühe (seejuures ükskõik kumma) esinemist tarindis, saab neid laiendeid pidada võrdselt seotuteks, kuigi ühe neist (ükskõik kumma) võib lausest vabalt ära jätta, ilma et lause muutuks ebagrammatiliseks (*Ta finišeeris kuuendana ~ Ta finišeeris uue rajarekordiga*). Rätsep (1978) nimetab sellist olukorda disjunktsioonivahekorraks (*Te mahute pesuruumi pesema ~ Te mahute pesuruumi ~ Te mahute pesema* aga **Te mahute*) (Rätsep 1978: 72). Samasugune on olukord mõnede funktsioneerimisverbide juures, mille puhul essiivne määrus on samaväärne näiteks kohamäärusega: *Ta töötas tehases meistrina ~ Ta töötas tehases ~ Ta töötas meistrina* aga *(*Ta töötas)*.

Sellisel juhul ei ole verbi ja laiendi rektsioonivahekord nii tugev kui mõne teise verbi juures (*näima, tunduma*), kuid pean seda siiski seotud, mitte vabaks adverbiaaliks.

Lisaks võimalusele, kui tarindis saab esineda mitu võrdset seotud laiendit ning tarinditele, kus vaba essiiv saab esineda igasugustes tarindites (nt lauseadverbiaal *reegline*), on ka selliseid tarindeid, kus essiivi esinemisel on teatud eeltingimused. Püüdes moodustada lauseid verbidega, mis ei tingi essiivset rektsiooni, näeme, et tegemist on vaba laiendiga, mis üksinda (s.t ainult koos subjekti ja predikaadiga) lauset moodustada ei saa. Nii näiteks on essiivi kasutamisel mitmete avara või üldise tähendusega verbidega (erinevalt translatiivist) eeltingimuseks see, et lause sisaldaks lisaks PA-le veel mingit määrust, nt koha- või ajamäärust või siis öeldistaidet. See tingimus kehtib nii substantiivse kui adjektiivse PA puhul:

<i>Mart on arstina laagris.</i>	–	<i>*Mart on arstina.</i>
<i>Mart jäi arstina laagrisse.</i>	–	<i>*Mart jäi arstina.</i>
<i>Mart jäeti arstina laagrisse.</i>	–	<i>*Mart jäeti arstina.</i>
<i>Mart jäi haigena koju.</i>	–	<i>*Mart jäi haigena.</i>

Selles suhtes erineb eesti keel soome keelest, kus essiivne PA võib esineda ka üksi, nt *Hän on sairaana*. Eesti keeles tuleb sellisele tarindile midagi lisada, nt *Olen haigena kodus*. Lisaks sellele, et vaba essiivne PA esineb lauses sageli koos mõne määrusega, leidub seda tihti ka koos öeldistäite (1) või translatiivse PA-ga (2):

- (1) *Sellisena on ta õnnetu.*
- (2) *Keskmiseks ööpäevaseks kaaluiibeks võeti kohustusena 700 g.*

Seejuures ei saa neis lausetes ära jätta öeldistäidet (**Sellisena on ta*), translatiivset PA-d (**Võeti kohustusena*) või kohamäärust (**Mart jäi arstina*), küll aga on lause terviklik ilma vaba essiivse laiendita.

Järgmistes peatükkides analüüsin lähemalt seotud essiivse PA-ga esinevaid verbe ja toon kõigi (ka vaba) essiiviga kasutatud verbide kohta ka statistilisi andmeid.

5.3. Subjektiline ja objektiline essiivne predikatiivadverbiaal

Essiivset PA-d moodustatakse tänapäeval kõigist noomeniliikidest: nimisõnadest, adjektiividest, pronoomenitest, numeraalidest ja verbi partitsiipidest (*vana-, tuna-, nuna-lõpud*). Kui essiiv kirjakeeles kasutusele võeti, juurdus see esialgu vaid substantiivse PA-na – nimelt ei esine TÜKK-i 1890ndate aastate lausetes mitte ühtegi essiivse adjektiivse PA-ga lauset. Seda juhul, kui mitte lugeda adjektiiviks hulga- või määramäärsõna *üksinda*, mis 1890ndate aastate korpuse lausetes esineb kujul *üksina* (seda on võimalik tõlgendada ka kui 'üksikuna' ja pidada seda adjektiivseks PA-ks):

Wõib peiu ja neiu üksina elada, miks ei wõi nad niisamati üksteisega ühes elada?

Ma pean aga sellele arwamisele wastu rääkima, et ma oma wiletsuse juures üksina ise süüdi olen.

Siis tuli ta ise minu juurde, seda silmapilku tarwitades, mil ma üksina olin.

Tal oli wiisiks, Nõmmiku kirju üksina, täie rahu ja lõbuga lugeda.

Truuta oli tüdrukuga üksina kodu ja mõlemad weel ärkwal.

Weerand tundi hiljemine oli Willem magawa naesega üksina kambris.

Aga miks lükkate werist katsesüüdi üksina tema pääle?

Ja , siin oleme eksitamata ja üksina ...

PA-dest esines nii 1890ndatel kui ka 1980ndatel kõige rohkem selliseid substantiive, mis näitasid kas kellenagi toimimist (A), (ajutist) seisundit (B) või kollektiivi ja rühma (C):

1890

- (A) *Siis tuliwad nad kodumaale tagasi ja Woldemar jäi R. linna arstina elama...
Poegadest oli üks ärasurnud, teine oli kaugemas linnas kontorikirjutajana ametis.*
- (B) *Kes wõis praegu awaliku tunnistajana ette astuda ja igale ühele selgeks teha...
Kõige wiimane wana poiss, kes Saksamaal säärase seaduse läbi oma waranduse kaotas, oli obrist-leitnant Thelen, kes Münsteris aastal 1782 wana poisina suri.*
- (C) *Parwena tungisiwad kokkunud eestlased oma naestega ja lastega ja oma loomadega lossi poole.
Ehitataw rauud-tee meelitas töömehi hulgana kokku.*

1980

- (A) *Ta töötas katlamajas kütjana.
Ehk proovite maalrina, vanemad seltsimehed võivad algul aidata...*
- (B) *Võimeka organisaatorina kuulus K. P. mitmete üleliiduliste teadusorganite koosseisu.*

Kommunaari elektrik M. T. oli varem loata ja joobnuna autojuhtimise pärast trahvi maksnud.

- (C)** *Autod olid parvedena alles viimastel aastatel jõudnud tema linna tänavatele... Üksikult ehk polegi inimesed halvad, küll aga hulgana.*

Samuti esines mõlema sajandi näidetes sageli aega või vanust tähistavaid tarindeid:

- 1890** *Ei olnud sest küll veel mitte kaua aega, kui ta plikkana osawaste mööda puid roninud oli...*

Karksi, mu kallid kodu, kuis olid sa mulle armas juba lapsena!

- 1980** *Juba poisina tahtis Olav Arro tulevikus ehitajaks hakata.*

Elukogenud õukondlane Žukovski abiellus kuuekümmesena...

1980ndail on lisandunud essiivse PA kasutamine tulemusliku aja näitajana, vastavaid näiteid varasemas materjalis ei leidunud (1890ndatel leidis aja funktsioonis vaid järgmisi sõnu: *lapsena, vana mehena, neiuna, plikana*):

Esimesena jõuab tema juurde miilitsavormis kaunitar, kelles ta nüüd tunneb ära oma naise Regina.

Esimesena kihutas Poola pealinna Legia staadionile P. P., tema kannul ületasid lõpujoone F. Cavicchi ja F. Garnier.

350 cm³ seeriamootoriga skautril lõpetas tallinlane L. A. 10 miili sõidus teisena.

Samuti esineb essiivne PA sageli omaduse (1) ja võrdluse (2) tähistajana:

- (1)** *Armetutena konutasid keset hiigeltuba 1960. aastate peenejalgsed puuvoodid...*
- (2)** *Metsaveer voolab mööda roheline, ülalt sakistatud lindina*
Mis küll Martin Määlots sellise luupainajana vaevas.

Essiivne PA saab esineda erinevate verbide laiendina. TÜKK-i põhjal on essiiviga tarvitatud verbide üldpilt üpris kirju, sest vaba adverbiaali saab kasutada kõigi verbidega lausetes. Nagu eeldada võib, esines 1890ndatel PA-na peamiselt vaba essiivi. Vaba essiiv esineb nii transitiivsete kui ka intransitiivsete verbidega lausetes. Transitiivverbide puhul seostub essiivne tarind sagedamini objekti kui subjektiga:

Mõistame su sõnu vastusena.

Eelistades majandit töökohana.

Seotud laiend esineb koos staatiliste verbidega, nt *püsima* (*Tuba püsis hommikuni soojana*), *näima* (*Ta näis murelikuna*). Peamiselt on tegemist seisundit, omadust, funktsioneerimist ja näilikkust või tajumist tähistavate tegusõnadega. Teatud verbide puhul saab essiivi asemel sünonüümsena kasutada nominatiivset (*Ta näis murelik*, *Tuba püsis hommikuni soe*) või translatiivset tarindit (*Nad jagunesid rühmadeks*). Seotud essiivi harvemat esinemist keeles (võrreldes translatiivse PA-ga) näitab ka see, et eesti keele verbide rektsiooniraamatus (Pool 1999) tuuakse ära vaid kuus essiivset käänat nõudvat verbi (samas kui translatiivse rektsiooni näiteid on Poolil nelikümmend)¹⁹:

esinema kellena?/millena? *Tiiu esines näidendis Lumivalgekesena.*

kasutama millena? *Kasutan arvutit kirjutusmasinana.*

käituma kellena? *Noormees käitus härrasmehena.*

näima kellena?/millena? *Kartsin näida rumalana.*

tundma kellena?/kuidas? *Tundsin end üksildasena/hästi.*

töötama kellena? *Lea töötab tõlkijana.*

¹⁹ Soome keeles nõuavad essiivset rektsiooni nt järgmised tegusõnad (*Rakastan sinua, pidätkö minusta* 1990): *esiintyä* (*Mies esiintyi pappina*), *ilmetä* (*Kiehuminen ilmenee poreiluna*), *istua* (*Tyttö istui suorana*), *maata* (*Vanhus makasi sairaana*), *olla* (*Poika on sairaana, Mies on sisäänostajana*), *onnistua* (*Hän onnistui opettajana*), *pitää* (*Pidän häntä kauniina*), *pysyä* (*Kukka pysyi kauniina pitkään*). Nagu näha on siin nii eesti keelega kattuvaid (*Mees esines pappina*), kui ka erinevaid variante (*Pean teda ilusaks*).

Seotud essiiviga esinevad verbid on Erelt (1998) jaotanud nelja rühma: 1) näimisverbid (*näima, kuulduma, paistma*), 2) püsimisverbid (*säilima, seisma*), 3) toimimis- e funktsioneerimisverbid (*esinema, avalduma*) ja 4) mõned transitiivverbid (*kasutama, tarvitama, kujundama, pruukima, esitlema, esitama, mõtlema, võtma, kavatsema* jt) (Erelt 1998: 56 - 57). Siiski ei ole ka nende verbide puhul essiivi kasutamine alati obligatoorne. Leidub verbe, eriti teises ja neljandas, aga ka kolmandas rühmas, millega saab seostada vaba essiivi. Esimese rühma verbidega on predikatiivadverbiaal enamasti seotud.

Püüdsin analüüsida (seotud) essiivse PA-ga esinevaid verbe, võttes abiks nii Erelti jaotuse kui ka Rätsepa (1978) lihtlausete tüüpidest tarindid, milles esineb essiiv. Lisaks Erelti jaotusele olen eraldi välja toonud mitmed muudki verbirühmad (avaldumis-, jaotumis-, faasi-, tõlgendamisverbid jm). Näitelauseid pärinevad nii TÜKK-ist kui Rätsepalt (1978), mitmed on aga autori enda moodustatud.

Tekstiliikide kohta on Reidla öelnud, et paradoksaalselt esineb essiivi ilukirjandustekstides kõige vähem (tuletagem meelde, et just ilukirjanduse kaudu tuli essiiv eesti keelde): kokku 400 essiivset sõna 250 000-st, seega 0,16 %. Samas, nagu võis ka oletada, on ilukirjanduses kõige enam adjektiivseid essiive (Reidla 1998).

5.3.1. Subjektiline essiivne predikatiivadverbiaal

Kõige sagedamini esines essiivne PA nii 1890ndatel kui 1980ndatel ilu- ja ajakirjandustekstides koos subjektist põhisõnaga (1890ndatel esines TÜKK-i ilu- ja ajakirjandustekstides essiivset subjektilist PA-d 63, objektilist 33 korral; 1980ndatel subjektilist PA-d 386, objektilist 146 korral). Subjektilise PA-ga esinevad verbida olen jaotanud järgmistesse sisulistesse rühmadesse: näimis- ja tajuverbid, toimimis- e funktsioneerimisverbid, avaldumisverbid, jaotumisverbid, (algust ja lõppu tähistavad) faasiverbid ning püsimisverbid. Essiivse PA-ga esineb sageli enesekohaseid tegusõnu e *u*-refleksiive (*jõustuma, grupeeruma, finišeerima* jne). Samuti on essiivne seotud laiend kinnistunud mitmete Aaviku poolt välja pakutud uudissõnadest verbidega.

Näimis- ja tajuverbide alla kuuluvad tegusõnad (*näima, paistma, tunduma, kuulduma, kõlama, kostma, mõjuma, maitsema* jne.) esinevad kõige sagedamini seotud obligatoorsete adverbiaalidena. Tegemist on millegi tunnetamisega, kusjuures objekt/sündmus ei pruugi tegelikult selline olla, seda tajutakse teataval viisil. Vastava rühma verbid sisaldavad tõenäosushinnangut. Näimisverbidega saab kasutada nii substantiivset kui adjektiivset PA-d.:

Võõras näis peremehele jutukana.

Kojamehele paistab imelikuna, et kedagi pole kodus.

Väide tundus kõigile ilmse valena.

Leid tundus meile imepärasena.

Majad paistsid meile hurtsikutena.

Seinad paistsid mustadena.

Hääl kuuldus meile tuttavana.

See kõlas rõõmuhõisetena.

Sinu nali mõjus pigem aasimisena.

Mardi tehtud pidusöök maitstes imeliku idamaise sodina.

Selle verbirühmaga esinev adjektiivne PA on ilmselt alati asendatav nominatiiviga (*Seinad paistsid mustad, Hääl kuuldus tuttav*); substantiivne PA aga mitte (**Majad paistsid meile hurtsikud, *Nali mõjus aasimine*). Toodud verbidest *näima* ja *kuulduma* esinevad ka Aaviku uute sõnade sõnastikus (1921). *Näima*, mis tänapäeval nõuab essiivset reksiooni, esines 1890ndatel essiivse PA-ga vaid kahel korral (ühel korral väljajäätelise *olema*-verbiga):

Seepärast näikse Madridis igapäew rahvast murruna riigipanga ja teiste pankade ees, et sisse pääseda, paberiraha hõberaha vastu ümber wahetama.

(Rahvast näikse murruna = Rahvast näib olevat murruna).

Ka meresgi näib jääd suurte legendikkudena liikumas olevat...

Rohkem leidus tegusõna *näima* 1890ndatel koos *olema* või mõne muu verbi *ma-*tegevusnime või *vat-*infinitiiviga (*näib olema, näib olevat, näib tublinema, näib minevat*):

Neil meestel näib hing selle üle kangesti täis olema.

Muusikakoor näib noorte juurde tulnud jõudude tõttu tublisti tublinema.

Asi näib kahtlane olema.

See käsk näib vähe arusaamata olevat.

Toimimis- e funktsioneerimisverbid annavad edasi kellenagi **toimimist** ja esinevad eriti 1980ndail essiivse PA-ga väga sageli. Sellesse rühma liigitan 1) selgelt kellenagi/millenagi toimimist väljendavad tegusõnad nagu *eksisteerima, funktsioneerima, töötama, praktiseerima, talitlema, tegutsema, toimima, teenima, rassima* jne; 2) millegi **kehtimist**, kasutusel olemist või kasutusele võtmist väljendavad verbid *käibima, kehtima, jõustuma, lugema*. Kummagi rühma verbidega ei saa reeglina tarvitada adjektiivset PA-d:

- 1) TOIMIMINE
- Aine eksisteerib plasmana.*
 - Park funktsioneeris linna kopsudena.*
 - Vend töötas elektrikuna.*
 - Peeter praktiseerib arstina.*
 - Organellid talitlevad elunditena.*
 - Peeter tegutses ajakirjanikuna.*
 - Karl toimib vahetalitajana.*
 - Miina teenis vanamehe juures majapidajana.*
 - Rassisin suvel maal traktoristina.*

- 2) KEHTIMINE
- Kuld käibis valuutana.*
 - Rubla kehtib seal rahana.*
 - Parandusettepanek jõustub seadusena.*
 - Väärtpaberid loevad maksevahendina.*
 - See paber loeb rahana.*

Leian, et toimimisverbide all tasub eraldi rühmana välja tuua ka nn **avaldumis-** või **ilmnemisverbid**: *avalduma, väljenduma, esinema, kujutuma*. Erinevus eelmisest rühmast on selles, et nende verbidega ei kajastata mitte otsest tegevust, vaid millegi ilmnemist, avaldumist või avaldumise viisi. Järelikult saab avaldumisverbidega esineda ka adjektiivne PA. Avaldumisverbide puhul ei ole tõenäosushinnang nii tugev kui toimimis- ja kehtimisverbide juures, kuid samas on see tugevam kui näimisverbide juures:

3) AVALDUMINE *Vajadused avalduvad instinktadena.*

Ebanormaalne geen avaldus normaalsena.

Kongress esines võimuorganina.

Kõverad kujutuvad sirgetena.

Vigastus väljendus halvatusena.

Neist leidsid Aavikul (1921) *esinema* ja *kujutlema* (millest ilmselt tuleb *kujutuma*). Viimasel rühmal on teatav sarnasus näimisverbidega, kuid siin antav tõenäosushinnang on tugevam kui näimisverbide juures.

Lisaks kuuluvad toimimisverbide rühma ka mõned iseloomustavad tegusõnad, mis esinevad eelkõige adjektiivse PA-ga: *kummuma, kõrguma* jne (*Vana tamm kõrgub majesteetlikuna, Naftatorn kõrgub hiiglasena, Taevavõlv kummus ähvardavana üle meie, Põlismets kummub katusena*) ning *realiseeruma*, mis otseselt ei mahu ei toimimist, kehtimist ega avaldumist kajastavate tegusõnade alla (*Tema elutöö realiseerus hiljem vabariigina*).

Toodud verbide juures võib märgata sarnasust translatiiviga kasutatavate suhtumisverbidega ja verbiga *osutama*. Nimelt väljendavad näimis- ja avaldumisverbid samuti kui suhtumisverbid olukorra näilikkust, mitteolemuslikkust ning selle tajumist.

Kirjeldatud tegusõnade puhul on essiivne laiend nõrgemalt seotud üldise tähendusega verbide puhul (*töötama*) ja tugevamalt juhul, kui tegusõna tähendus on konkreetsem (*talitlema, praktiseerima*).

Jaotumisverbid. Antud rühma eripäraks on see, et essiivne tarind on nende verbide puhul alati asendatav translatiivi või illatiiviga (*Külalised grupeerusid*

rühmadena ~ rühmadeks ~ rühmadesse). Selle rühma verbide sisuks on suuremate kogumite moodustamine, rühmadeks/ridadeks, kujunditeks (nelinurk) jne jaotumine: *grupeeruma, joonduma, reastuma, rivistuma* jne. (Aavik (1921) pakub välja sõnad *rida* ja *rivi*, millest on tuletatud *rivistuma*). Sellesse rühma kuuluvad verbid on *u*-refleksiivid:

Külalised grupeerusid rühmadena lauakeste äärde.

Mehed joondusid ridadena üksteise taha.

Jalavägi reastus nelinurkadena väljakule.

Pioneerid rivistusid kahe viiruna tee äärde.

Reeglina esinevad nende verbidega PA-na hulka või rühma tähistavad kvantiteedisubstantiivid, kuid võimatu ei ole ka adjektiivne PA:

Kursandid joondusid distsiplineeritutena.

Nad reastusid ühesuurustena.

(Algust ja lõppu tähistavad) faasiverbid. Sarnaselt translatiivse PA-ga esineb ka essiivse PA-ga faasiverbe, kuid erinevalt translatiivist tuleb essiivi puhul kõne alla lisaks algust tähistavatele verbidele ka tegevuse lõppu märkiv tegusõna: *alustama, sündima, surema, lõpetama, finišeerima* jne.

Peeter alustas tööd lukksepana.

Arst sündis Tartus vedurijuhi pojana.

Naabritaat suri jõuka mehena.

Kaarel finišeeris kuuendana.

Selle verbirühma juures on kohati keeruline otsustada, kas tegemist on seotud või vaba laiendiga. Verb ei nõua otseselt essiivset PA-d, kuid mingit laiendit ta nõuab. Seejuures on erinevad määrused lauses samasuguse seotuse astmega ja neist ühe saab ära jätta (*Arst sündis Tartus ~ Arst sündis vedurijuhi pojana*), mõlemat aga mitte (**Arst sündis*), sest sel juhul jääb lause poolikuks. Rätsep (1978) ei ole vastavate tegusõnade essiivseid

laiendeid (Rätsepal esinevad *sündima*, *teenima* ja *alustama* + essiivne laiend) pidanud mitte obligatoorseks, vaid fakultatiivseteks seotud laienditeks. Tundub, et selle rühma juures on mõne verbi puhul PA muutunud või muutumas obligatoorseks. Näiteks lause *Ta finišeeris* ei ole küll ebagrammatiline, kuid tundub poolikuna. Nii nagu toimimisverbide puhul, on ilmselt siingi essiivne laiend nõrgemalt seotud juhul, kui tegemist on üldise tähendusega verbiga (*sündima*, *surema*).

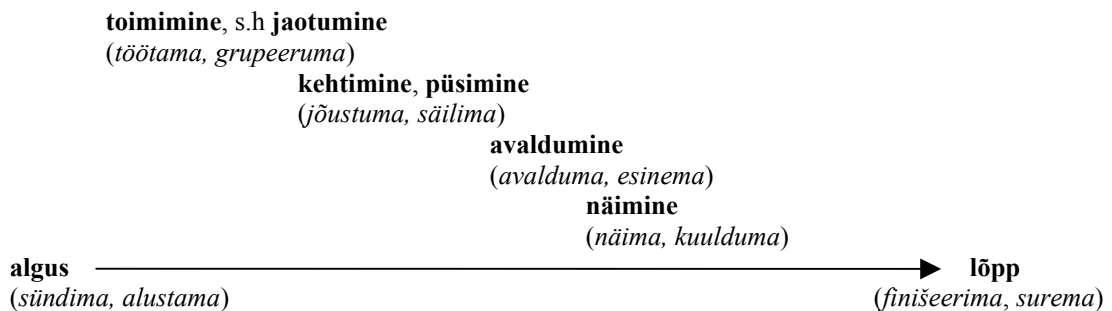
Püsimisverbide puhul on tegu selgelt lokatiivset seisundis püsimist või seisundis säilitamist väljendavate verbidega: *püsima*, *seisma*, *säilima* jne. Neist *säilima* on samuti esitatud Aaviku uute sõnade sõnastikus (1921).

Ratsanik püsis majesteetlikuna.

Kamber seisis tühjana.

Toit säilib sahvris külmana.

Peamised subjektilise essiivse PA-ga esinevad verbirühmad olen kokku võtnud joonisel 5.

Joonis 5. Subjektilise essiivse PA-ga esinevad verbid

Peatüki lõpetuseks esitan lühikese statistilise ülevaate TÜKK-is esinenud (nii vabadest kui seotud) subjektilistest essiivsetest PA-dest ja nendega kasutatud verbidest.

Vaatluse alt on välja jäänud lauseadverbiaalid. Subjektilise PA-ga lausetes esines kõige rohkem (vähemalt kahel korral²⁰) järgmisi tegusõnu:

1890 *olema* (12), *seisma* (6), *võtma osa* (4), *astuma*(3), *surema* (3), *tegema* (3), *juhtima* (2), *tulema* (2), *täitma* (2).

1980 *olema* (30), *tunduma* (29), *töötama* (20), *tulema* (12), *näima* (11), *jõudma* (9), *mõjuma* (9), *saama* (9), *paistma* (8), *jääma* (8), *seisma* (8), *istuma* (6), *nägema* (6), *lõpetama* (5), *tungima* (5), *elama* (4), *minema* (4), *sündima* (4), *võtma* (4), *andma* (3), *kirjutama* (3), *langema* (3), *surema* (3), *suutma* (3), *sõitma* (3), *tahtma* (3), *osa võtma* (3), *jooma* (2), *jätkama* (2), *kasutama* (2), *kirjeldama* (2), *kohtuma* (2), *kuulma* (2), *kuuluma* (2), *kükitama* (2), *lahkuma* (2), *liikuma* (2), *loomu* (2), *läigatama* (2), *naasma* (2), *oskama* (2), *proovima* (2), *reastuma* (2), *rääkima* (2), *saabuma* (2), *saatma* (2), *suunama* (2), *tegema* (2), *tundma* (2), *tõusma esile* (2), *vaatama* (2), *väljuma* (2).

Nagu täheldasin juba translatiivse PA puhul, on ka (vaba) essiivse PA-na võimalik kasutada ilmselt piiramatut hulka substantiive ja adjektiive. Järgnevalt on ära toodud need essiivsed PA-d, mida TÜKK-is esines vähemalt kahel korral:

1890ndatel olid eelistatud **substantiivideks**

hulgana (3), *neiuna* (3), *esimehena* (2), *kelmina* (2), *külalisena* (2), *mehena* (2), *päältk kuulajana* (2), *soldatina* (2), *tunnistajana* (2).

1980ndatel olid eelistatud **substantiivideks**

lapsena (6), *inimesena* (5), *külalisena* (3), *mehena* (3), *poisikesena* (3), *poisina* (3), *võitjana* (3), *juhina* (2), *kangelasena* (2), *kehastajana* (2), *lavastajana* (2), *limakorrana* (2), *maailmana* (2), *matemaatikuna* (2), *muusikana* (2), *naljana* (2), *näitlejana* (2), *pedagoogina* (2), *veidrikuna* (2), *õpetajana* (2), *õppejõuna* (2).

1890ndatel olid eelistatud **adjektiivideks**

**üksina* (12)

1980ndatel olid eelistatud **adjektiivideks**

esimesena (19), *ainukesena* (4), *väiksena* (4), *ainsana* (3), *sellisena* (3), *tuttavana* (3), *väsinuna* (3), *ebakainena* (2), *elavana* (2), *joobnuna* (2), *kolmandana* (2), *niisugusena* (2), *teisena* (2), *tähtsamana* (2), *vanemana* (2), *viimasena* (2).

²⁰ Esitan essiivse PA puhul vähemalt kahel korral esinenud verbid ja PA-d, kuigi translatiivse PA juures on esitatud näited, mida esines vähemalt kolmel korral. Põhjuseks on essiiviga leidunud näidete vähesus.

5.3.2. Objektiline essiivne predikatiivadverbiaal

Objektilist PA-d esines TÜKK-is essiiviga tunduvalt vähem kui subjektilist (vrd 1890 subj. 63, obj. 33; 1980 subj. 386, obj. 146 näidet). Objektilise PA-ga esinenud verbid olen jaganud järgmistesse sisulistesse rühmadesse: tõlgendamis- ja suhtumisverbid, kasutamist väljendavad verbid ning mõned subjektilise essiivse PA-ga sarnased verbirühmad (faasiverbid, püsimisverbid).

Tõlgendamis- ja suhtumisverbid. Antud verbirühm erineb subjektilise essiivse PA-ga esinevatest näimis- ja tajuverbidest selle poolest, et siin antakse lisaks eelnenud tajumisele asjale ka omapoolne tõlgendus või hinnang. Kui näimisverbide puhul on tegu subjektiivse aistinguga, siis siin lisandub kas toimunu/protsessi **tõlgendus** (*Ta seletas seda peegeldumisnähtusena*) või **suhtumine** sellesse (*Ta võttis noomimist naljana*). Sellesse rühma paigutan järgmised verbid: *kviteerima, käsitlema, seletama, tähistama, vaatama, vaatlema, sanktsioneerima, serveerima, võtma, näitama, esitama, esitlema, mõtlema*, jne. Selle rühma verbidega esineb reeglina substantiivne PA:

Kriitik kviteerib seda joont saavutusena.

Peeter käsitles mõningaid taimorganisme loomadena.

Mart seletas kaja peegeldumisnähtusena.

Inimkond tähistas seda aastat Kopernikuse aastana.

Uuriija vaatas keelt süsteemina.

Teadlased vaatlesid naftat veeldumisproduktina.

Linnavalitsus sanktsioneeris kerjamise leivateenimisena.

Press serveeris pihtimuse lugejaile jumalaotsimisena.

Mart võttis noomimist naljana.

Raamatupidaja näitas kulutused palgana.

Jaan näitas end seltskonnale aumehena.

Te ei saa esitada kuuli asitõendina.

Kaarlit esitleti piirkonna parima klarnetimängijana.

Küsimus on mõeldud naljana.

Sarnased on ka tegusõnad *leidma* ja *nägema*, mis saavad esineda ka adjektiivse PA-ga:

Leidsime ta hangest külmununa.

Leidsin ta eest abielunaisena.

Tahame teid parematena näha.

Tahame näha teda presidendina.

Aavikul (1921) esinesid sellest rühmast *käsitleva* ja *tähistama*.

Üldjuhul saab tarindi sisu kokku võtta järgmise malliga:

X arvab (teab), et Y on see/selline → X tõlgendab (esitab) Y selle/sellisena.

Käesolev verbirühm on sisult sarnane translatiivse PA-ga kasutatavate suhtumisverbidega. Sageli ongi selle rühma verbi võimalik asendada suhtumisverbi ja translatiivse PA-ga (*Kriitik kviteerib seda joont saavutusena ~ peab seda joont saavutuseks*).

Objektilise PA-ga esinevad sageli ka mõned **kasutamist** väljendavad tegusõnad (*kasutama, pruukima, tarvitama*):

Puukuuri kasutati panipaigana.

Kes kasutab tuumarelva esimesena?

Pruukisime märjukest arstirohuna.

Sageli tarvitatakse neid kattematerjalidena.

Lisaks kahele eelnevalt kirjeldatud tegusõnade rühmale saab objektilise PA puhul eristada veel mõned väiksemad rühmad, mis kattuvad sisult subjektilise PA juures esitatud jaotusega. Nii esineb ka objektilise PA-ga **püsimisverbe** (*säilitama, hoidma, pidama*):

Punalippu säilitatakse reliikviana.

Naine hoidis toidukava vaheldusrikkana.

Ta hoiab masina alati puhtana.

Sa võinuksid seda pidada lõbusõiduautona.

Samuti saab mõned tegusõnad ka siin liigitada **faasiverbide** alla. Sarnaselt translatiiviga esinevate verbidega (*kipsuma, püüdlema*) kirjeldavad ka verbid *planeerima, kavandama* alguse pool püüdemist:

Planeerisime oma reisi õppereisina.

Kohtumine oli kavandatud viisakusvisiidina.

Ta kavandas romaani pamfletina.

Keeruline on liigitada tegusõna **tundma** ja **elatama**. Esimene sarnaneb näimisverbidega, teine toimimisverbidega – nii saab *elatama* esineda vaid substantiivse PA-ga, *tundma* aga nii substantiivse kui adjektiivse PA-ga tarindis. Enamasti esinevad mõlemad koos personaalpronoomenist objektiga:

Tundsin end peol üleliigsena.

Švejk elatas end koerakaupmehena.

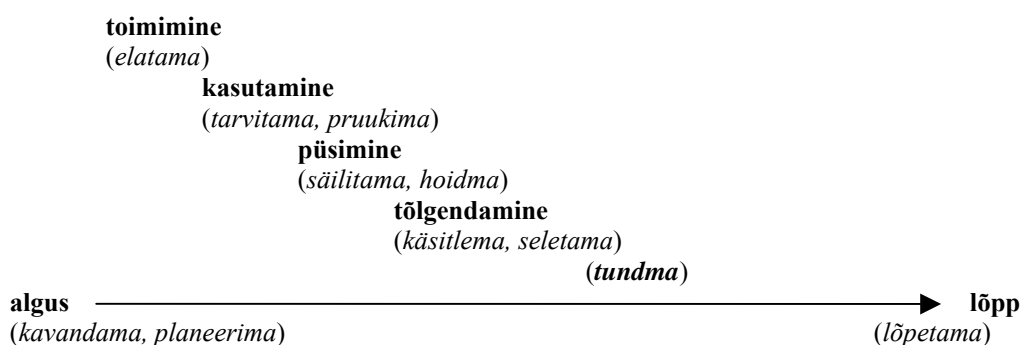
Tundma puhul on siiski võimalikud ka teistsuguse objektiga tarindid: *Tundsin Kaarlit tubli mehena*, *elatama* eeldab ilmselt alati personaalpronoomenist objekti.

Eesti kirjakeele korpuse 1980ndate aastate lausetes esines *tundma* siiski vaid koos personaalpronoomenist objektiga. Tavaliselt ollakse enese suhtes kriitiliselt meelestatud ja tuntakse end: *vanana, irdununa, kodutuna, lollimana, mahajäetuna, ilma hooleks jäetuna, erinevana, jälitatuna, liigsena, mitte kellelegi kuuluvana, jalus olevana, puudutatuna, reedetuna, rumalana, paljaks röövituna, uimasena, võõrana, väiksena, kellegi teisena, väärituna, õnnetuna, üksildasena, ülekohtusena, üleliigsena*. Mõnikord siiski leidis tarindeid, kus tunti end: *tähtsamana, rahulolevana, virgena, võrdsena, äravalituna*. 1890ndatest pärinev ainus näide on koos pronoomeniga teda: *Tunti teda ära vana sõbra Jukana*.

Samuti ei mahu ühegi kindla rühma alla tegusõna **kujundama**: *Aednik kujundas kääbuspuu püramiidina.*

Essiivse PA-ga esinevate verbide puhul moodustuvad mitmed intransitiivse-transitiivse verbi paarid – näimisverbide all *tunduma/tundma* ja *näima/nägema/näitama*, toimimisverbide all *elatuma/elatama*, püsimisverbide all *säilima/säilitama*.

Peamised objektilise essiivse PA-ga esinevad verbirühmad olen kokku võtnud joonisel 6.

Joonis 6. Objektilise essiivse PA-ga esinevad verbid

Peatüki lõpetuseks esitan statistilised andmed TÜKK-is esinenud objektiliste PA-de kohta. Objektilise PA-ga lausetes esines kõige rohkem (vähemalt kahel korral) järgmisi tegusõnu:

1890 *tooma* (3), *keerutama* (2), *voolama* (2).

1980 *tundma* (43), *kasutama* (11), *nägema* (10), *andma* (6), *võtma* (6), *näitama* (4), *hindama* (3), *kaotama* (3), *nimetama* (3), *tulema* (3), *viima* (3), *esitama* (2), *hoidma* (2), *kartma* (2), *korraldama* (2), *kujutlema* (2), *lööma üles* (2), *pakkuma* (2), *panema* (2), *tegema* (2), *tooma* (2).

Korpuses vähemalt kahel korral esinenud objektilised PA-d olid järgmised:

1890ndatel olid eelistatud **substantiivideks** *hulgana* (5), *lapsena* (2).

1980ndatel olid eelistatud **substantiivideks** *kellena* (2), *peremeestena* (2).

1890ndatel olid eelistatud **adjektiivideks** objektilisi adjektiivseid PA-sid ei esinenud

1980ndatel olid eelistatud **adjektiivideks** *sellisena* (9), *esimesena* (6), *niisugusena* (3), *uimasena* (2), *üleliigsena* (2).

5.4. Essiivse predikatiivadverbiaali funktsioonide kokkuvõte

Alates ajast, mil essiiv kirjakeeles kasutusele võeti, on kääne kindlalt juurdunud nii teatud seisundiverbide kui näilikkust ja tundmist väljendavate tegusõnade reksioonilise laiendina.

Vaba essiiv saab lauses esineda igasuguste verbidega. Seotud essiivse PA juures saab eristada obligatoorsed ja fakultatiivsed laiendid – esimeste puhul määrab verb nende vormi ja nad peavad koos verbiga ka lauses esinema, teiste puhul ei ole esinemine lauses obligatoorne, kuid verb määrab nende essiivse vormi. Kuigi essiiv esineb lauses sagedamini kui translatiiv vaba laiendina, on teatud verbirühmadega kaasnev essiivne seotud PA kas nõutav (*näima – Ta näis vihasena*) või seotuse tugevuselt samaväärne mõne teise laiendiga (*sündima – Ta sündis Tartus arsti pojana*), nii et lausest võib ära jätta ükskõik kumma laiendi.

Seotud obligatoorsed essiivsed laiendid esinevad tavaliselt koos näimis-, avaldumis-, püsimis-, tõlgendamis-, kasutamisverbidega ja tegusõnaga *tundma*.

Seotud fakultatiivsed essiivsed laiendid esinevad tavaliselt koos jaotumis-, toimimis- ja faasiverbidega.

Mida üldisem on verbi tähendus, seda tõenäolisem on, et adverbiaal on vaba või on ta esinemine lauses fakultatiivne.

TÜKK-i ilu- ja ajakirjanduse tekstidest lähtudes on essiivse (nii vaba kui seotud) PA-ga enim esinenud verbid (esinesid vähemalt kolmel korral) järgmised:

1890 *olema, seisma, tegema, tooma, võtma osa, astuma, surema, voolama.*

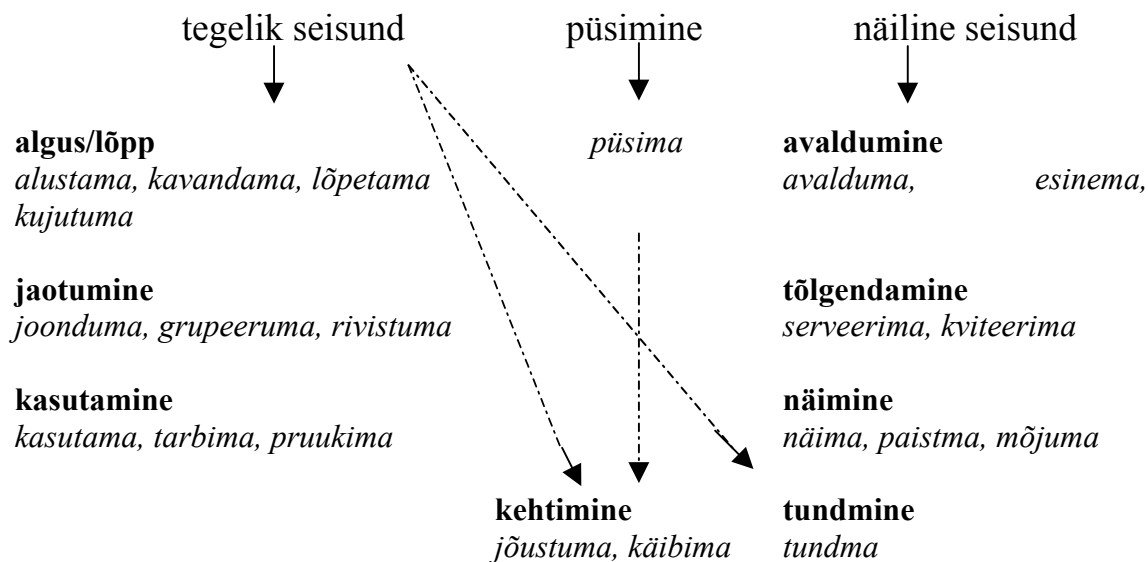
1980 *tundma, tunduma, olema, töötama, tulema, nägema, kasutama, näima, mõjuma, jõudma, paistma, seisma, võtma, istuma, lõpetama, tungima, andma, hindama, jääma, nimetama, näitama, saama, sündima, tegema, elama, hoidma,*

kaotama, kirjutama, kuulma, langema, minema, saatma, surema, suutma, sõitma, tahtma, viima, võtma osa.

Oluliseks erinevuseks võrreldes 1890ndate aastatega võib essiivi puhul pidada seda, et on kinnistunud essiivse PA kasutamine näilikkust, tundmist, maitsmist, tajumist väljendavate verbidega ja lauselühendina; samuti on tunduvalt rohkem hakatud essiiviga vormistama elukutset. Kui 1890ndatel esines TÜKK-is vaid vaba adverbiaali, siis tänapäeval on essiiv juurdunud teatud verbidega ka seotud adverbiaalina.

Lisas VI olen kõrvutavalt esitanud mõlemal sajandil vähemalt kolmel korral korpuses koos essiivse PA-ga esinenud verbid. Lisas IX on aga toodud tegusõnad, mis 1980ndatel esinesid nii adjektiivse kui substantiivse PA-ga.

Essiivile on iseloomulik sage esinemine koos *u*-refleksiividega. Põhjus on ilmselt selles, et essiivi kinnistumine kirjakeeles langes umbes samale ajale, kui mitmete *u*-refleksiivide kasutuselevõtt keeueuendusliku liikumise mõjul. Muidugi ei saa unustada sedagi, et enesekohasus ja lokatiivne funktsioon sobituvad omavahel hästi.

Joonis 7. Peamised essiivse seotud adverbiaaliga esinevad verbirühmad

6. ESSIIVI JA TRANSLATIIVI ASENDUSVÕIMALUSED

Käesolevas peatükis vaatlen essiivse ja translatiivse PA asendusvõimalusi. Püüan analüüsida, millistel tingimustel on need käänded omavahel asendatavad ja millistel juhtudel saab neid asendada mõne muu tarindiga.

6.1. Translatiivse predikatiivadverbiaali asendusvõimalused

Translatiivset PA-d on võimalik asendada järgmiste tarinditega.

1) *olema* + N_{tr} → *olema* + N_{nom}

Nominatiivi ja translatiivi tähenduserinevust ei ole alati lihtne tabada. Problemaatiline on nominatiivi-translatiivi distinktsioon *olema*-verbiga moodustatud substantiivse PA-ga lausete puhul, kus on peamiselt tegemist ameti, elukutse või kellenagi esinemisega (adjektiivse PA-ga seda probleemi ei ole):

Ta on president ~ presidendiks.

Tõnu on pioneerijuht ~ pioneerijuhiks.

Sel ajal oli Eesti president ~ presidendiks Päts .

Ma ei taha olla eeslaulja ~ eeslauljaks.

Jüri on majandis traktorist ~ traktoristiks.

Kui lauses on ka aja- või kohamäärus, on erinevust nominatiivse/translatiivse tarindi vahel samuti üsna raske tabada. Seda seetõttu, et kui on juba eristatud toimumise aeg (või koht), on sündmus/protsess sellega piiritletud. Ilma määruseta tarindis rõhutab nominatiiv pigem ametit ennast, translatiiv aga mingil ajahetkel selles ametis toimimist: *Jüri oli sel suvel majandis traktoristiks ~ traktorist.*

M. Erelt arvab, et eesti keeles saab translatiivi-nominatiivi asendusvõimalust kasutada alati, kui ajutisuse/juhuslikkuse implikatsioon ei ole eriti ilmne (Erelt 1998). Selgelt ajutise funktsiooni puhul ei ole translatiiv tõesti asendatav:

Lapsed mängisid kodu, tool oli neil lauaks.

Ta oli meile emaks.

Inimene on nakkusallikaks.

Ajutisuse (või näiliku seisundi) alla võib liigitada ka sellised laused, kus miski esineb ebaharilikul kujul: *Kaks madu olid laua jalgadeks* või kus on tegemist piltliku väljendiga: *Loogika on neile teejuhiks*.

Kui tegemist on tarinditega, mis on piiripealsed otstarbemäärusega, ei ole asendus tähenduserinevuse tõttu alati võimalik – nominatiivse tarindi tähendus on teine:

Ta on sündinud peremeheks aga

(ta on sündinud nt. talu pärijana)

Ta on sündinud peremees.

(ta on loomult hea peremees)

Ka muude verbidega ei saa otstarbemäärusega piirnevaid tarindeid nominatiiviga asendada: *Sissejuhatus kõlbab raamatule järelsõnaks* ~ **kõlbab järelsõna* aga *on kõlblik järelsõna(na)*.

Mõnikord saab öelda, et kui translatiiv on asendatav genitiivi ja kaassõnadega *jaoks, tarvis, eest*, ei saa seda asendada nominatiiviga:

Karistus on neile hoiatuseks = hoiatuse eest, asemel aga **Karistus on neile hoiatus*.

Samas kohati on see võimalik, kuigi translatiiv on kindlasti tavalisem: *Pilt oli toale kaunistuseks* ~ *Pilt oli toa kaunistus*.

Kui eristada need laused, kus on tegemist kas ajutise, näilise või ebahariliku seisundiga, jääb siiski hulk tarindeid, mille puhul on keeruline öelda, kas nominatiivil ja translatiivil sisulist erinevust on ja kui on, siis milles see täpselt väljendub. Nii on sünonüümselt asendatavad näiteks järgmised laused:

Polnud saladuseks ~ *saladus, et Mart armastas kuulsust.*

Peetril oli harjumuseks ~ *harjumus õhtuti pargis jalutada.*

Ühinemine on arengu tulemuseks ~ *tulemus.*

Olen seisukohal, et translatiiv ei väljenda mitte alati ajutist seisundit, vaid et seda kasutatakse tänapäeval kohati võib-olla ka pragmaatilistel asjaoludel ning sünonüümselt nominatiiviga (*Polnud saladuseks ~ saladus, et Mart armastas kuulsust*). Vastava väite tõestamine ja põhjendamine vajab aga suulise kõne uurimist, mis ei ole käesoleva töö eesmärgiks.

2) *olema* + N_{tr} → *olema* + N_{gen} + asemel, eest

Tool on meil lauaks ~ Tool on meil laua asemel.

Ta oli mulle emaks ~ Ta oli mulle ema eest.

Käesolev asendusviis kehtib selgelt ajutist funktsiooni kajastavate tarindite puhul. Sel juhul on tegemist kellegi/millegi asendamisega, mingis muus funktsioonis kasutamisega. Näiteks lausetel *Ta on meil presidendi asemel*, *Ta on meil presidendi eest* on juba hoopis teine tähendus kui lausel *Ta on meil presidendiks*. Viimasel juhul on tegu ametiga, esimestel aga ajutiselt, kellegi asemel vastava funktsiooni täitmisega või sarnase käitumise või tegutsemisega.

3) *olema* + N_{tr} → *olema* + N_{ess}

Selle võimaluse juures saab samuti esineda vaid substantiivne PA ja asendades tarindi sisu ei muutu, ka aspektierinevus ei ole tajutav. Mõlema variandi puhul on tegemist ajutise seisundiga (erinevalt translatiivi – nominatiivi asendusvõimalusest, kus võivad arvesse tulla ka pragmaatilised asjaolud):

Othellona on (täna) K.V. ~ Othelloks on (täna) K. V.

Essiivi ei kasutata sellistes tarindites nii sageli kui translatiivi.

4) V¹ + N_{tr} → V¹ + N_{ess}

(V¹ = *sündima, vormistama, rekonstrueerima...*)

Nad sündisid poisteks ~ Nad sündisid poistena.

Neljandat võimalust tuleb küllaltki sageli ette, sellest tehti juttu juba ka varastes eesti keele grammatikates. Võimalik, et see võimalus tekkis seoses essiivi hilise käibeletulekuga kirjakeeles. TÜKK-i 1980ndate aastate ilu- ja ajakirjandustekstidest lähtudes saab sellist võimalust rakendada järgmiste lausete puhul (TÜKK-is esinesid vastavad laused enamasti translatiivse PA-ga):

Ilmutatakse vaoshoitust vastuseks/vastusena.

Tasub lisada fakti kinnituseks/kinnitusena.

Nimetas töödistsipliini (...) aluseks/alusena.

Nimetab seda ülitähtsaks dokumendiks/ülitähtsa dokumendina.

Nimetas külalisesinemisi üheks oluliseks sündmuseks/ühe olulise sündmusena.

Ühepereelamud on ette nähtud põhiliseks hoonestustüübiks/põhilise hoonestustüübina.

Püstitas hävitamise peäülesandeks/peäülesandena.

Reklaamime end surmapõlglikuks kangelaseks/surmapõlgliku kangelasena.

Rekonstrueerida tootmishooned materjaliladudeks/materjaliladudena.

Rekonstrueerida koresöödahoidla rahvaspordiklubiks/rahvaspordiklubina.

Saavutada 112,9% kasvutempoks/kasvutempona.

Ei sünnita korrektseks tundjaks/korrektse tundjana.

Indiat tuleb tuua eeskujuks/eeskujuna.

(Nad) tõmbavad kõik kitsaks kokku/kitsana kokku.

Tekstid olid vormistatud stroofideks/stroofidena.

Jagada kombeid värvideks ja maitseteks/värvide ja maitsetena.

Enamasti on siin tegemist transitiivsete verbidega. Nende lausete puhul torkavad silma tegevuse lõpetatust tähistavad tegusõnad, millega saab kasutada nii translatiivi kui essiivi, kusjuures mõlemad variandid tunduvad olevat korrektsed: *vormistama*, *rekonstrueerima*, *langema*. Lisaks võib suhtumisverbi *nimetama* kasutada sageli mõlema käändega. Kohati (kuid mitte alati) on erineva käändevaliku puhul tarindil aspektierinevus (*Nimetab seda ülitähtsa dokumendina* – enne nimetamist on teada, et see on tähtis dokument; *Nimetab seda ülitähtsaks dokumendiks* – enne nimetamist ei

pruukinud dokumendi tähtsus teada olla, selle väärtus justkui suureneks nimetamise käigus). Nii saab erinevast vaatepunktist või aspektist rääkida järgmiste lausete puhul:

Krooniti Erkko Liiv lillekuningaks/lillekuningana.

Inimeselaps on loodud kauniks/kaunina.

Nad sündisid poisteks/poistena.

Aspektierinevus ei ole aga alati kuigi selge (nagu ka mõnede translatiivi-nominatiivi asendusvariantide puhul):

On kaasa anda midagi mälestuseks/mälestusena.

Esitas lahkumisavalduse vastuseks/vastusena.

Üle 50 inimese langes ohvriks/ohvrina.

Uhkusetunnet ei tohiks kvalifitseerida (...) ilminguks/ilminguna.

Lausus sõnad vabanduseks/vabandusena.

Teatud juhtudel tuleb asendamise korral muuta objekti käänet: *Vestlemine kviteeritakse millekski pentsikuks / Vestlemist kviteeritakse millegi pentsikuna; Märgitü ühinemine programmiliseks ülesandeks/ märgiti ühinemist programmilise ülesandena.*

Selle rühma puhul on sageli tegemist tegusõnadega, mida on võimalik tõlgendada kahte moodi: kas sarnaselt translatiiviga esinevate suhtumisverbidega või essiiviga esinevate tõlgendusverbidega. Nimelt on neil kahel verbirühmal sarnaseid jooni ja kohati määrab nende tegusõnade puhul käändevaliku vaid väljakujunenud reksioon, mitte niivõrd sisulised põhjused.

5) $V^1 + N_{tr} \rightarrow V^1 + N_{ess} + \text{määrus}$

$V^1 + A_{tr} \rightarrow V^1 + A_{ess} + \text{määrus}$

($V^1 = \text{olema, jääma, jätma, kehastuma, kuivama, kägarduma, lagunema, pudenema, purunema, segunema, tarduma, vajuma...}$)

Ta tardus soolasambaks ~ ta tardus soolasambana paigale.

Mart jäi haigeks ~ haigena koju.

Mari jäi koduhoidjaks ~ koduhoidjana maha.

Jätsin koera valvuriks ~ valvurina tuppa.

Viies võimalus kehtib nii avara tähendusega verbide kui mõnede muutumisverbidega ning seostub resultatiivsuse ja piiritletusega. Seda saab pidada 4. võimaluse alaliigiks. Nagu muud latiivsed määrused, nii ka latiivne seisundimäärus piiritleb lausega väljendatud situatsiooni. Essiivsel tarindil selliseid jooni ei ole ja resultatiivsuse lisavad sel juhul laiendid (antud juhul adverbid või määrused). Näiteks lauset *Ta tardus soolasambaks* saab asendada essiiviga, kui lisada kohamäärus *paigale*: *Ta tardus soolasambana paigale*; samuti võimaldab lauses *Lõhkus jää tükkideks* asendamist adverbi *katki* lisamine: *Lõhkus jää tükkidena katki*. Niisiis nõuab essiiv kui lokatiivse tähendusega kääne translatiivi tähendusfunktsioonide asendamise puhul piiritlemist või resultatiivse nüansi lisamist.

$$6) \quad \mathbf{N}_{\text{nom}}^1 + \mathbf{V}^1 + \mathbf{N}_{\text{tr}}^2 \rightarrow \mathbf{N}_{\text{elat}}^1 + \mathbf{V}^1 + \mathbf{N}_{\text{nom}}^2$$

($\mathbf{V}^1 = \text{arenema, kasvama, kosuma, muunduma, saama...}$)

armulugu arenes pulmadeks ~ armuloost arenesid pulmad

Küllaltki sageli saab translatiivse konstruktsiooni kompenseerida malliga elatiiv + verb + nominatiiv:

Armulugu arenes pulmadeks ~ Armuloost arenesid pulmad.

Naine sai emaks ~ Naisest sai ema.

Sellise asenduse puhul normaallause muutub eksistentsiaallauseks. Kummagi lause taga võib olla sama sündmus, kuid vaatenurk, millest seda kirjeldatakse on erinev.

$$7) \quad \mathbf{V}^1 + \mathbf{Num}_{\text{tr}} \rightarrow \mathbf{V}^1 + \mathbf{Num}_{\text{allat}} + \mathbf{kohale}$$

($\mathbf{V}^1 = \text{langema, tõusma, kukkuma, tulema...}$)

$$\mathbf{V}^1 + \mathbf{Num}_{\text{tr}} \rightarrow \mathbf{V}^1 + \mathbf{Num}_{\text{gen}} + \mathbf{koha}$$

($\mathbf{V}^1 = \text{saama, ...}$)

Kolhoos langes 36-ndaks ~ Kolhoos langes 36-ndale kohale.

Meie rühm sai esimeseks ~ sai esimese koha.

Lausete puhul, kus kirjeldatakse mingi (sportliku) koha saavutamist, on võimalik asendada translatiiv allatiiviga, lisades sõna *kohale*. Samuti saab vastava tarindi asendada genitiiviga:

Ometi kord õnnestus Mardil võistlustel esimeseks saada ~ Mart sai ometi kord võistlustel esimese koha.

8)	$V^1 + A_{tr} \rightarrow V^2$	
	V^1	V^2
	<i>jooksma tühjaks</i>	<i>tühjenema</i>
	<i>kahanema vähemaks</i>	<i>väheneda</i>
	<i>paisuma suureks</i>	<i>suurenema</i>
	<i>sirguma pikaks</i>	<i>pikenema</i>
	<i>sulama ahtaks</i>	<i>aheneda</i>
	<i>tuksatama valjuks</i>	<i>valjenema</i>
	<i>vaibuma vähemaks</i>	<i>väheneda</i>
	<i>vajuma laiaks</i>	<i>laieneda</i>

Adjektiivset translatiivset PA-d saab üsna sageli asendada vastavast adjektiivist tuletatud verbiga, kuid sel juhul kaotab lause tavaliselt oluliselt ilmekust ja värvikust, sageli muutub lause sisu ka ebatäpsemaks ja üldisemaks:

Hirm kahanes vähemaks ~ Hirm vähenes.

Venitab mõnu pikemaks/pikendab mõnu.

Virutas plangud puruks/purustas plangud.

Sellega läheb sageli kaduma tegevuse täpne kirjeldus - kuidas situatsioon täpselt aset leidis, kas aeglaselt või kiiresti, rahulikult või raevukalt, meeleldi või vastumeelselt jne (*tuksatas valjuks > valjenes*). Sellist asendust saab rakendada vaid juhul, kui keeles on vastavasisuline verb.

9) $V^1 + N_{tr} \rightarrow V^1 + \text{adverb}$

Mõnikord on translatiivne PA asendatav adverbiga: *Haarata kõiki meeli abiks ~ appi*.

Nagu eeltoodud asendusvõimalustest näha, on substantiivne translatiivne PA asendatav sagedamini kui adjektiivne. Põhjuseks võib olla see, et kui verbikeskses lausemallis saab eesti keeles omaette vormiklassina esineda substantiivi iga käändevorm, siis adjektiivide käändevorme esineb iseseisvate seotud laienditena tunduvalt vähem. Rätsep (1978) ütleb, et adjektiivid saavad esineda vaid nominatiivse, genitiivse, partitiivse, essiivse või translatiivse (Rätsep 1978: 40-41). Küllap on adjektiivid siis ka rohkem vastavas käändes kinnistunud.

Lisaks on translatiiv sünonüümne essiivi (ja illatiiviga) jaotumisverbide puhul. Sellest on juttu järgmises peatükis (ptk 6.2).

6.2. Essiivse predikatiivadverbiaali asendusvõimalused

Kui Leetberg arvas, et essiiv käändena on halb ja tarbetu, soovitas ta kasutada teisi väljendusvõimalusi, muuhulgas translatiivset PA-d: lause *Tunneb enese võitjana* asemel *Tunneb enese võitjaks*; *lt-lõpulisi* adverbe – *Tuli haigena koju* asemel *Tuli haigelt koju*; nominatiivi – *Vesi tundus külmana* asemel *Vesi tundus külm*. Leetberg leidis, et essiivil ei olegi ühtegi olulist funktsiooni, vaid see on “...nagu kõik lohakad viisid, kerge tarvitada” (Leetberg 1934). Tänapäeval ei saa selle väitega nõustuda. Kuigi essiiv on sageli asendatav, on ka selliseid tarindeid, kus 1) asendus on võimalik, kuid essiivne variant on levinum ja 2) asendus ei ole võimalik.

Essiivse PA-ga on tänapäeval võimalik rakendada järgmisi asendusvariante (käesolevas peatükis ei tule pikemalt juttu asendusvõimalustest translatiiviga (v.a 7. võimalus), sest neid on käsitletud eelmises peatükis):

$$1) \quad V^1 + A_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + A_{\text{nom}}$$

$$(V^1 + N_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + N_{\text{nom}})$$

($V^1 = \text{näima, paistma, tunduma, püsima...}$)

Mõned verbid seostuvad nii nimetavas kui ka olevas käändes adjektiivse laiendiga, kusjuures tähenduselt on neis tarindites essiiv ja nominatiiv sünonüümsed:

Muru tundub pehmena ~ pehme.

Mees näib tugevana ~ tugev.

Tuba paistab puhtana ~ puhas.

Ettepanek tundub mõttetu ~ mõttetuna.

Seejuures on essiivne tarind tänapäeval juba rohkem kasutusel kui nominatiivne.

Kui püüda seda asendusvõimalust rakendada substantiivse PA puhul, tuleb tavaliselt lisada *olema*-verb: *Ta näib olevat president*. Ka substantiiviga on asendus võimalik (*Ta näis presidendina*), kuid vastavad verbid on kasutusel peamiselt adjektiivse essiivse PA-ga.

$$2) \quad V^1 + A_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + A_{\text{nom/gen/part}}$$

($V^1 = \text{hoidma, pidama...}$)

Hoiab oma töölaua puhtana ~ puhta.

Püüame hoida messi õhkkonna tõisena ~ tõise.

Hea pinge hoiab inimese erksana ~ erksa.

Peeter pidas riided puhtana ~ puhtad.

Vastav asendus kehtib lausete puhul, kus PA laiendab objekti. Essiivi saab siin asendada objekti käändega (PA ühildub objektiga käändes ja arvus): *Ülo hoiab oma töölauad puhtad* (nom) ~ *puhastena* / *Ülo hoiab oma töölaua puhta* (gen) ~ *puhtana* / *Ülo ei hoiä töölauä puhast* (part) ~ *puhtana*. Ilmselt on selliste tarindite puhul tänapäeval levinum essiivne vorm. Siingi on tegemist adjektiivse PA asendusvõimalusega.

3) $V^1 + N_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + \text{olevat} + N_{\text{nom}}$

$V^1 + A_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + \text{olevat} + N_{\text{nom}}$

($V^1 = \text{kuulma, näima, paistma, tunduma, tundma, kõlama...}$)

Selline asendus kehtib modaalse tähendusega verbide puhul ja seda saab rakendada nii substantiivse kui adjektiivse PA juures:

See näis talle alatu kavaldamisena (~ see näis olevat alatu kavaldamine)...

Aken paistis eemalt tervena ~ näis olevat terve.

4) $V^1 + A_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + \text{lt-liiteline adverb}$

Essiivne PA on sageli asendatav (partitsiibist lähtuvate) *lt*-liiteliste adverbidega, kusjuures selgesti tajutavat erinevust nende kasutuste vahel pole (EKG II 1993: 269):

Kõiki kahtlustavana ~ kahtlustavalt ~ uuris ta uut ümbrust.

Ta langes surnuna ~ surnult maha.

Nii mõnigi kord on vaba essiivi asendamisel takistuseks adjektiivse essiivi ja samatüvelise *lt*-adverbi tähenduslik erinevus, näiteks ei saa asendada järgmisi sõnu: *viletsana -viletsalt, ajutisena - ajutiselt, kindlana - kindlalt, vaikivana - *vaikivalt> vaikselt* jt. Asendus on tavaliselt võimalik seisundit või olukorda tähistavate tarindite puhul.

Neljanda asendusvõimaluse sarnane on ka viies – asendus *des*-tarindiga, kuid see rakendub keeles harvemini.

5) $V^1 + A_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + \text{oleviku partitsiip}$

des-tarindiga saab asendada vaid oleviku partitsiipide essiivivorme. Mõnikord on võimalik asendada essiivne tarind nii *des*- kui ka *lt*-tarindiga (*kahtlustavalt ~ kahtlustades*), mõnikord vaid ühega neist (*Kriisa kuulas tõsisena, kuid tundus, et on mõtetega eemal ~ Kriisa kuulas tõsiselt, kuid tundus, et on mõtetega eemal*). Asendada ei saa enamasti seotud adjektiivset (partitsiipset) essiivi. Asta Õim (2000) arwab sellise asenduse kohta, et tegemist on vormisünonüümidega, mis on iseloomulikum adjektiividele ja adverbidele (*lapselt – lapsena, noorelt – noorena, ehedalt – ehedana*)

ja neil ei ole täita semantilist rolli. Erinedes üksteisest vaid grammatilise vormistuse poolest, täidavad nad muid sünonüümi ülesandeid, nt sujuvat ja suupärast lausestust, lause rütmi jms (Õim 2000: 471).

$$6) \quad N_{\text{ess}} \rightarrow \text{olles} + N_{\text{nom}}$$

$$A/\text{Partitsiip}_{\text{ess}} \rightarrow (\text{olles}) A/\text{Partitsiip}_{\text{nom}}$$

Sageli saab *olema*-verbiga lausetes asendada substantiivse või partitsiipse adjektiivse PA nominatiiviga:

Kahe lapse isana... ~ olles kahe lapse isa, tahaksin öelda, et...

Tööst väsinuna... ~ olles tööst väsinud... ~ tööst väsinud, läks ta kohe koju.

Kõigest tüdinenuna... ~ olles kõigest tüdinenud... ~ kõigest tüdinenud, viskas ta pikali.

Üksi koju jäetuna ~ olles üksi koju jäetud ~ üksi koju jäetud hakkas tal igav.

Rõõmust segasena ~ olles rõõmust segane ~ rõõmust segane kargles ta toas ringi.

Samas esineb ka lauseid, kus asendamine ei ole nii lihtsalt võimalik. Et tähendus säiliks, tuleks lauset põhjalikumalt muuta ja isegi siis pole asendus kuigi hea, nt *Juba poisina tahtis Olav Arro tulevikus ehitajaks hakata. *Juba olles poiss tahtis Olav Arro tulevikus ehitajaks hakata.* Saadud lause pole üheselt mõistetav.

Kui essiivse tarindi seos verbiga on tihedam, ei ole *tuna*-partitsiip mõne muu partitsiibivormiga asendatav:

Et allapanuturvast on vähe, pannakse ülejäänud põhk peenestatuna kuhjadesse.

$$7) \quad V^1 + N_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + N_{\text{tr}}$$

$$V^1 + N_{\text{ess}} \rightarrow V^1 + N_{\text{ill}}$$

(V^1 = *grupeeruma, joonduma, jaotuma, rivistuma, kogunema...*)

Selle verbirühma puhul on essiiv asendatav nii translatiivi kui illatiiviga, kusjuures kõik kolm käänat on sünonüümsed:

Pioneerid rivistusid ridadena ~ ridadeks ~ ridadesse.

Koguneti ümber laudade rühmadena ~ rühmadeks ~ rühmadesse.

Mõnikord on asenduse puhul parem muuta sõnajärge: *Koguneti rühmadena ümber laua* aga *Koguneti ümber laua rühmadeks*.

8) A_{ess} (aeg) → A + peast, eas...

N_{ess} (aeg) → N + saadik, peale, põlves...

Aega tähistavat essiivi saab enamasti asendada ka muude tarinditega:

juba lapsena ~ lapsest saadik,

noorena ~ noorest peast, noores eas,

poisikesena ~ poisikesest peale,

pensionärina ~ pensionäri põlves,

vanana ~ vanalt.

9) N_{ess} (viis) → kaupa, viisi...

Viisi tähistavat essiivi saab kohati asendada sõnadega *kaupa, viisi*:

Sõnnik veeti põllule väikeste hunnikutena laiali ~ hunnikute kaupa.

*Veri voolas jõgedena ~ *jõgede kaupa.*

Neid seisab meil laos mägedena ~ mägede viisi.

10) N_{ess} → N_{gen} + kujul, (näol)

Mõnikord saab essiivse substantiivse tarindi asendada ka variandiga N_{gen} + kujul, (näol), kuid seda küllalt harva:

Aine eksisteerib plasmana ~ plasma kujul.

11) N_{ess} → nagu, kui + N_{nom}

Juhul, kui essiivne tarind väljendab sarnasussuhet subjektiga, st on tegemist võrdlusega, on essiiv asendatav *nagu/kui* tarindiga:

Katkematu lindina ~ nagu katkematu lint voorisid masinad üle mäe.

Kui tegu ei ole võrdlusega, see asendus tavaliselt ei kehti. Nii ei ole enamasti asendatav selline essiivne tarind, mis kajastab funktsiooni või elukutset (*Nuga kasutatakse habemenoana, Meie saadikukandidaat töötab vabrikus treialina*). Samas järgmise lause puhul on mõlemad variandid aktsepteeritavad:

Ta on Tallinnas presidendina ~ kui president.

12) *tulemusena* → *tulemusel*

tagajärjena* → *tagajärjel

Kaassõnadena talitlevad essiivsed sõnad *tulemusena* ja harvem esinev *tagajärjena* ei oma viiteseost muude lauseliikmetega. Adverbiaali moodustab fraas *noomen* (gen) + *tulemusena*. Essiiv on nende kaassõnade puhul asendatav adessiiviga:

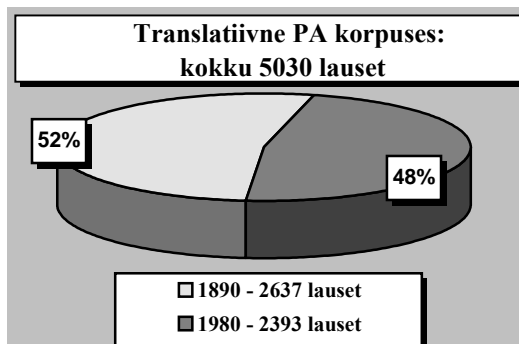
Lahinguoperatsioonide tulemusena ~ tulemusel (tagajärjena ~ tagajärjel) hävitati praktiliselt täielikult mitu vastase armee tugipunkti.

Kokkuvõtteks võib öelda, et essiivi on tänapäeval peaaegu alati võimalik asendada. Samas mitmel juhul on essiiv kasutusel sagedamini kui asendusvariant. Kõige vähem asendusvõimalusi on ilmselt toimimis- e funktsioneerimisverbide puhul (*toimima, funktsioneerima, esinema, avalduma, teenima, töötama, käibima, kehtima*).

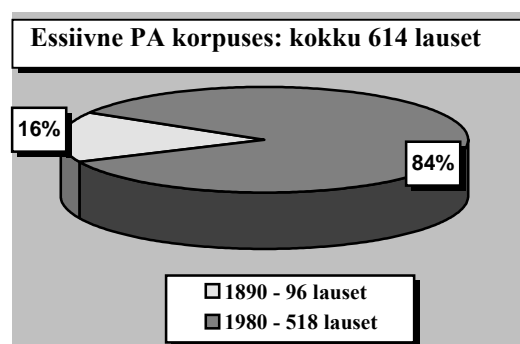
7. ESSIIVNE JA TRANSLATIIVNE PREDIKATIIVADVERBIAAL EESTI KIRJAKEELE KORPUSES – ÜLDINE STATISTIKA

Enne kui hakata korpuse materjali põhjal analüüsima erinevaid PA-sid ja verbe, olgu ära toodud andmed materjali suuruse kohta ja korpuses leidunud PA-de protsentuaalne esinemus 1890ndate ja 1980ndate tekstides. Kuna 1890ndatest aastatest ei leidu muid tekstiliike peale ilu- ja ajakirjandusest pärinevate, olen mõlema sajandi puhul kasutanud ühtluse huvides vaid neid.

Esiteks olgu esitatud mõlemas käändes PA leidumus TÜKK-is (näitelauseste hulka on siin loetud ka perifrastilised verbid, nt *teoks saama*, *kindlaks määrama*, mis esinevad vaid ainsuslikena). Joonistel 8 ja 9 on kajastatud kõigi näitelauseste hulk, milles PA üldse esines (mõnes lauses võis esineda ka mitu PA-d (nt rindtarindis), kuid neid siin eraldi ei arvestata; hiljem olen käsitlenud ka kõiki esinenud PA-sid eraldi. Joonised 8 ja 9 kajastavad ühtlasi ka esinenud verbide koguhulka, hiljem tuleb täpsemalt juttu erinevatest verbidest).

Joonis 8

Joonis 9

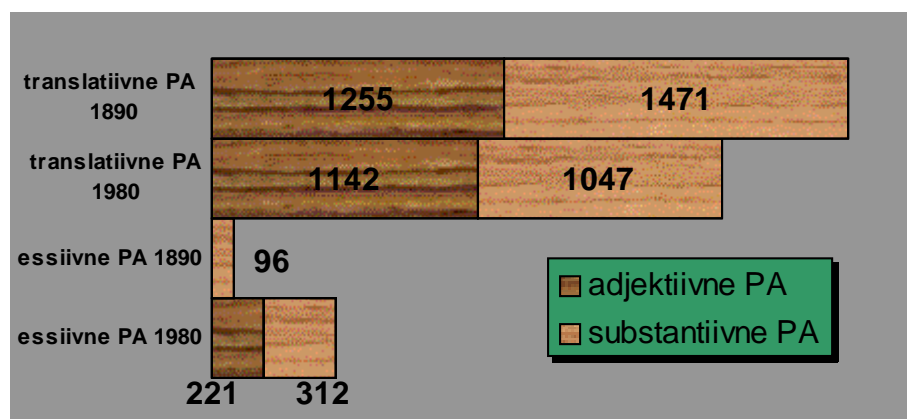
Joonistelt on näha, et translatiivse PA hulk keeles on püsinud enam-vähem ühesuurusena kogu sajandi jooksul - 4%-line muutus ei ole ühes käändes adverbiaali esinemise seisukohalt märkimisväärne. Essiivi puhul on aga muutus otsekohe hoomatav – sama suurest ilu-ja ajakirjanduse tekstide kogumist leidis essiivset PA-d 1980ndatel 422 võrra rohkem kui sajandi eest. Järeldus saab olla vaid üks ja üldse mitte üllatav –

kirjakeeles kasutusele võetud essiiv on nüüdseks ka PA-na täiesti kodunenud ja tarvitata.

Substantiivse ja adjektiivse predikatiivadverbiaali võrdlus.

Joonisel 10 on näha translatiivse ja essiivse PA esinemine TÜKK-is, kusjuures eristatud on adjektiivne ja substantiivne PA. **Translatiivse PA hulk on veidi langenud**, ilmselt saab selle kirjutada **kinnistunud väljendite tarvitamise vähenemise** ja ehk ka essiivi keelde tuleku arvele. Kinnistunud väljendeid ja sõnapaare on ka 1980ndatel, kuid oluliselt vähem.

Essiivi puhul näeme aga eeldatavat suurenemist 90 aasta jooksul. Märgin siinjuures veelkord, et 1890ndate materjalis ei esinenud mitte ühtegi adjektiivset PA-d (välja arvatud **üksina*).

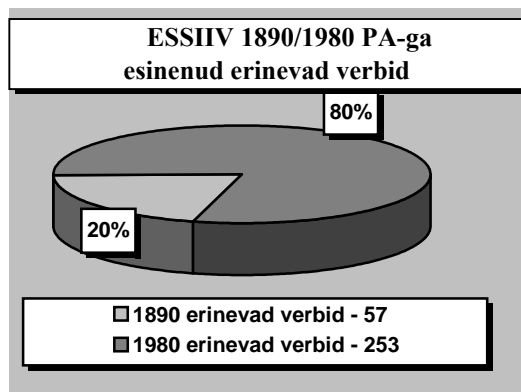

Joonis 10. Adjektiivse ja substantiivse PA osakaal

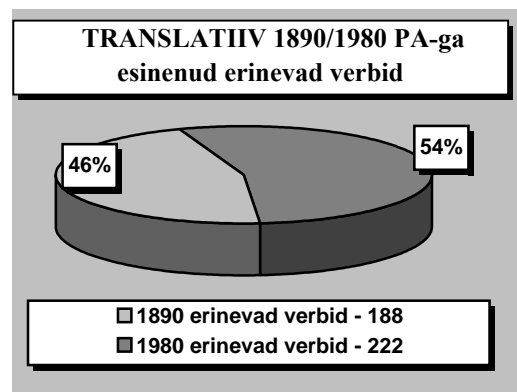
Üldistatult saab translatiivse PA kohta öelda vaid seda, et **1980ndatel on perifrastiliste verbide hulk oluliselt vähenenud**.

Essiivi puhul on oluliseks muutuseks **adjektiivse PA tulek keelde ja substantiivse PA kasv 30,77% võrra**, seega käände kinnistumine kirjakeeles.

Järgnevalt vaadelgem, kui palju erinevaid verbe esines essiivse ja translatiivse PA-ga. Translatiivi puhul on taas näha suhteliselt väikest kasvu, s.o 8% võrra. Essiivi puhul on koos käände kinnistumisega keeles kasvanud loomulikult ka sellega esinevate verbide hulk.

Joonis 11

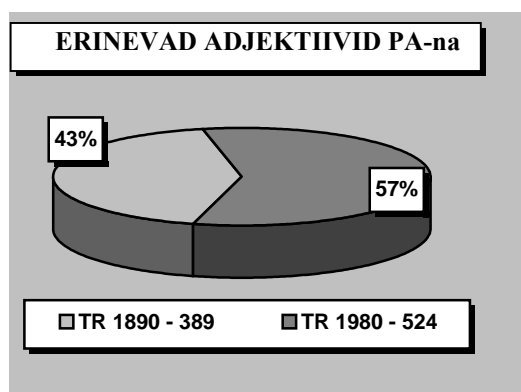

Joonis 12

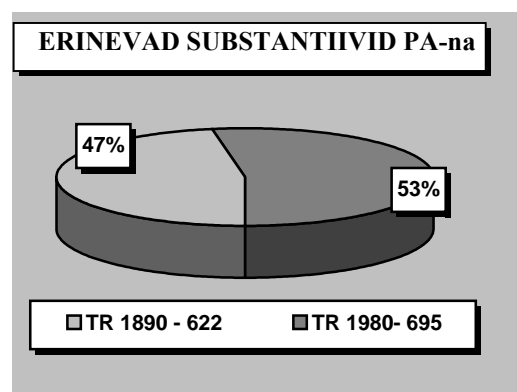
7.1. Translatiivse predikatiivadverbiaali statistika

7.1.1. Adjektiivne ja substantiivne predikatiivadverbiaal

Peatugem nüüd translatiivse PA statistikal lähemalt. Adjektiivsete ja substantiivsete PA-de statistika oli esitatud joonisel 10. Kuna arvud on läbi sajandi püsinud üsna sarnastena, oleks huvitav vaadata, kui palju erinevaid PA-sid ja koos nendega ka erinevaid verbe on keeles kasutusel olnud. Võis eeldada, et seoses kirjakeele arenguga on ka erinevate PA-de kasutamine aja jooksul suurenenud. Nii see ka oli: 1980ndail kasutati 135 adjektiivset ja 73 substantiivset PA-d rohkem kui eelmisel sajandil. 1890ndate tekstides tuleb aga selgelt esile perifrastiliste verbide rohkus, mille tõttu teatud PA-d ja verbid esinesid väga sageli. Tänapäeval on paljud neist endiselt kasutusel, kuid nende esinemissagedus ei ole enam nii suur kui enne.

Joonis 13

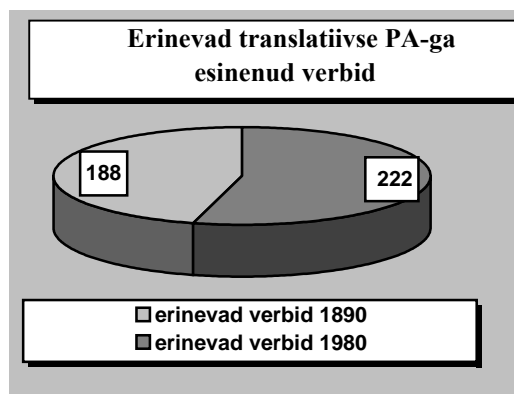

Joonis 14

Joonistelt 13 ja 14 on näha, et kuigi mõlemal sajandil oli adjektiivse/substantiivse PA jagunemine suhteliselt ühtlane (1890ndatel subst. PA-d 8% rohkem kui adjektiivset, 1980ndatel adjektiivset PA-d 4% rohkem kui substantiivset), siis **1980ndatel esines oluliselt rohkem erinevaid sõnu PA-dena** (135 adjektiivi ja 73 substantiivi rohkem kui 1890ndatel aastatel).

7.1.2. Translatiivse predikatiivadverbiaaliga esinevad verbid

Sarnane oli olukord ka PA-ga esinenud verbide kohta: 20. sajandi materjalis kasutati PA-ga erinevaid verbe 8 % võrra enam, s.o uuemas materjalis esines adjektiivse või substantiivse PA-ga 34 erinevat verbi rohkem kui vanemates allikates.

Joonis 15

Selle põhjal ei saa muidugi väita, et 1890ndatel muid verbe PA-ga ei esinenud. Põhjuseks on ilmselt jällegi kirjakeele suhteliselt vaesem olukord võrreldes tänapäeva keelega ning kinnistunud väljendite rohkus. Mõlemale sajandile olid iseloomulikud teatud tegusõnad, mida teise sajandi lausetes ei esinenud (vt ka lisa V). Tegemist on tegusõnadega, mis on kas käibelt kadunud või mille tähendus (ja ka verbirektsioon) on muutunud, samuti esineb 1980ndail palju uudis- ja võõrsõnu, mida 1890ndatel ei tuntud või aktiivselt ei kasutatud. Olen järgnevalt toonud välja vähemalt kolmel korral esinenud verbid, mida leidis vaid ühe sajandi tekstides.

Vaid 1890ndatel translatiivse PA-ga esinenud tegusõnu (esines vähemalt kolmel korral):

mõistma (25), *heitma* (16), *riisuma* (7), *seletama* (7), *tarvitama* (7), *asutama* (6), *saatma* (6), *hõõruma* (5), *kinnitama* (5), *kõlbama* (5), *leidma* (4), *röövima* (4), *tahtma* (4), *vahetama* (4), *kaevama* (3), *kinkima* (3), *käima* (3), *laulma* (3), *nõudma* (3), *põlema* (3), *sirutama* (3), *soovima* (3), *soovitama* (3).

Enim esinenud verb *mõistma* sai esineda nii substantiivse kui adjektiivse PA-ga (*mõistma hulluks, targaks, süütaks, tühiseks, tühjaks* (tänap. 'tühistama'), *vabaks, vigasejalgseteks, haigeteks, süüdlaseks*). *heitma* tähenduses 'hakkama' esines vaid substantiivse PA-ga (*heitma alamateks, kooriks, liikmeks, mungaks, naiseks, orjaks, salkadeks, seltsiks, sõbraks*). Lisaks iseloomustavad 1890ndaid verbid nagu *kasima, käänama* ('pöörama'), *kihlama, tonkima, tõrelema* jne.

Vaid 1980ndatel translatiivse PA-ga esined tegusõnu (esines vähemalt kolmel korral):

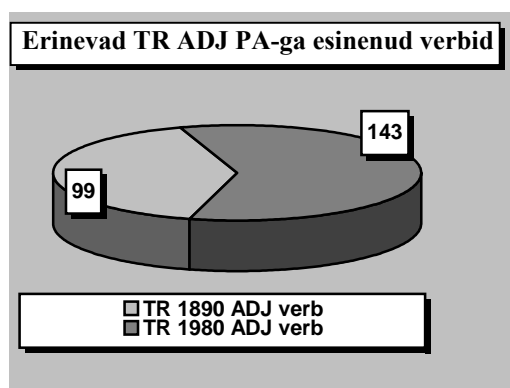
osutama (42), *kujunema* (32), *hindama* (8), *vajuma* (7), *värvuma* (6), *jooma* (5), *küürima* (5), *rääkima* (4), *sobima* (4), *tampima* (4), *jooksma* (3), *kohendama* (3), *mängima* (3), *naerma* (3), *pöörama* (3), *rekonstrueerima* (3), *sattuma* (3).

1980ndatel enim esinenud verbid *osutama* ja *kujunema* esinesid nii adjektiivse kui substantiivse PA-ga (*osutama detailiks, ebavõrdseks, inimeseks, kasulikuks, kergeks* jne; *kujunema aja nõudeks, aktiivseks, allikaks, demonstratsiooniks, emotsionaalseks* jne)

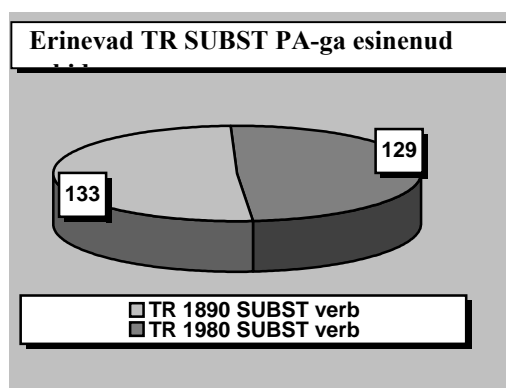
Lisaks iseloomustavad 1980ndaid mitmed võõrsõnad (*kviteerima, kvalifitseerima, distsiplineerima, reklaamima, retušeerima* jne) ning paljud ilukirjandusest pärit omapärased verbid (*kipruma, äigama, võõpama, virutama, rookima, pentima, peitsima* jne).

7.1.3. Verbid koos adjektiivse ja/või substantiivse predikatiivadverbiaaliga

Vaadeldgem ka seda, kui palju erinevaid verbe esines kas koos adjektiivse või substantiivse PA-ga.

Joonis 16

Joonis 17

Nagu joonistelt 16 ja 17 näha, on substantiivse PA-ga esinenud verbide hulk mõlemal sajandil peaaegu sama suur, erinedes vaid nelja verbi osas, seega ei ole vahe märkimist väärt. **Adjektiivse PA juures on aga erinevus juba oluline – uuemas materjalis esineb 44 tegusõna rohkem, mis on 18% suurem hulk.** Kui võrrelda seda arvu adjektiivse PA esinemusega üldse, siis 1980ndate materjalis leidis ka erinevaid **adjektiivseid PA-sid 135 võrra, s.o 14% rohkem.** Arvatavasti võib selle kasvu põhjuseks pidada taas eelkõige keele väljendusrikkuse kasvu. **19. sajandi tekste iseloomustab samas kinnistunud väljendite suur hulk ja kindlate verbide ja PA-de paaride sage esinemine** (vt ka lisa X – vähemalt kolmel korral esinenud verbi-PA paarid). Tänapäeva kirjakeel on variantiderohkem.

Substantiivse ja adjektiivse predikatiivadverbiaaliga lausetes kasutatakse predikaadina nii sarnaseid kui ka erinevaid tegusõnu. Mõlema sõnaliigi puhul kasutati korpuse näidetes 1980ndatel aastatel sageli näiteks järgmisi tegusõnu (vt ka lisad VII ja VIII):

jääma (kes jääb kaotajaks/tänavatraumad on jäänud harvemaks),
kasvama (heinamaa on kasvanud metsaks/hobune kasvab suuremaks),

<i>kujunema</i>	(<i>nad ei kujune rahvuseks/tutvumine kujunes emotsionaalseks</i>),
<i>kuulutama</i>	(<i>kuulutame end looduse krooniks/kuulutas Antarktika tuumavabaks</i>),
<i>lugema</i>	(<i>loeb tööd enesestmõistetavaks asjaks/loetakse ennast segaseks</i>),
<i>määrama</i>	(<i>ta määrati juhatajaks/määrab ennast üksiklaseks</i>),
<i>minema</i>	(<i>viiendik läheb ekspordiks/läheb pimedaks</i>),
<i>muutma</i>	(<i>muutis end kalaks/muutis mugulad söögikõlbmatuks</i>),
<i>muutuma</i>	(<i>võib muutuda bürokraadiks/samm muutus aeglasemaks</i>),
<i>osutama</i>	(<i>isikud osutuvad kommunistideks/üritus osutus viljatuks</i>),
<i>pidama</i>	(<i>pidasin end meheks/operatsiooni ei peetud raskeks</i>),
<i>saama</i>	(<i>sain autojuhiks/noor saab küpseks</i>),
<i>tegema</i>	(<i>tegin ta köietantsijaks/kirjastus on tehtud hellaks</i>),
<i>tunnistama</i>	(<i>ta on tunnistanud tütreks/tunnistasid elamu viletsaimaks</i>).

olema, kui ainus selgelt lokatiivse tähendusega tegusõna, on translatiivse PA-ga lausete predikaatidest arvuliselt kindlalt esikohal: *olema*-verbiga lauseid esines TÜKK-is kokku 523 (1890 – 218; 1980 – 305). *olema* eripäraks on seegi, et see eeldab substantiivset PA-d. TÜKK-is esines 1980ndatel küll ka kolm adj. PA-ga *olema*-predikaadiga lauset, kuid need ei ole stiililiselt kuigi head. Näited pärinevad ajakirjandusest:

Parimaks oli vaieldamatult kuivjook Distantis.

Möödunud aastatel olid domineerivaks konkreetsete teemade käsitlused.

Põhiliseks olid kohtumised kunstnikega.

Nende lausete puhul oleks ilmselt parem olnud kasutada nominatiivset tarindit või siis teist (PA-ks olevast adjektiivist moodustatud) tegusõna: *parim oli kuivjook Distantis; domineerivad olid/domineerisid konkreetsete käsitlused; põhilised kohtumised toimusid kunstnikega*. Nende näitelauseste moodustusmall on olnud – *Parimaks kuivjoogiks oli vaieldamatult (kuivjook) Distantis*, seega on tegemist ellipsiga lause alguses, kuigi parem oleks elliptiline tarind lause lõpuosas. Normaalselt saab adjektiiv esineda *olema*-verbiga lauses seega vaid substantiivse PA või predikatiivi täiendina:

See on oluliseks takistuseks.

Vrd: *See on *oluliseks aga oluline.*

Keskkonnakaitse on tähtsaks funktsiooniks.

Vrd: *keskkonnakaitse on *tähtsaks aga tähtis.*

Kõige levinum tegusõna, mida esineb ühtviisi palju nii substantiivse kui adjektiivse PA-ga lausetes, on *jääma*, mis kannab translatiivse PA-ga lausetes eelkõige latiiivset põhitähendust (kokku esines *jääma*-verbiga lauseid 162, neist adjektiivse PA-ga 113, substantiivse PA-ga 49).

Verbe, mida TÜKK-is esines kas ainult koos adjektiivse või substantiivse PA-ga, oli küllaltki palju. Ainult **adjektiivse PA-ga** kasutati korpuse 1890ndate aastate näidetes **99** erinevast verbist **57** (s.o **57,5 %**) ja 1980ndate aastate näidetes **143** erinevast verbist **94** (s.o **65,7 %**). Enamasti esinevad vaid adjektiivse PA-ga sellised tegusõnad, mille puhul juba verbis endas on konnotatiivselt olemas eeldus adjektiivi kasutamiseks, s.t on eeldatav, et selles verbis sisalduva protsessi mõjul ei muutu mitte niivõrd mingi objekt, kuivõrd selle objekti teatud omadused.

TÜKK-is olid sellisteks tegusõnadeks näiteks:

1890

ajama (vett kuumaks), ehmatama (ennast poolsurnuks), hõõruma (hobune kuivaks), imema (teda tühjaks), kaevama (jõgi laiemaks), kahanema (plekk väiksemaks), kallama (selle tühjaks), kastma (kraam märjaks), kavlema (tema surnuks), kiskuma (pärja pooleks), korraldama (ärasaatmist täielisemaks), kriipima (sõrmed veriseks), kukkuma (kauss puruks), kurvastama (ennast surnuks), kuulutama (Jaapan kooleratõbiseks), kõrvetama (ehitised kuivaks), käänama (seda heaks), kütma (su palavaks), lakkuma (ta puhtaks), laskma (kindlused puruks), leotama (põranda märjaks), litsuma (selgroo sirgeks), lupjama (seinad valgeks), lõhkuma (pää puruks), määrima (seda mustaks), nutma (silmad punaseks), näitama (teda pikemaks), närima (sulevarred puruks), paisuma (silmad suureks), peksma (kere kuumaks), pesema (endid puhtaks), piinama (mind surnuks), pistma (teda surnuks), pritsima (põrand märjaks), puhuma (neid paljaks), päevitama (näo punaseks), pühkima (silmnägu puhtaks), riisuma (hooned tühjaks), rullima (maad siledaks), röövima (meid paljaks), rüüppama (klaasid tühjaks), rüüstama (põld paljaks), sirutuma (liikmed pikaks), suruma (tassi puruks), sõtkuma (keel lopakuks), tonkima (need lõmaks), trampima (Hugo puruks), tõmbama (kõnet pooleks), tõmbuma (silmade ääred veripunasteks), venima (taskud laiaks), venitama (vesti siledaks), viskama (pea puruks), värvima (rind kirjuks) jne.

1980

imbuma (side verest punaseks), kütma (ahju kuumaks), kallama (pange tühjaks), kahanema (hirm vähemaks), kohendama (tekki sirgeks), krõbenema (pekikuubikud pruunikaks), küürima (põrandat puhtaks), laapama (sängiesist puhtaks), lihvima (kive libedaks), litsuma (midagi lamedaks), loputama (linad puhtaks), lõikama (paberit väiksemaks), lõpsma (lehmad tühjaks), nuuditama (neerud vigaseks), nõeluma (riidetüki

tugevaks), näljutama (inimesi surnuks), nühkima (teda kuivaks), paisuma (möll suureks), peitsima (puu tumedaks), pentima (puu halliks), pesema (ennast puhtaks), piinama (inimesi surnuks), puistama (tikutoosi tühjaks), põletama (kõik haljendava elutuks), rapsima (end puhtaks), raputama (murekoti tühjaks), rehmima (end vabaks), rookima (maa-ala puhtaks), tallutama (kapetid kõvaks), tampima (rusikaid hellaks), triikima (paberilehte sirgeks), tursuma (hobusekehad suureks), tõmbuma (sidemed punaseks), vaibuma (tuul vähemaks), venima (lõuna pikaks), venitama (mõnu pikaks), vööpama (alus valgeks), värvima (ukse halliks), värvuma (linad punaseks) jne.

Samas ei saa väita, et kõiki neid tegusõnu on võimalik kasutada ainult adjektiivse PA-ga (nagu nad esinesid TÜKK-i näitelauses), kuid selline kasutusviis on verbi sisust lähtudes kindlasti tavalisem. Enamikust eelmises jaotuses esitatud verbist saab moodustada ka substantiivse PA-ga lauset:

Korpuses: <i>Kallas pange tühjaks.</i>	Võimalik: <i>Kallas vee vaibale loiguks.</i>
Korpuses: <i>Hirm kahanes vähemaks.</i>	Võimalik: <i>Eit kahanes päkapikuks.</i>
Korpuses: <i>Ema kohendas teki sirgeks.</i>	Võimalik: <i>Ta kohendas juuksed soenguks.</i>
Korpuses: <i>Häälestas mind tähelepanelikuks.</i>	Võimalik: <i>Häälestas selle panni klaveriks.</i>
Korpuses: <i>Lõikas selle kuubikuteks.</i>	Võimalik: <i>Lõikas kleidi seelikuks.</i>

Tegusõnad, millega koos TÜKK-i näitelauses esines **vaid adjektiivset PA-d ja mida leidis vähemalt kolmel korral** (võib seega pidada üsna tüüpilisteks adjektiivse PA-ga kasutatavateks verbideks), olid järgmised:

1890: *ajama* (6), *hõõruma* (5), *kaevama* (3), *laskma* (8), *lõhkuma* (3), *paisuma* (4), *peksma* (7), *pesema* (5), *riisuma* (7), *röövima* (4), *suruma* (3), *värvima* (6).

1980: *ajama* (23), *jooksma* (3), *kallama* (3), *kohendama* (3), *kütma* (5), *küürima* (5), *lööma* (15), *mõtlema* (4), *paisuma* (5), *paluma* (14), *pesema* (9), *rääkima* (4), *sundima* (5), *tampima* (4), *tõmbama* (4), *tõmbuma* (13), *venima* (5), *värvuma* (6), *õpetama* (4).

Lisast nr V selgub, millised verbid on eelistatud adjektiivse PA-ga ja millised substantiivse PA-ga lauses. Sama andmestik on tabelis ülevaatlikkuse huvides esitatud kõrvutavalt, lähtudes adjektiivse ja substantiivse PA-ga esinevate verbide gradatsioonist (esinemiskordadest).

Verbe, mida TÜKK-i näitelausetes esines **ainult koos substantiivse PA-ga**, oli korpuse 1890ndate aastate näidetes **133** erinevast verbist **85** (s.o **63,9 %**) ja 1980ndate aastate näidetes **129** erinevast verbist **77** (s.o **59,6 %**).

TÜKK-is esinesid ainult substantiivse PA-ga järgmised tegusõnad:

1890:

alandama (meid loomadeks), andma (raha abirahadeks), astuma (advokaat tõlgiks), asutama (lossi kindluseks), ehtima (ennast naiseks), hakkama (kohtuniks advokaadiks), heitma (need alamateks), hüüdma (sind emaks), ilmuma (mehed osavõtjateks), istuma (jalad istmeks), katsuma (ennast õpetajaks), kauplema (ennast lehmakarjaseks), kihlama (teid peigmeheks), kinnitama (ta assessoriks), kirjutama (teda Teraseks), kosima (Agnest abikaasaks), kuduma (kuldviiret ehteks), kutsuma (teda hernesarikaks), kõlbama (joodik koolmeistriks), käima (kuningas külaliseks), lagunema (see mitmeks tükiks), läkitama (velsker ravitsejaks), lükkima (need kokku raamatuks), maksuma (summad pandiks), nõudma (elu ohvriks), näpistama (poole palka võlatasuks), olema (Leena ammeks), pakkuma (ennast saatjaks), palkama (teda hoidjaks), paluma (sind halastajaks), pomisema (midagi vastuseks), rebima (raha tükikesteks), rentima (platsi kohaks), riputama (pärja aupalgaks), seisma (300 rubla tagavaraks), soovitama (Maarjamõisat asupaigaks), sulama (see kokkukõlak), sulatama (tükki uuteks raudadeks), sundima (Liisut naiseks), söimama (ennast Punuks), sõitma (sepp külaliseks), süüdistama (teda vargaks), tahtma (mind meheks), tarvitama (maad karjamaaks), teatama (ennast omanikuks), tembeldama (mõisnikkusi ärapäästjateks), toimetama (inimesi ohvriks), tundma (end süüdlaseks), tungima (koolera on tunginud külaliseks), tõrelema (teid vaeseomaks), vaatama (mõisat kohaks), valama (tina suupidemeks), valima (Müller abiliseks), vedama (neid põllurammuks), viima (luuletused kingituseks), õpetama (õpetlased professoriteks), õppima (kirikhärradeks), ühendama (Edela-Aafrikat riigiks), ühinema (pilgud äikeseks), ütleva (seda isaks).

1980:

asuma, hakkama, hüüdma, juhtuma, kasvatama, keerutama, kehastuma, kehtestama, koguma, kohandama, kroonima, kvalifitseerima, kägardama, laduma, lagunema, laiendama, liitma, liituma, lõhkuma, lõikama, lubama, lunima, manduma, märkama, märkima, mässima, minema, moonutama, muunduma, pakkuma, paluma, pudenema, purunema, pöörama, püstitama, reklaamima, rekonstrueerima, saavutama, sattuma, segunema, sepitsema, siduma, sobima, sokutama, söimama, sündima, taanduma, tarduma, tembeldama, tikkuma, tooma, treenima, tõstma, tõusma, töötama, valima, voltima, vormistama, võimenduma, äigama, ülendama.

Siingi ei saa väita, et neid tegusõnu ei ole võimalik adjektiivse PA-ga kasutada. Paljude puhul on adjektiivne PA samavõrra kasutatav kui substantiivne

Korpuses: *Mets valiti koosoleku juhatajaks.*

Võimalik: *Ta valiti kõige kaunimaks.*

Korpuses: *Ma hakkam meremeheks.*

Võimalik: *Homsest hakkam targaks.*

Tegusõnad, millega koos TÜKK-is esines **vaid substantiivset PA-d ja mida esines vähemalt kolmel korral** (võib seega pidada üsna tüüpilisteks substantiivse PA-ga kasutatavateks verbideks), olid järgmised:

1890: *andma* (84), *astuma* (5), *asutama* (6), *hakkama* (17), *heitma* (16), *hüüdma* (8), *kinkima* (3), *kinnitama* (5), *kutsuma* (19), *kõlbama* (5), *käima* (3), *langema* (7), *lubama* (3), *nõudma* (3), *olema* (218), *paluma* (10), *soovitama* (3), *sõimama* (3), *sündima* (3), *tahtma* (4), *tarvitama* (7), *valima* (59).

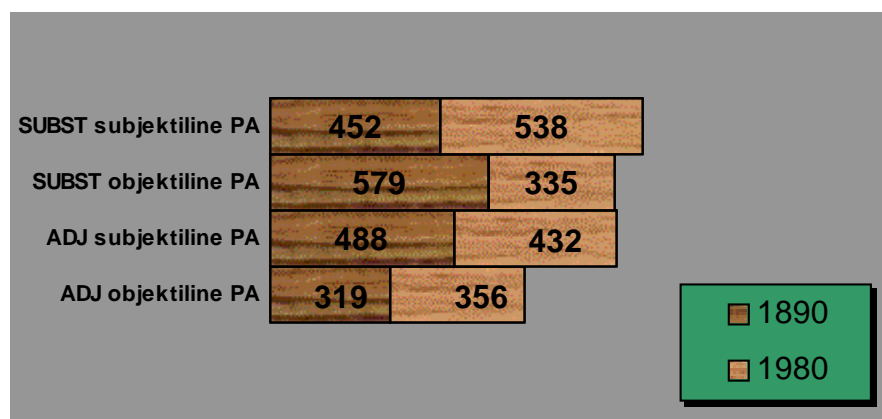
1980: *hakkama* (11), *hüüdma* (5), *kasvatama* (3), *kuluma* (4), *määrama* (7), *pöörama* (3), *rekonstrueerima* (3), *sattuma* (3), *sobima* (4), *tooma* (7), *tõstma* (3), *tõusma* (3), *valima* (17).

Lisas VII olen esitanud ülevaate verbidest, mida esines **nii adjektiivse kui substantiivse PA-ga** mõlema sajandi materjalis **vähemalt kolmel korral**. Nagu arvata võiski, esinevad mõlema sõnaliigiga enamasti üldise tähendusega (muutumis-)verbid. Lisas VIII on aga toodud vaid ühel sajandil mõlema sõnaliigiga esinenud verbid.

7.1.4. Subjektilise ja objektilise translatiivse predikatiivadverbiaali statistika

Translatiivse PA statistika lõpetuseks esitan arvandmed subjektilise ja objektilise põhisõnaga PA-de kohta eesti kirjakeeles 90 aasta jooksul.

Joonis 18. Subjektilise ja objektilise põhisõnaga translatiivse PA jaotus TÜKK-is

Lisaks toon tabelites 4 ja 5 ka andmed selle kohta, kui palju erinevaid verbe ja PA-sid korpuses kas koos subjektilise või objektilise põhisõnaga esines.

Tabel 4. **Subjektiline ja objektiline (translatiivne) adjektiivne PA**

1890				1980		
ADJEKTIIVNE PA				ADJEKTIIVNE PA		
PEASÕNA	SUBJEKT	OBJEKT	kokku	SUBJEKT	OBJEKT	kokku
KOKKU lauseid	488	319	807	432	356	788
erinevad verbid	26	62		38	92	
erinevad PA-d	253 (52 %)	202 (63 %)		333 (77 %)	258 (72 %)	

1890 moodustas adjektiivne subjektiline PA kogu materjalist **60 %**,

objektiline PA kogu materjalist **40 %**.

1980 moodustas adjektiivne subjektiline PA kogu materjalist **55 %**,

objektiline PA kogu materjalist **45 %**.

Seega on 90 aasta jooksul toimunud 5 %-line nihe objektilise adjektiivse PA kasutamise suunas (seega on suurenenud *Pidasin teda targaks* tüüpi lausete hulk).

Tabel 5. **Subjektiline ja objektiline (translatiivne) substantiivne PA**

1890				1980		
SUBSTANTIIVNE PA				SUBSTANTIIVNE PA		
PEASÕNA	SUBJEKT	OBJEKT	kokku	SUBJEKT	OBJEKT	kokku
KOKKU lauseid	452	579	1031	538	335	873
erinevad verbid	46	84		47	84	
erinevad PA-d	333 (74 %)	394 (68 %)		408 (76 %)	308 (92 %)	

1890 moodustas substantiivne subjektiline PA kogu materjalist **44 %**,

objektiline PA kogu materjalist **56 %**.

1980 moodustas substantiivne

subjektiline PA kogu materjalist **62 %**,

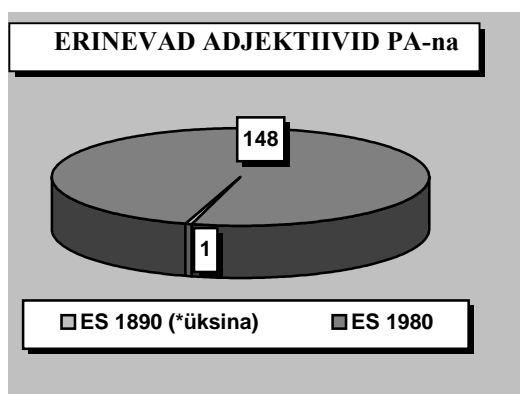
objektiline PA kogu materjalist **38 %**.

Seega on 90 aasta jooksul toimunud 18 %-line nihe substantiivse subjektilise PA eelistamise suunas (seega on suurenenud *Poiss hakkab presidendiks* tüüpi lausete hulk).

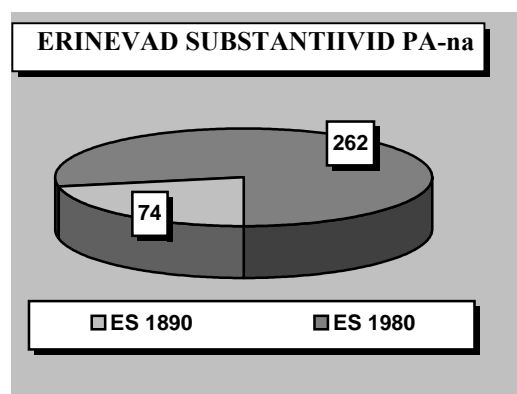
7.2. Essiivse predikatiivadverbiaali statistika

7.2.1. Adjektiivne ja substantiivne predikatiivadverbiaal

Kuna essiivse PA üldine statistika on juba antud 7. peatükis (joonis 10), peatugem siin vaid erinevatel essiivse PA-na esinenud substantiividel ja adjektiividel (käesolevas peatükis tulevad arvesse nii seotud kui vabad adverbiaalid, kõrvale on jäetud vaid lauselaienditena talitlevad tarindid).

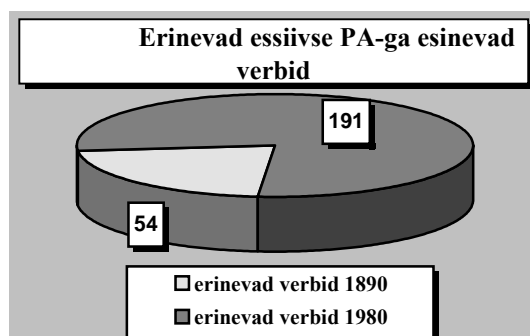
Joonis 19

Joonis 20

1890ndatel niisiis ei esinenud adjektiivset essiivset PA-d, kui mitte arvestada sõna *üksina*. Substantiivse PA hulk on 90 a jooksul kasvanud 28% võrra.

7.2.2. Essiivse predikatiivadverbiaaliga esinevad verbid

Joonis 21

Nagu translatiivi puhul, nii esineb siingi palju selliseid verbe, mida kasutati vaid ühe sajandi tekstides. Kuid essiivse PA juures ei saa teha selliseid üldistusi kui translatiivse PA-ga. Nimelt on essiivile iseloomulik see, et vaba adverbiaalina saavad esineda igasugused tegusõnad. Nii on ka näidetes palju verbe, mida mõlemal sajandil on esinenud vaid ühel või kahel korral ja mida ei saa pidada essiivi puhul tüüpilisteks, sest vastavate verbidega esinevad sageli vabad essiivsed laiendid. Samas ei saa neid verbe ka välistada, sest kohati talitlevad nad seotud laiendina. Lisaks on essiivse PA-ga esinevate lausete hulk korpuse ilu- ja ajakirjanduse tekstides võrreldes translatiiviga suhteliselt väike ja suuremad üldistused oleksid spekulatiivsed.

Mõlemale sajandile olid iseloomulikud teatud tegusõnad, mida teise sajandi lausetes ei esinenud (vt ka lisa VI).

Olen järgnevalt toonud välja sageli esinenud verbid.

1890ndatel vähemalt kolmel korral esinenud tegusõnad:

olema (14), *seisma* (6), *võtma* (5), *tegema* (4), *tooma* (4), *astuma* (3), *surema* (3), *voolama* (3).

1980ndatel vähemalt kolmel korral esinenud tegusõnad:

tundma (45), *olema* (30), *tunduma* (29), *töötama* (20), *nägema* (16), *tulema* (15), *võtma* (13), *kasutama* (13), *näima* (11), *saama* (10), *andma* (9), *jõudma* (9), *mõjuma* (9), *paistma* (9), *seisma* (8), *jääma* (8), *istuma* (6), *tungima* (5), *lõpetama* (5), *tegema* (4), *sündima* (4), *elama* (4), *hindama* (4), *minema* (4), *nimetama* (4), *näitama* (4), *viima* (4), *surema* (3), *saatma* (3), *tahtma* (3), *hoidma* (3), *kaotama* (3), *kirjutama* (3), *kuulma* (3), *langema* (3), *lööma* (3), *suutma* (3), *sõitma* (3).

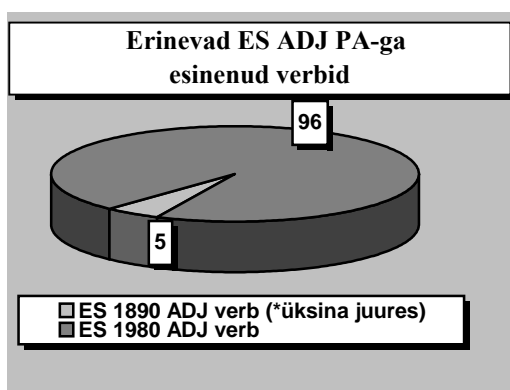
Huvi pakub tegusõnade puhul ka see, millised neist esinesid vaid ühel sajandil. 1890ndate lausetes esinevad sellised verbid vaid ühel või kahel korral (*tarvitama*, *keerutama*, *heljuma*, *lendama* jne.), seega saab nende esinemist pidada üsna juhuslikuks ja kuna tegemist ei ole praegugi võõraste sõnadega, võiksid need sama hästi esineda ka tänapäeval.

Samas on 1980ndate välja kujunenud hulk verbe, mida 1890ndatel essiivse PA-ga korpuses ei leidu, kuid mida tänapäeval tarvitatakse sageli just essiiviga: *tunduma*, *nägema*, *kasutama*, *jõudma*, *mõjuma*, *paistma*, *istuma*, *lõpetama*, *elama*, *hindama*, *nimetama*, *näitama* jne. Mõlema sajandi juures on sarnane kasutamise väljendamine essiivse tarindi abil (1890 – *tarvitama*, 1980 – *kasutama*).

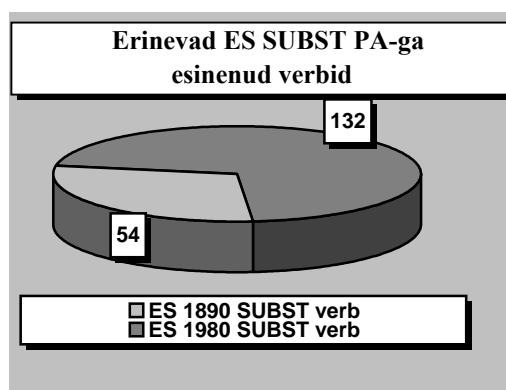
Oluliselt on 20. sajandil suurenenud essiivi kasutamine koos mõnede näimist, tundmist, tajumist, püsimist ja toimimist väljendavate verbidega.

7.2.3. Verbid koos adjektiivse ja/või substantiivse predikatiivadverbiaaliga

Vaadeldgem ka seda, kui palju ja milliseid erinevaid verbe esines adjektiivse või substantiivse PA-ga.

Joonis 22

Joonis 23

Kuna 1890ndatel adjektiivset PA-d praktiliselt ei esinenud (kuigi olen toonud ära *üksina), vaadeldgem lähemalt substantiivse PA arengut 90 a jooksul.

1890ndatel vähemalt kolmel korral PA-na esinenud substantiive:

hulgana (8), *neiuna* (4), *lapsena* (3), *tunnistajana* (3).

1980ndatel vähemalt kolmel korral PA-na esinenud substantiive:

lapsena (6), *inimesena* (6), *mehena* (4), *külalisena* (3), *kellena* (3), *näitlejana* (3), *pedagoogina* (3), *poisikesena* (3), *poisina* (3), *võitjana* (3).

Substantiivse ja adjektiivse PA-ga lausetes kasutatakse ka essiivi puhul predikaadina nii sarnaseid kui erinevaid tegusõnu. Mõlema sõnaliigi puhul kasutati korpuse näidetes 1980ndatel sageli näiteks järgmisi verbe:

<i>andma</i>	(<i>anda vitamiini tablettidena / anda see välja trükituna</i>),
<i>elama</i>	(<i>võiks elada eraisikuna / ta oli selle üle elanud nooremana</i>),
<i>istuma</i>	(<i>ta istus seal tudengina / istuda rooli taha joobnuna</i>),
<i>jõudma</i>	(<i>autod olid jõudnud parvedena tänavatele / kes jõuab esimesena?</i>),

<i>jätma</i>	<i>(mind jäeti uimasena tupp / P. jättis osak. juhatajana positiivse mulje),</i>
<i>jääma</i>	<i>(linn jääb meelde sellise paigana / poeg oli jäänud töötuna maale),</i>
<i>kasutama</i>	<i>(kasutas rehetuba sepikojana / kasutada tuumarelva esimesena),</i>
<i>kuulma</i>	<i>(ma kuulsin lapsena / kuulsin jahmununa),</i>
<i>lahkuma</i>	<i>(ma lahkusin plikana / Liisi lahkus viimasena),</i>
<i>lõpetama</i>	<i>(ma lõpetasin filoloogina / koondise liige lõpetas kolmandana),</i>
<i>minema</i>	<i>(viisnurgad läksid käiku meenetena / ei saa minna kaasa võrdväärseina),</i>
<i>mõjuma</i>	<i>(see mõjub ülima kombekusena / ta mõjub naeruväärseina),</i>
<i>mõtleva</i>	<i>(mõtlesin maailma välja niisugusena / küsimus on mõeldus naljana),</i>
<i>nimetama</i>	<i>(nimetame ekskursioone hüvena / nimetas pataljoni esimesena),</i>
<i>nägema</i>	<i>(nägi teda ilusa neiuna / näha keskkonda tõeliselt inimlikuna),</i>
<i>näima</i>	<i>(tõde näib propagandana / Jõngats püüdis näida kainena).</i>

Kui translatiivi puhul oli mõlema sõnaliigi juures kindlalt esikohal **olema**, siis essiivi puhul on see tegusõna 1890ndatel samuti kõige sagedasim (esines 12 korral; järgnevad *seisma, tegema, tooma, võtma osa*), 1980ndatel aga on see nihkunud kolmandale kohale (esines 26 korral). Eespool paiknevad **tundma** (45) ja **tunduma** (29) kui tüüpilised essiivse reksiooniga tegusõnad.

Vaid adjektiivse PA-ga esines **1980ndatel** näiteks järgmisi verbe (1890ndaid siin võrdluseks ei tooda, sest siis esines vaid subst. PA):

abielluma, algama, avastama, esinema, filmima, finišeerima, haarama, haistma, helistama, hoidma, ihaldama, ilmuma, iseloomustama, jooksuma, jooma, juhtima, jälgima, järgnema, kandma, kartma, kihutama, kirjeldama, kohtuma, konutama, kujutama, kukkuma, kummarduma, kuulama, käima, lahutama, lamama, langetama, leidma, lippama, lohisema, meenutama, murdma, mõistatama, naasma, näitama, pahvatama, pidama, pilkuma, püsima, püüdma, reastuma, ründama, sattuma, selgitama, selguma, sulama, tootma, tormama, vahtima, viibima, õnnestuma, äratama, ärkama, ütlema.

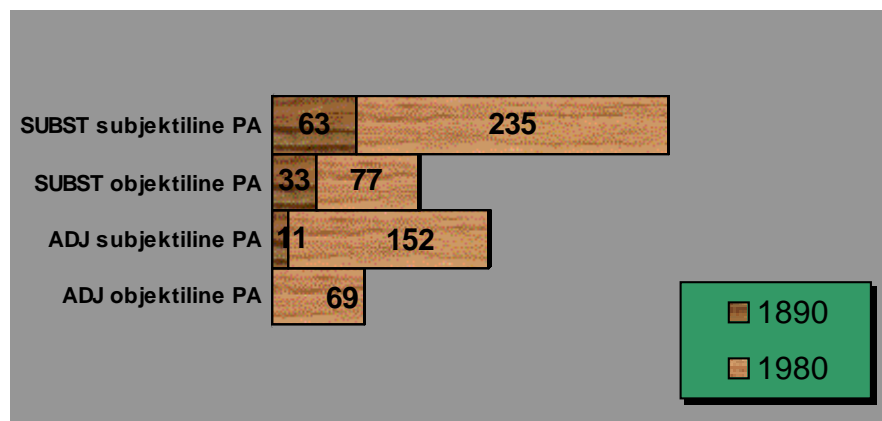
Vaid substantiivse PA-ga esines **1980ndatel** näiteks järgmisi verbe:

aitama, alustama, arendama, astuma, austama, avalduma, avama, avanema, ehitama, ehtima, esitama, haigutama, hakkama, helisema, hindama, hõõguma, irduma, juhendama, jätkama, kaasnema, kaotama, kasvama, kavandama, kerkima, keskenduma, kinnitama, kirjutama, koondama, korraldama, kujutleva, kuuluma, kõlama, kõnelema, käsitama, käsitlema, kükitama, langema, laotama, laskma, lavastama, lehvima, liikuma, lookleva, lubama, läigatama, lööma, magama, meenuma, meisterdama, muutma, märkima, mühama, osalema, palistama, peituma, plaanima, plahvatama, proovima, puhuma, rebima, reklaamima, rääkima, saabuma, saatma, saavutama, siginema, sirutama, suunama, suutma, sõitma, sähvatama, säilitama, sööstma, tantsima, teadma, tegeleva, tegutsema, toimuma, tooma, trügima, tõusma, täitma, töötama, uhkama,

vaatama, vaevama, vaikima, vastutama, vilksatama, voolama, võitlema, õppima, ärritama, ümbritsema.

7.2.4. Subjektilise ja objektilise essiivse predikatiivadverbiaali statistika

Essiivse PA statistika lõpetuseks esitan arvandmed subjektilise ja objektilise põhisõnaga PA-de kohta eesti kirjakeeles 90 aasta jooksul.

Joonis 24. Subjektilise ja objektilise põhisõnaga essiivse PA jaotus TÜKK-is

Lisaks toon tabelites 6 ja 7 ka andmed selle kohta, kui palju erinevaid verbe ja PA-sid korpuses kas koos subjektilise või objektilise põhisõnaga esines.

Tabel 6. Subjektiline ja objektiline (essiivne) adjektiivne PA

1890				1980		
ADJEKTIIVNE PA				ADJEKTIIVNE PA		
PEASÕNA	SUBJEKT	OBJEKT	kokku	SUBJEKT	OBJEKT	kokku
KOKKU lauseid	11* (üksina)	-	11	152	69	221
erinevad verbid	5	-		76	28	
erinevad PA-d	1 (100 %)	-		110 (68 %)	52 (32 %)	

1890 moodustas adjektiivne subjektiline PA kogu materjalist **100 %*** (*üksina*).

1980 moodustas adjektiivne subjektiline PA kogu materjalist **69 %**,
objektiline PA kogu materjalist **31 %**.

Seega on 90 aasta jooksul hakatud kasutama ka adjektiivset PA-d, seejuures tänapäeval esineb rohkem subjektivist adjektiivset PA-ga lauseid (*Ta näib tuttavana tüüpi laused*).

Tabel 7. **Subjektiline ja objektiline (essiivne) substantiivne PA**

1890				1980		
SUBSTANTIIVNE PA				SUBSTANTIIVNE PA		
PEASÕNA	SUBJEKT	OBJEKT	kokku	SUBJEKT	OBJEKT	kokku
KOKKU lauseid	63	33	96	235	77	312
erinevad verbid	32	29		119	34	
erinevad PA-d	52 (65 %)	28 (35 %)		202 (73 %)	75 (27 %)	

1890 moodustas substantiivne subjektiline PA kogu materjalist **66 %**,
objektiline PA kogu materjalist **34 %**.

1980 moodustas substantiivne subjektiline PA kogu materjalist **75 %**,
objektiline PA kogu materjalist **25 %**.

Seega on 90 aasta jooksul toimunud 9 %-line nihe substantiivse subjektilise PA eelistamise suunas (seega on suurenenud *See mõjub paroodiana* tüüpi lausetes hulk).

KOKKUVÕTE

Translatiivne PA on eesti keeles kinnistunud muutust edasi andva tarindina. Lisaks saab translatiiviga väljendada ajutist seisundis viibimist (*Olen suvel karjaseks*), ebaharilikku seisundit (*Kaks madu on laua jalgadeks*) ja võimaliku muutuse toimumata jäämist (*Mart jättis tassi mustaks*). Samuti on translatiivse PA-ga võimalik vormistada suhtumist või kellekski pidamist väljendavaid tarindeid, seega justkui imaginaarset muutust, mis leiab aset kellegi teadvuses (*Ma pean teda targaks; Ta kuulutati kulakuks*). Peamiselt esineb translatiiv koos dünaamiliste muutumisverbidega, kuid võimalik on moodustada translatiivse PA-ga tarindeid ka mõnede staatiliste verbidega (*Ma seisin jalad kangeks*), kusjuures lausesse lisatakse libaobjekt (väline objekt) ja konstruktsioon tervikuna talitleb samamoodi kui dünaamilise verbiga agentiivne lause (*Viskasin akna kildudeks*).

Essiiv on PA-na kujunenud kirjakeeles 90 aasta jooksul (kuna võrdlesin korpuse tekste aastaist 1890 ja 1980) seisundis püsimise ja mingis olukorras/ametis toimimise vormistajaks (*seisab külmana, püsib rahulikuna, praktiseerin arstina* jne). Samuti on essiiv saanud mitmete näilikkust, tundmist ja tajumist väljendavate tegusõnade (*tundma, näima, avalduma* jne) rektsiooniliseks laiendiks. Enne essiivi kirjakeeles rakendumist vormistati vastavaid funktsioone kas nominatiivi, translatiivi või muude väljendusvahendite abil. Mitmed teised väljendusvahendid on tänapäevalgi võimalikud, kuid paljude verbidega on praeguseks kinnistunud pigem essiivne laiend.

Essiivil ja translatiivil, mis kuuluvad ajalooliselt ühte tähendusrühma, on tänapäevalgi säilinud mitmeid lähedasi funktsioone. Üheks selliseks tähendusrühmaks võib pidada suhtumise või tõlgendamise väljendamist tarindeid (translatiivi puhul olen vastavad verbid jaotanud suhtumisverbide ja essiivi puhul tõlgendamisverbide alla). Nii on lähedase tähendusega näiteks verbid *pidama (targaks)* ja *võtma (targana)*, mille rektsioon on aga erinev. Koos mõnede tegusõnadega käituvad essiiv ja translatiiv täiesti sünonüümsetena – näiteks jaotumisverbide puhul (*jaotuma rühmadeks ~ rühmadena (~ rühmadesse)*). Samuti saab mõlemas käändes PA-d kasutada koos *olema*-verbiga,

kuid erinevalt nominatiivsest predikaadist (*Ta on president*) nõuavad tavaliselt nii essiivne kui translatiivne PA lauses lisaks kas määrust (*Ta on presidendina Tallinnas, Ta on Tallinnas presidendiks*), täiendit (*Ta on selliseks presidendiks*); või predikatiivi (*Ta on presidendina õnnelik*).

Sageli moodustab translatiivne lauseosis (PA) koos tegusõnaga väljend- või ühendverbi, seejuures neist mitmeid võib tõlgendada seisundis viibimise väljenduseks (*olla abiks, olla abiliseks, olla allikaks*). Kuna selliseid sõnaühendeid leidub translatiiviga väga palju, võib arvata, et sageli võidakse ka muudel juhtudel olemasolevate ühendverbide eeskujul valida nominatiivi asemel translatiiv (*See on põhjuseks; Noomitus oli karistuseks*). Samas on seisundis püsimise (nominatiiv, essiiv) ja muutuse (translatiiv) piir küllaltki hajus. Ka potentsiaalse muutuse toimumata jäämist võib tõlgendada kas muutusena (mida ei toimu) või seisundina (mis püsib). Võimalik aga, et translatiivi-nominatiivi distinktsiooni puhul on tegemist hoopis pragmaatiliste asjaoludega, kuid see väide vajab veel uurimist.

Kuigi nii essiivi kui translatiivi puhul on olemas mitmeid asendusvõimalusi, on mõlemas käändes PA-l siiski ka selliseid tähendusfunktsioone, mida muul moel täpselt samas tähenduses väljendada ei ole võimalik. Vastasel korral tuleks kas enamik lauseliikmeid välja vahetada või muuta lausestruktuuri nii, et tähendus enam täpselt samasugusena ei säili.

Kui translatiiv esineb valdavalt seotud laiendina, siis essiiv on tavaliselt lause vaba laiend. Siiski on välja kujunenud mitmed verbid, mil tingivad essiivset rektsiooni. Samas olen seisukohal, et eesti keeles on lisaks kindlalt välja kujunenud essiivse rektsiooniga verbi(rühma)dele olemas ka selliseid, mis on liikumas obligatoorselt seotud laiendit nõudvasse staadiumi (hetkel on nende puhul essiivne PA veel fakultatiivne seotud laiend). Samas mõned verbid, mida Huno Rätsep (1978) on pidanud fakultatiivseteks laienditeks võivad olla tänaseks kujunenud juba obligatoorseteks. Essiivi, kui kirjakeeles uut käänet iseloomustab ka see, et sageli esineb see koos keeles uute tegusõnadega – mitmete võõrsõnade ja *u*-refleksiivide laiendina (paljud neist tulnud kasutusele keeleuuendusliku liikumise mõjul).

Kirjakeele korpuse statistika näitab, et essiivne PA on keeles juurdunud (lisaks 1890ndatel esinenud substantiivsele, tavaliselt vabale laiendile, on aktiivselt kasutusel

ka adjektiivne (seotud) laiend. Translatiivne PA on püsinud sajandi jooksul enam-vähem samasugusena, kuid translatiiviga esinevate verbide hulk on mitmekesisem ja väljend- ning ühendverbide kasutamine oluliselt vähenenud.

Töös kasutatud lühendid:

A, adj	–	adjektiiv
allat	–	allatiiv
ee	–	eesti keel
elat	–	elatiiv
ess	–	essiiv
gen	–	genitiiv
instr	–	instrumentaal
lms	–	läänemeresoome
N	–	substantiiv
nom	–	nominatiiv
Num	–	numeraal
PA	–	predikatiivadverbiaal
sm	–	soome keel
subst	–	substantiiv
tr	–	translatiiv
TÜKK	–	Tartu Ülikooli eesti kirjakeele korpus
V	–	verb

KIRJANDUS

- **Aavik, Johannes** 1921. Uute sõnade ja vähem tuntud sõnade sõnastik. Tallinn: A. Keisermanni kirjastus.
- **Alvre, Paul** 1987. Soome-ugri keelte ajalooline grammatika I. Sõnaliigid. Arvu- ja käändekategooria. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, soome-ugri keelte kateeder.
- **Alvre, Paul** 1989 a. Latiivist eesti keeles (võrrelduna sugulaskeeltega). – Emakeele Seltsi Aastaraamat 33: keelest ja kultuuriloost. Tallinn: Eesti Raamat.
- **Alvre, Paul** 1989 b. Eesti kirja- ja murdekeele morfoloogiat. Tallinn: Valgus.
- **Alvre, Paul** 2000. Kirderannikumurde ja vadja keele ühisjooni. – Inter Dialectos Nominaque: pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000. Eesti Keele Instituudi toimetised nr 7. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 1 – 13.
- **Ariste, Paul** 1948. Vadja keele grammatika. Nõukogude soome-ugri teadused nr 9. Tartu: RK Teaduslik Kirjandus.
- **Ariste, Paul** 1960. Ekstsessiivist läänemere keeltes. – Emakeele Seltsi Aastaraamat nr 6. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Selts; Eesti Riiklik Kirjastus, lk 145 – 161.
- **Biber, Douglas** jt 1999. Longman Grammar of Spoken and Written English. London: Longman.
- **Croft, William** 1991. Syntactic Categories and Grammatical Relations. Chicago: University of Chicago Press.
- Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toim. Erelt, T. Koost. Leemets, T., Mäearu, S., Raadik, M., Erelt, T. Tallinn: Eesti Keele Instituut, Eesti Keele Sihtasutus.
- **Einer, Hans** 1885. Lühikene eesti keele õpetus rahvakoolidele. Tartu.
- EKG I = Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus 1995. Peatoimetaja Mati Erelt. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.
- EKG II = Eesti keele grammatika, II osa. Süntaks. Lisa: Kiri 1993. Peatoimetaja Mati Erelt. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.
- EKLP = Eesti keele lauseõpetuse põhijooned I. Lihtlause 1974. Koost. K. Mihkla, L. Rannut, E. Riikoja, A. Admann; toim. E. Nurm. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

- **Erelt, Mati** 1979. Predikatiivne adjektiiv (lausemallid). Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut; Eesti Raamat.
- **Erelt, Mati** 1985. Paar ääremärkust Lauri Kettuneni raamatule *Lauseliikmed eesti keeles*. – Keel ja Kirjandus nr 9, lk 538-540.
- **Erelt, Mati** 1989. Eesti lauseliikmeid (grammatika marginaale). Preprint KKI nr 61. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia ühiskonnateaduste osakond, lk 21 – 25.
- **Erelt, Mati** 1998. Loengukonspekt Grammatilised kategooriad (käsikirjas).
- **Erelt, Mati, Erelt, Tiiu, Ross, Kristiina** 2000. Eesti keele käsiraamat (teine, täiendatud trükk). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- **Goldberg, Adele E.** 1995. Constructions. A Construction Grammar. Approach to Argument Structure. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- **H/K = Hakulinen, Auli, Karlsson, Fred** 1979. Nykysuomen lauseoppia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia no 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- **Hennoste, Tiit** 1998. Väliseesti keelest. – Väliseestlaste keelest. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised nr 9. Toim. Lindström, L. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele õppetool, lk 11 – 35.
- **Hermann, Karl August** 1896. Eesti keele lause-õpetus. Eesti keele grammatika, II jagu. Jurjew: Hermann.
- **Hämäläinen, Eila** 1999. The Copula and Subject Complement Construction in English and its Equivalents in Finnish. – Yhdeksän tutkielmaa suomesta toisena ja vieraana kielenä. Toim. Martin, M., Voionmaa, K. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja no 40, lk 127 – 144.
- **Jögewer, Jaan** 1920. Eesti keele grammatika. III aasta. Tartu: Odamehe kirjastus.
- **Jönsson-Korhola, Hannele; White, Leila** 1990. Rakastan sinua, pidätkö minusta. Suomen verbien rektioita. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto, korkeakoulujen kielikeskus.
- **Kasenum, Endla** 1949. Translatiiv eesti murdeis. Diplomitöö. Tartu Ülikooli eesti keele kateeder (käsikiri paikneb Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis).

- **Kask, Arnold** 1936. Mõningaid märkmeid eesti predikatiivi kohta. – Eesti Keel. Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri nr XV. Tartu: Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus.
Keel ja Kirjandus nr 3, lk. 149 – 158.
- **Kettunen, Lauri** 1924. Lauseliikmed eesti keeles. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- **Kettunen, Lauri** 1926. Oppikirja eestin ja suomen eroavaisuustista sekä tekstinkäännöksiä selityksineen. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.
- **Kindlam, Ester** 1976. Meie igapäevane keel. Tema hoolet ja seadet. Tallinn: Valgus.
- KKKR = Kaheksa keelt, kaheksa rahvast 1998. Koost. Õispuu, J. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- **Klaas, Birute** 1987. Ühisjooni ja erinevusi eesti ja leedu keele predikatiivi iseloomus. – Tartu Riikliku Ülikooli toimetised nr 795. Dialogi mudelid ja eesti keel – töid eesti filoloogia alalt. Tartu, lk 25 – 37.
- **Klaas, Birute** 1996. Similarities in Case Marking of Syntactic Relations in Estonian and Lithuanian. – Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised nr 4. Estonian: Typological Studies I. Ed. Ereht, M. Tartu, lk 37-67.
- **Kont, Karl** 1955. Translatiivist läänemeresoome keeltes ja mordva ning lapi keeles. – Emakeele Seltsi Aastaraamat nr 1/1955. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Selts. Eesti Riiklik Kirjastus.
- **Korhonen, Mikko** 1981. Johdatus lapin kielen historiaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia no 370. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- **Korhonen, Mikko** 1996. Typological and Historical Studies in Language by Mikko Korhonen. A Memorial Volume Published on the 60th Anniversary of his Birth. Ed. Salminen, T. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia no 223. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- **Laanest, Arvo** 1975. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- **Leetberg, Karl** 1925. Eesti lauseõpetus keskkoolidele. Rakvere.

- **Lehtinen, Tapani** 1994. Suomen kielen esihistoriaa. Helsinki: Helsingin Yliopiston suomen kielen laitos.
- **Leino, Pentti** 1982. Miten suhtautua subjektiin? – Lauseenjäsennyksen perusteet. Turku, lk 5 – 17.
- **Leskinen, Juha** 1990. Suomen inkongruentit instruktiivirakenteet ja niiden tausta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia no 536. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- **Loorits, Oskar** 1923. Eesti keele grammatika. Tartu: Odamees /Carl Sarap/.
- **Must, Mari** 1987. Kirderannikumurre. Häälikuline ja grammatiline ülevaade. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut; Kirjastus Valgus.
- **Muuk, Elmar, Tedre, Mihkel** 1930. Lühike eesti keeleõpetus II. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- **Nebocat, Jaan** 1884. “Kündja” Eesti keeleõpetus, nenda kui Eestikeelt Kesk-Eestimaal räägitakse. E. Ahrensi ja F. J. Wiedemanni järel väljaannud J. Nebocat. II trükk. Tartu: Schnakenburg.
- **Nissilä, Leena** 2001. Verbirektiosanasto. Verbirektsioonide sõnastik. Suomi-viro; soome-eesti. Helsinki: Finn Lectura.
- Nykysuomen sanakirja I – III 1988. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- **Pai, Kristina** 1997. Essiivse ja translatiivse predikatiivadverbiaali ühildumine eesti keeles. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli eesti keele õppetool. Tartu (käsikiri paikneb Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis).
- **Pai, Kristina** 2001. Essiivne ja translatiivne predikatiivadverbiaal. – Keele kannul: pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised nr 17. Toim. Kasik, R. Tartu, lk 232 - 249.
- **Pajunen, Anneli** 1999. Suomen verbirektiosta. Turun Yliopiston yleisen kielitieteen julkaisuja no 1. Turku: Turun Yliopisto.
- **Pajunen, Anneli** 2000. Suomen ominaisuuspredikaatio ja tyyppi *olla sairaana*. – Näkökulmia kielitypologiaan. Suomi no 186. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Gummerus, lk 36 – 87.

- **Pajusalu, Renate** 1994. Muutumisverbid eesti keeles ja nende vasted soome keeles. – Suomi-viro kontrastiivinen seminaari Hailuodossa 7.-9.5.1994. Lähivertailuja no 8. Oulu: Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja no 40, lk 83 - 97.
- **Penttilä, Aarni** 1963. Suomen kielioppi. Porvoo – Helsinki: WSOY.
- **Pihlak, Ants** 1985. Tähelepanekuid kursiivsusest ja terminatiivsusest eesti keeles. –
- **Pihlak, Ants** 1986. Typology of “Falling” into Anomalous States in Estonian. Abstract, (käsikirjas).
- **Pihlak, Ants** 1991. Eesti analüütilised *versus* vene sünteetilised verbid. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Instituut.
- **Ploompuu, Aleksander** 1923. Lauseõpetus: koolidele. Tallinn: Eesti Kirjastus-Ühisus.
- **Pool, Raili** 1999. Eesti keele verbirektsioone. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- **Pöld, Harald Wilhelm** 1922. Eesti keeleõpetus, II jagu: lauseõpetus. Eesti Kirjanduse Seltsi toimetused nr 15. Tallinn: J. & A. Paalman.
- **Pälsi, Marja** 2000. Finnish Resultative Sentences. – SKY Journal of Linguistics no 13, pp. 211-250.
- **Quirk, Randolph** et al 1985. A Comprehensive Grammar of the English Language. London & New York: Longman
- **Raun, Alo** 1988 a. The Mordvin Language. – The Uralic Languages. Description, History and Foreign Influences. Ed. Sinor, Denis. Handbuch der Orientalistik. Achte Abteilung. Handbook of Uralic Studies. Vol I. Leiden – New York – København – Köln: E. J. Brill, pp 96 – 110.
- **Raun, Alo** 1988 b. Proto-Uralic Comparative-historical Morphosyntax. – The Uralic Languages. Description, History and Foreign Influences. Ed. Sinor, Denis. Handbuch der Orientalistik. Achte Abteilung. Handbook of Uralic Studies. Vol I. Leiden – New York – København – Köln: E. J. Brill, pp 555 – 571.
- **Reidla, Piret** 1998. Essiiv tänapäeva eesti kirjakeeles. Korpuseanalüüs. Postseminaritöö. Tartu Ülikool. Tartu (käsikiri paikneb Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis).

- **Rätsep, Huno** 1973. Eesti keele väljendverbide olemusest. – Keel ja Kirjandus nr 1, lk 24-30.
- **Rätsep, Huno** 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised nr 12. Tallinn: Valgus
- **Rätsep, Huno** 1979. Eesti keele ajalooline morfoloogia II. Õppevahend eesti filoloogia osakonna üliõpilastele. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, eesti keele kateeder.
- **Rätsep, Huno** 1981. Eesti keele lihtlausete põhitüübid kontensiivse tüpoloogia vaatekohast. – Töid eesti filoloogia alalt. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, lk 35 – 51.
- **Sammallahti, Pekka** 1998. The Saami Languages. An Introduction. Kárášjohka: Davvi Girji.
- **Sang, Joel** 1982. Valged laigud eesti keelekaardil. – Keel ja Kirjandus nr 7, lk 422 – 428.
- The Indo-European Languages 1998. Ed. Ramat, A. G., Ramat, P. London & New York: Routledge.
- The Linguistic Encyclopedia 1995. Ed Malmkjær, K; Anderson, J.M. London & New York: Routledge.
- The Slavonic Languages 1993. Ed. Comrie, B., Corbett, G.G. London & New York: Routledge.
- **Tikk, Evi** 1953. Essiiv eesti keeles. Diplomitöö. Tartu Riiklik Ülikool, eesti keele kateeder (käsikiri paikneb Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis).
- **Tuldava, Juhan** 1991. Rootsi keele grammatika. Svensk grammatik. Tartu: Tartu Ülikool, lk 59 – 65.
- **Vainula, Karl** 1930. Eesti keele lauseõpetus koolidele: ühes kirjavahemärkide- ja sõnade liitmis-õpetusega. Tallinn: Nõmme: E. Antov & Ko.
- **Valge, Jüri** 1970. Eesti keele käänete ja sõnaliikide esinemise sagedused kolmes funktsionaalses stiilis. Tartu Riiklik Ülikool, eesti keele kateeder. Tartu (käsikiri paikneb Tartu Ülikooli Raamatukogus).
- **Wiedemann, Ferdinand Johann** 1875. Grammatik der ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittelehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte. St.-Pétersburg: Impr. de l'Acad. Imp. des Sciences.
- **Õim, Asta** 1998. Väljendiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

- **Õim, Asta** 2000. Sünonüümide vormilisest küljest. – Inter Dialectos Nominaque: pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000. Eesti Keele Instituudi toimetised nr 7. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 462 – 472.

The translative and Essiive Predicative Adverbial in Estonian Literary Language Summary

The predicative adverbial in the cases of translative (*Ta jäi haigeks*) and essive (*Vesi näis külmana*) is a mixed category that combines the predicating property of the case of nominative with the formal properties of adverbials. Typologically it is one of the most interesting parts of a sentence. In many languages corresponding construction always remains in nominative (in English *He fell ill, She seems unhappy*), in some languages it may be marked by one case (in Russian by instrumental – *Он был ученым*). In Estonian and Finnish there are even two possibilities of marking – translative and essive.

One of the aims of the present M. A. thesis is to define the functions of the essive and translative predicative adverbials (PA) as different from the predicative. These constructions have been compared in the thesis with the same phenomena in some indo-european and finno-ugric languages (mainly with Finnish).

It has been problematic in Estonian to define, when these cases can be replaced with nominative, that means to remain PA unmarked, or when translative and essive can be replaced with each other or with some other cases. If the replacement is possible, then which are the differences in meaning? The origin of the problem is based on the parallel historical development of these three cases (nom., transl., es.), while their functions have been overlapping in spots.

The thesis can be divided into three greater parts: 1) comparison of the phenomena with indo-european and finno-ugric languages (chapters 1 - 2), 2) the functions of the PA in Estonian literary language (chapters 3 – 5) and the possibilities of replacement (chapter 6) and 3) the statistics of the corpus of Estonian literary language of the Tartu University (chapter 7). Statistics is based on the texts of the press and fiction from 1890s and 1980s.

Translative PA has been fixed in contemporary Estonian as a construction that prototypically expresses a change. It may as well express a temporary state (*Olen suvel karjaseks*), unusual state (*Kaks madu on laua jalgadeks*) and a possibility of change, that does not take place (*Mart jättis tassi mustaks*). With translative one can also form constructions that refer attitude or denominating, which can be taken as an imaginary change that takes place in someone's mind (*Ma pean teda targaks; Ta kuulutati kulakuks*). Translative PA occurs mainly with dynamic verbs of change, but it is possible to generate these constructions with some static verbs as well (*Ma seisin jalad kangeks*). In such cases there is added the so-called fake object or extrinsic object to the clause (*jalad* in sentence *Seisin jalad kangeks*) and the construction as a whole functions as an agentive construction with a dynamic verb.

Essive PA has been developed in Estonian literary language within 90 years into a construction that prototypically denotes a property, profession or state (*Seisab külmana, Püsib rahulikuna, Praktiseerin arstina*). Essive has also become a governmental extension of many verbs that denote feeling, perception or appearance (*tundma, näima, avalduma*). Before essive was taken into use in Estonian literary language at the end of the 19th century, corresponding functions were formed whether by nominative, translative or other means. Many of these possibilities are in use nowadays as well, but with many verbs essive is now more fixed than some other cases.

Essive and translative that historically belong to the same semantic group have retained some close functions – for instance constructions that express attitude or interpreting can sometimes be formed either with essive or translative. With some verbs essive and translative are fully synonymous – for instance with so called dividing-verbs ('to divide', 'to group', 'to line (up)'...) (*jaotuma rühmadeks ~ rühmadena (~ rühmadesse)*). With both cases can also be used the verb *olema* ('be'), but unlike to the predicative in nominative (*Ta on president*) both essive and translative PA usually require either some adverbial (*Tallinnas* in sentence *Ta on presidendina Tallinnas, Ta on Tallinnas presidendiks*), attribute (*selliseks* in sentence *Ta on selliseks presidendiks*); or predicative (*õnnelik* in sentence *Ta on presidendina õnnelik*) to be added to the clause.

Often translative constituent forms together with verb either an expressional- or compound-verb.

However there are many possibilities of replacement of translative or essive PA, in most cases they can not be replaced.

Essive, that is a new case in Estonian literary language, can be characterized as a case that is often used with new verbs – with many foreign words and *u*-reflexives (many of which have been taken to literay language during the so called neologistic movement at the first half of the 20th century).

The statistics of the corpus show that essive PA has been ingrained – in addition to substantive (unbounded) PA-s, which were predominant in 1890, adjective (bounded) essive PA is actively in use now. Translative PA has remained during the century more or less the same, but the amount of various verbs used with translative PA has become more diverse and the use of expressional verbs has essentially diminished.

LISAD

LISA I

TRANSLATIIV

Vähemalt 5 x adj. subjektilise PA-ga esinenud verbid

(Ma lähen, jään, saan... targaks)

VERB	1890	1980
minema	144	56
jääma	141	72
saama	121	55
kasvama	24	11
muutuma	14	137
lööma	7	1
tegema	6	-
tõusma	5	-
tõmbuma	1	11
venima	1	5
osutuma	-	28
kujunema	-	12

LISA II

TRANSLATIIV

Vähemalt 5 x subst. subjektilise PA-ga esinenud verbid

(Ma olen, saan, jään... presidendiks)

VERB	1890	1980
olema	147	221
saama	104	84
jääma	63	47
hakkama	17	9
minema	17	4
heitma	11	-
muutuma	11	41
tulema	10	15
kasvama	3	5
kujunema	-	18
osutuma	-	13

LISA III

TRANSLATIIV

Vähemalt 5 x adj. objektilise PA-ga esinenud verbid

(Tegin, kuulutasin, mutsin su targaks)

VERB	1890	1980
tegema	130	86
pidama	44	67
arvama	23	2
tunnistama	11	9
nimetama	9	2
muutma	7	37
värvima	6	-
ajama	5	8
mõistma	5	-
lugema	1	9
kuulutama	1	6
lööma	1	5
saama	1	5
sundima	-	5

LISA IV

TRANSLATIIV

Vähemalt 5 x subst. objektilise PA-ga esinenud verbid

(Nimetan, pean, valin su presidendiks)

VERB	1890	1980
nimetama	89	53
pidama	77	71
valima	57	17
tegema	49	14
võtma	30	12
andma	24	1
tunnistama	23	11
arvama	18	7
kutsuma	16	14
muutma	15	12
saama	13	7
seadma	11	3
lugema	10	7
hüüdma	8	3
jätma	7	1
olema	6	1
panema	6	3
heitma	5	-
kinnitama	5	-
paluma	5	1
tarvitama	5	-
kuulutama	-	10

LISA V
TRANSLATIIV

PA-ga (adj.+subst.) vähemalt 5 x esinenud erinevate verbide võrdlus 1890-1980

*õeldiseta lause, verb sisu põhjal juurdemõeldav

VERB	1890	1980
olema	207	276
olema*	11	29
saama	312	238
jääma	242	198
pidama	160	190
tegemea	327	187
muutuma	27	185
minema	200	121
nimetama	101	62
muutma	21	56
osutuma	-	42
andma	85	33
tunnistama	51	33
kujunema	-	32
võtma	93	31
tulema	41	27
kasvama	27	23
ajama	6	23
lugema	12	20
jätma	22	19
kuulutama	1	19
määrama	5	18
valima	59	17
panema	28	16
kutsuma	19	15
lööma	15	15
paluma	10	15
peksma	7	14
arvama	88	13
õppima	2	13
tõmbuma	1	13
hakkama	15	11
kiitma	13	9
pesema	5	9
laskma	8	8
hindama	-	8
seadma	19	7
tooma	5	7
kiskuma	1	7
pühkima	1	7
vajuma	-	7
värvuma	-	6
hüüdma	8	5
lõikama	6	5
paisuma	4	5
kütma	1	5
sundima	1	5
venima	1	5
jooma	-	5
küürima	-	5
tõusma	10	3
langema	8	3
värvima	6	2
astuma	5	2
looma	5	1
mõistma	25	-
heitma	16	-
riisuma	7	-
seletama	7	-

tarvitama	7	-
asutama	6	-
saatma	6	-
hõõruma	5	-
kinnitama	5	-
kõlbama	5	-

LISA VI

ESSIIV

PA-ga (adj.+subst.) vähemalt 3 x esinenud erinevate verbide võrdlus 1890-1980

Verb	1890	1980
tundma	1	45
olema	14	38
tunduma	-	29
töötama	1	20
nägema	1	16
tulema	2	15
võtma	5	13
kasutama	-	13
näima	1	11
saama	1	10
andma	1	9
jõudma	-	9
mõjuma	-	9
paistma	-	9
seisma	6	8
jääma	1	8
istuma	-	6
tungima	1	5
lõpetama	-	5
tegeva	4	4
saatma	1	4
sündima	1	4
elama	-	4
hindama	-	4
minema	-	4
nimetama	-	4
näitama	-	4
viima	-	4
surema	3	3
tahtma	1	3
kaotama	-	3
kirjutama	-	3
kuulma	-	3
langema	-	3
lööma	-	3
suutma	-	3
sõitma	-	3
tooma	4	2
astuma	3	1
voolama	3	1

LISA VII**TRANSLATIIV****Verbid, mida esines mõlemal sajandil nii adj. kui subst. PA-ga**

VERB	1890 subst PA	1890 adj PA	1980 subst PA	1980 adj PA
arvama	29	58	9	4
jätma	15	8	1	18
jääma	71	171	50	148
kasvama	3	24	8	15
kiitma	1	11	1	8
lugema	10	2	9	11
lõikama	1	4	2	3
minema	26	174	14	107
muutma	14	7	14	42
muutuma	11	16	43	142
nimetama	89	12	57	5
panema	45	28	10	6
pidama	93	67	78	112
saama	145	167	112	126
seadma	14	4	4	3
tegema	116	210	21	166
tulema	15	24	21	6
tunnistama	23	28	14	19
võtma	89	4	28	3

LISA VIII**TRANSLATIIV****Verbid, mida esines ainult ühel sajandil nii adjektiivse kui substantiivse PA-ga**

*vastav verb esines ühe sajandi tekstides vaid ühes sõnaliigis või vähem kui kolmel korral

VERB	1890 SUBST	1890 ADJ	1980 SUBST	1980 ADJ
andma	85*	-	1	32
hindama	-	-	2	6
jooma	-	-	1	4
kiskuma	-	1*	2	5
kujunema	-	-	18	14
kutsuma	19*	-	14	1
kuulutama	-	1*	10	9
laskma	-	8*	1	7
leidma	1	3	-	-
looma	4	1	-	1*
lööma	1	14	-	15*
mõistma	5	20	-	-
olema	218*	-	302	3
osutama	-	-	13	29
paluma	10*	-	1	14
peksma	-	7*	1	13
pühkima	-	1*	1	6
seletama	3	4	-	-
sirguma	1*	2*	1	3
sündima	3	1	2*	-
tooma	4	1	7	-
tõstma	3	1	3*	-
tõusma	3	6	3*	-
vajuma	-	-	2	5
õppima	2*	-	7	6

LISA IX

ESSIIV

Verbid, mida esines 1980ndatel nii adjektiivse kui substantiivse PA-ga

verb	ADJEKTIIV	SUBSTANTIIV
olema	6	32
tundma	30	15
tunduma	18	11
kasutama	2	11
võtma	4	9
saama	1	9
andma	2	7
mõjuma	3	6
nägema	11	5
tulema	10	5
paistma	4	5
jääma	3	5
seisma	5	3
elama	1	3
nimetama	1	3
sündima	1	3
tegemea	1	3
näima	9	2
jõudma	7	2
istuma	4	2
minema	2	2
surema	1	2
tahtma	1	2
lõpetama	4	1
tungima	4	1
viima	3	1
kuulma	2	1
jätma	1	1
kiskuma	1	1
lahkuma	1	1
looma	1	1
mõtlemata välja	1	1
oskama	1	1
pakkuma	1	1
panema	1	1
väljuma	1	1

LISA X
TRANSLATIIV

Predikatiivadverbiaalid, mida esineb ühes allikas vähemalt kolmel korral

Allikad:

Asta Õim Väljendirmt. = Õim, Asta 1998. Väljendiraamat. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn.

Ants Pihlak EA v VS = Pihlak, Ants 1991. Eesti analüütilised versus vene sünteetilised verbid. Tallinna Pedagoogiline Instituut. Tallinn.

TÜKK 1890 = Tartu Ülikooli eesti kirjakeele korpuse 1890ndate aastate aja- ja ilukirjanduse tekstid

TÜKK 1980 = Tartu Ülikooli eesti kirjakeele korpus 1980ndate aastate aja- ja ilukirjanduse tekstid

PA	Asta Õim Väljendirmt.	Ants Pihlak EA v VS	TÜKK 1890	TÜKK 1980
1	2	3	4	5
abikaasaks	-	-	7 kosima 1, saama 3, tõrkuma 1, võtma 2	-
abiks	-	-	31 andma 1, kutsuma 2, laenama 1, lisama 1, lubama 1, minema 1, nimetama 1, olema 15, ruttama 1, seadma 1, tooma 1, tulema 1, valima 1, võtma 3	8 haarama 1, olema 7
abiliseks	-	-	7 olema 2, seadma 1, valima 2, võtma 2	-
ahtaks	-	-	-	3 jääma 1, suruma 1, sulama 1
alamaks	-	-	4 heitma 2, saama 1, suruma 1	-
allikaks	-	-	-	3 kujunema 1, muutma 1, olema 1
aluseks	-	-	3 arvama 1, lugema 1, olema 1	12 nimetama 2, olema 5, saama 1, võtma 4
andeks	-	-	50 andma 43, paluma 5, saama 1, võtma 1	24 andma 16, paluma 7, saama 1
araks	1 lööma 1	3 jääma 1, lööma 1, muutuma 1	4 jääma 1, minema 1, tegema 2	1 kiskuma 1
armsaks	-	-	5 minema 1, pidama 2, saama 1, tegema 1	-
asemikuks	-	-	3 saama 1, saatma 1, valima 1	-
asetäitjaks	-	-	-	3 määrama 1, tõstma 1, valima 1
asjataks/ asjatuks	-	-	4 jääma 2, pidama 1, tegema 1	-
auhinnaks	-	-	5 andma 1, jagama 1, lubama 1, muretsema 1, määrama 1	2 olema 1, saama 1
auklikuks	-	5 minema 1, muutuma 1, purema 1, sõitma 1, tegemea 1	-	-

1	2	3	4	5
auks	1 tõstma 1	-	13 andma 2, etendama 1, ilmuma 1, laulma 1, olema 2, pidama 4, ristima 1, tõusma 1	1 pidama 1
avalikuks	-	-	15 saama 5, tegema 1, tooma 1, tulema 7, tõusma 1	2 tulema 2
direktoriks	-	-	4 kutsuma 1, nimetama 1, saama 2	1 saama 1
eeskujuks	-	-	6 olema 3, pidama 1, võtma 2	7 jääma 1, olema 3, seadma 1, tooma 1, võtma 1
eesmärgiks	-	-	3 kõlbama 1, olema 1, tegema 1	3 olema 2, seadma 1
elavaks / elavamaks	-	2 minema 1, saama 1	3 minema 2, tegema 1	1 minema 1
endiseks	-	-	3 jääma 3	1 jääma 1
esimeheks	-	-	4 jääma 1, nimetama 2, valima 1	2 olema 1, saama 1
haigeks	1 naerma 1	5 jääma 2, jooma 1, tegeme 1, õgima 1	51 jääma 47, minema 1, tegema 3	9 jääma 8, ootama 1
haledaks	-	2 minema 1, saama 1	4 minema 3, saama 1	2 minema 1, tegema 1
halliks	1 ootama 1	-	4 minema 4	9 minema 4, muutuma 1, pentima 1, tõmbuma 1, värvima 1, värvuma 1
halvaks / halvemaks	5 ajama 1, minema 1, panema 1, põlgama 1, võtma 1	1 minema 1	12 minema 6, muutuma 1, pidama 2, tegema 3	3 pidama 1, minema 1, tegeme 1
haneks	4 püüdma 1, tõmbama 1, vedama 1, võtma 1	1 tõmbama 1	-	-
heaks	4 arvama 1, kiitma 1, tegeme 1, võtma 1	-	27 arvama 11, kiitma 7, kulutama 1, käänama 1, leidma 2, pöörduma 1, saatma 1, tegema 3	11 arvama 1, hindama 1, kiitma 4, minema 1, muutma 1, tegema 3
hooleks	-	-	25 andma 8, jätma 6, jääma 5, keelama 1, olema 3, usaldama 1, võtma 1	-
hulluks	3 minema 2, tegeme 1	2 jääma 1, minema 1	3 jääma 1, mõistma 1, pidama 1	11 ajama 3, minema 7, pidama 1
hõredaks / hõredamaks	-	2 jääma 1, muutuma 1	-	3 jääma 2, minema 1
häbiks	-	-	3 nimetama 1, olema 1, pidama 1	-
härteks	1 minema 1	3 lööma 1, minema 1, tegeme 1	1 tegeme 1	-
igavaks	-	-	11 minema 11	2 minema 1, muutuma 1
ilmsiks	1 tulema 1	1 tulema 1	22 saama 3, tegema 1, tulema 17, tõusma 1	-

1	2	3	4	5
ilusaks / ilusamaks	-	2 minema 2	10 lugema 1, minema 4, muutma 1, nimetama 1, pidama 3	3 muutma 1, mõtlema 1, tegema 1
imeks	1 panema 1	-	32 panema 32	-
inimeseks	1 saama 1	-	-	3 osutuma 1, saama 2
joobnuks	-	-	5 pidama 1, tegema 4	-
juhatajaks	-	-	6 andma 1, jääma 1, nimetama 1, olema 2, valima 1	2 määrama 1, saama 1
julgemaks	-	1 saama 1	8 minema 3, saama 1, tegema 3, tõusma 1	-
jutuks	1 panema 1	-	1 nimetama 1	3 minema 1, tulema 2
jõukaks	-	3 minema 1, saama 1, tulema 1	-	5 minema 3, tegema 1, trügima 1
kadunuks	-	1 jääma 1	6 arvama 3, jääma 2, pidama 1	4 jääma 3, tunnistama 1
kahjulikuks	-	-	3 arvama 1, seletama 1, tunnistama 1	-
kahvatuks	-	1 minema 1	8 lööma 3, minema 4, saama 1	1 lööma 1
kaitsjaks	-	-	4 muutma 1, pidama 1, olema 2	1 saama 1
kalliks / kallimaks	-	1 minema 1	10 minema 2, pidama 5, saama 1, tegema 2	5 minema 2, muutuma 1, pidama 2
kandidaadiks	-	-	4 jääma 1, olema 1, valima 2	1 tegema 1
kangeks	2 ajama 1, lööma 1	4 istuma 1, jääma 1, külmutama 1, minema 1	7 jääma 2, kasvama 1, minema 3, tegema 1	1 tõmbuma 1
kardetavaks	-	-	11 minema 2, pidama 4, saama 3, seletama 1, tunnistama 1	-
karvaseks	3 minema 1, muutuma 1, tegema 1	-	-	1 minema 1
kasuks	-	-	31 andma 1, astuma 1, langema 1, maksmata 1, mõtlema 1, olema 6, panema 1, pidama 3, pruukima 1, saama 2, tarvitama 2, tegema 7, tulema 1, töötama 2, võtma 1	5 muutma 2, olema 1, pöörama 1, tulema 1
kasulikuks	-	-	4 arvama 2, pidama 1, tegema 1	5 kujunema 1, osutuma 2, pidama 2
kaupmeheks	-	-	3 hakkama 1, kasvama 1, olema 1	-
keeruliseks	-	1 minema 1	-	6 minema 1, muutma 1, muutuma 1, osutuma 1, tegema 1
kelleks	-	-	-	4 pidama 2, saama 2

1	2	3	4	5
kergeks / kergemaks	2 minema 1, tegema 1	2 minema 1, tegema 1	4 minema 1, saama 1, tegema 2	6 minema 1, muutuma 2, osutuma 2, tegema 1
ketseriks	-	-	3 nimetama 1, pidama 1, seletama 1	-
kibedaks	1 tegema 1	-	3 minema 2, tegema 1	1 tegema 1
kindlaks	-	1 tegema 1	30 arvama 1, jääma 7, minema 1, määrama 1, saama 5, seadma 1, tegema 12, tunnistama 2	12 jääma 2, muutuma 2, määrama 5, saama 1, tegema 2
kingiks / kingituseks	-	-	6 andma 1, saama 4, viima 1	4 ostma 1, saama 2, tooma 1
kirja-toimetajaks	-	-	3 nimetama 1, valima 2	-
kirjuks	7 ajama 1, lööma 1, minema 3, tegema 1, võtma 1	4 ajama 1, minema 1, saama 1, tegema 1	6 minema 4, värvima 2	1 (moonduma kirevkirjuks 1)
kitsaks	-	-	3 jääma 2, minema 1	3 kiskuma 1, minema 1, tõmbama 1
kohaks	-	-	5 kinkima 1, looma 1, nimetama 1, rentima 1, vaatama 1	3 saama2 (kohaks, asukohaks); valima 1 (peatuskohaks)
kohaseks	-	-	3 arvama 2, kiitma 1	-
kohuseks / kohustuseks	-	-	23 arvama 4, olema 2, panema 1, pidama 7, tegema 9	6 lugema 1, määrama 1, olema 3, võtma 1
komandöriks	-	-	4 nimetama 2, olema 2	1 olema 1
kombeks	-	-	1 saama 1	4 olema 4
kool-meistriks	-	-	7 hakkama 1, kutsuma 1, kõlbama 1, nimetama 1, panema 1, seadma ette 1, valmistama 1	-
kringliks	5 keerama 1, külmama 1, külmetama 1, külmuma 1, vihastama 1	-	-	-
kuivaks	1 nutma 1	5 jääma 1, minema 1, panema 1, pühkima 1, tõmbuma 1	8 hõõruma 3, jääma 2, kõrvetama 1, saama 1, tegema 1	1 nühkima 1
kuludeks	-	-	3 minema 3	-
kurjaks	-	1 saama 1	3 minema 1, saama 2	5 muutuma 1, saama 4
kurvaks	-	2 muutuma 1, tegema 1	6 jätma 1, minema 2, muutma 1, saama 1, tegema 1	2 muutuma 1, tegema 1
kuuldavaks	-	1 saama 1	3 saama 3	-
kuulsaks	-	1 saama 1	5 saama 3, tegema 2	1 saama 1

1	2	3	4	5
kuumaks	14 kütma 9, parkima 1, rookima 1, tegema 3	2 ajama 1, saama 1	3 ajama 1, minema 1, peksma 1	4 kütma 2, minema 2
kõlblikuks	-	-	6 arvama 1, pidama 2, tegema 3	-
kõneaineks	-	-	-	4 olema 1, saama 1, sattuma 2
kõrgeks	-	1 saama 1	5 kiitma 1, pidama 2, tegema 2	3 ajama 1, kasvama 1, muutuma 1
kõvaks	2 jääma 1, tegema 1	3 minema 1, muutuma 1, tõmbuma 1	3 minema 2, tegema 1	3 (muutuma kontkõvaks 1), tallutama 1, tegema 1
külaliseks	-	-	11 jääma 1, käima 2, minema 1, olema 3, sõitma 1, tooma 1, tulema 1, tungima 1 /vt ka VÕÕRAKS/	2 olema 2
külmaks	11 lööma 2, minema 2, tegema 1, tõmbama 2, tõmbuma 2, võtma 2	1 jääma 1	7 jätma 2, jääma 3, minema 2	8 jätma 1, jääma 1, minema 4, pidama 1, tõmbuma 1
lahjaks	-	2 minema 1, tegema 1	3 jääma 1, minema 1, tegema 1	-
laiaks / laiemaks	1 puhuma 1	2 litsuma 1, paisutama 1	4 kaevama 1, minema 1, venima 1, venitama 1	5 astuma 1, lööma 1, vajuma 1, vajutama 2
leseks	-	1 jääma 1	1 tegema 1	3 jääma 3
liikmeks	-	-	22 astuma 1, heitma 5, (kinnitama auliikmeteks 1), nimetama 2, pidama 1, saama 1, tõstma 1, valima 11 (auliikmeks 1)	4 saama 1, võtma 3
lõdvaks / lõdvemaks	2 laskma 2	2 jääma 1, muutuma 1	1 tegema 1	5 kiskuma 1, laskma 3, tõmbama 1
lähedaseks	-	1 saama 1	-	3 saama 3
lühikeseks / lühemaks	2 jääma 1, tegema 1	1 saagima 1	3 jääma 1, lõikama 1, minema 1	4 jääma 2, lõikama 1, muutuma 1
maksu- jõuetuks	-	-	3 jääma 1, tunnistama 2	-
maksvaks	-	-	16 jätma 1, jääma 2, panema 4, pidama 1, seadma 1, tegema 4, tunnistama 3	-
meheks	1 kiitma 1	-	9 jääma 1, looma 1, pidama 1, saama 2, seletama 1 tahtma 2, võtma 1	5 jääma 1, kasvatama 1, pidama 1, saama 2
meistriks	-	-	1 jääma 1	4 nimetama 1, tulema 3
ministriks	-	-	6 nimetama 2, saama 4	1 määrata 1
moeks/ mooduks/ moodiks	-	-	5 olema 4, võtma 1	-

1	2	3	4	5
mustaks	5 ajama 1, minema 3, tegeme 1	2 minema 1, saama 1	7 minema 1, muutma 1, muutuma 1, määrima 1, peksma 1, pidama 1, põlema 1	9 imbuma 1, muutuma 3, tegeme 4, tõmbuma 1
mõrtsukaks	-	-	3 arvama 1, saama 1, tunnistama 1	-
mälestuseks	-	-	12 andma 1, asutama 5, hoidma 1, jääma 1, kandma 1, kinkima 1, olema 1, vajutama 1	1 andma 1
märgiks / märguks	-	-	5 arvama 1, olema 1, pidama 1, seadma 1, võtma 1	4 olema 4
märjaks	5 kukkuma 1, lööma 1, minema 1, tegema 1, võtma 1	3 jääma 1, saama 1, tegeme 1	3 kastma 1, leotama 1, pitsima 1	11 ristima 1, saama 4, tegema 4, tõmbama 1, tõmbuma 1
naeruks	7 jääma 1, olema 1, panema 1, pidama 1, saama 1, tegema 2	-	1 tegeme 1	-
naiseks	-	-	20 ehtima 1, heitma 1, kõlbama 1, looma 1, saama 6, soovima 1, sundima 1, tulema 1, võtma 7	4 olema 1, saama 1, võtma 2
nimeks	-	-	3 andma 1, panema 1, pidama 1	8 arvama 2, olema 2, panema 2, võtma 2
nooreks/ nooremaks	-	1 saama 1	3 pidama 1, saama 1, tegema 1	3 jääma 1, mängima 1, nõtkuma 1
nõrgaks	2 minema 1, võtma 1	4 jääma 2, minema 1, muutuma 1	9 arvama 1, jääma 3, minema 4, pidama 1	3 jääma 2, tegema 1
nõuks	-	-	44 võtma 44	3 võtma 3
nõutuks	-	2 jääma 1, saama 1	-	3 jääma 1, tegema 2
näotuks	-	1 minema 1	3 jääma 1, tegema 2	-
närviliseks	-	1 saama 1	-	3 muutuma 2, tegema 1
nüriks	-	3 minema 1, taguma 1, tegema 1	-	-
ohvriks	-	1 tooma 1	15 langema 4, nimetama 1, nõudma 2, pärima 1, saama 5, toimetama 1, tooma 1	1 langema 1
olematuks	-	-	-	3 kägarduma 1, muutuma 1, mõtlemata 1
oluliseks	-	-	-	4 muutuma 1, pidama 3
omaks	4 andma 1, saama 1, võtma 2	-	20 arvama 2, jääma 1, langema 1, needma 1, nimetama 2, pidama 2, saama 8, tunnistama 1, võtma 2	-

1	2	3	4	5
omanduseks	-	-	6 andma 1, jätma 1, kinkima 1, olema 1, saama 1, tunnistama 1	-
orjaks	-	-	7 heitma 2, saama 1, sündima 1, tegema 3	-
osaks	3 andma 1, langema 1, saama 1	-	16 andma 1, olema 1, saama 14	2 saama 2
otsuseks	-	-	51 tegema 47, võtma 4	-
pahaks	4 ajama 1, minema 1, panema 1, võtma 1	1 minema 1	30 jääma 1, minema 4, muutuma 1, panema 24	3 panema 3
pahaseks	-	1 minema 1	7 minema 4, muutuma 1, saama 2	3 saama 2, tegema 1
palavaks	3 kütma 2, minema 1	-	3 kütma 1, saama 1, tegema 1	-
palgaks	-	-	6 andma 3, kuluma 1, olema 1, saama 1	-
paljaks	1 ajama 1	4 jääma 1, minema 1, riisuma 1, varastama 1	11 jääma 1, minema 1, peksma 1, puhuma 1, riisuma 4, röövima 2, rüüstama 1	3 ajama 1, tegema 1, võtma 1
pandiks	1 andma 1	-	8 maksma 1, olema 2, panema 2, võtma 3	-
pankrotiks	-	-	6 jääma 5, tunnistama 1	-
parajaks	1 tegema 1	-	-	4 kasvama 2, tegema 2
paremaks / parimaks	-	1 saama 1	9 arvama 5, pidama 2, saama 2	17 hindama 2, kuulutama 1, minema 2, muutma 2, muutuma 1, olema 1, osutuma 1, pidama 2, tunnistama 5
pehmeks / pehmemaks	9 jääma 1, minema 3, muutuma 1, rääkima 1, tegema 3	4 keema 1, keetma 1, kõnelema 1, minema 1	-	2 minema 1, tegema 1
pihuks ja põrmuks	3 langema 1, tegema 1, varisema 1	-	-	-
pikaks	3 minema 1, venima 2	1 venitama 1	7 ajama 1, kasvama 3, näitama 1, sirguma 1, sirutuma 1	14 kasvama 3, kavandama 1, minema 1, muutuma 1, sirguma 2, venima 5, venitama 1
pimedaks / pimedamaks	1 minema 1	1 kiskuma 1	6 jääma 1, minema 4, tegema 1	12 lööma 2, minema 7, muutuma 1, tegema 1, valetama 1
pioneeriks	-	-	-	3 astuma 1, laskma 1, lubama 1
pooleks	2 mõtlemata 1, naerma 1	-	5 kiskuma 1, lõhkuma 1, lõikama 2, tõmbama 1	-

1	2	3	4	5
pristaviks	-	-	4 nimetama 2, seadma 1, valima 1	-
probleemiks	-	-	-	4 olema 4
professoriks	-	-	4 nimetama 2, valima 1, õpetama 1	1 valima 1
puhtaks / puhtamaks	5 lööma 1, pesema 1, rääkima 2, tegema 1	10 kõhatama 1, kõhima 1, lakkuma 2, minema 1, noolima 1, pesema 1, pühkima 1, saama 1, tegema 1	10 lakkuma 1, pesema 5, pühkima 1, rõövima 1, saama 1, tegema 1	28 aitama 1, ajama 2, harima 1, jääma 1, küürima 2, laapama 1, loputama 1, minema 1, pesema 6, pühkima 3, rapsima 1, rookima 1, saama 3, tegema 3, trampima 1
punaseks	4 ajama 1, lööma 1, minema 2	1 minema 1	8 minema 3, nutma 2, päevitama 1, tegema 1, värvima 1	8 imbuma 1, kõrvetama 1, minema 1, tõmbuma 2, vihastama 1, värvuma 2
puruks	3 naerma 1, tegema 1, varisema 1	4 lööma 1, minema 1, närirama 1, peksma 1	19 hõõruma 1, kukkuma 1, laskma 2, lõhkuma 2, lõikama 1, lööma 2, minema 3, närirama 1, peksma 1, pistma 1, suruma 2, trampima 1, viskama 1	6 lööma 3, peksma 1, sõitma 1, virutama 1
puuduseks	-	-	-	3 arvama 2, lugema 1
põhjuseks	-	-	12 olema 10, pidama 1, võtma 1	9 olema 9
põnevaks	-	-	4 minema 3, saama 1	2 minema 1, tegema 1
põrguks	3 minema 1, muutuma 1, tegema 1	-	1 olema 1	2 minema 1, muutuma 1
päriseks	-	-	3 omandama 1, ostma 2	-
pühaks	-	-	3 pidama 3	-
rahalikuks / rahuliseks	-	-	6 jääma 5, minema 1	6 jääma 2, sundima 3, tegema 1
rahatuks	-	3 minema 1, saama 1, tegema 1	5 minema 1, saama 1, tegema 3	4 muutuma 1, tegema 3
rangeks / rangemaks	-	1 muutuma 1	-	3 muutuma 2, tegema 1
raskeks	2 minema 1, tegema 1	-	15 minema 9, pidama 1, tegema 5	12 minema 1, muutma 2, muutuma 3, osutama 2, pidama 1, tegema 3
rikkaks / rikkamaks	2 minema 2	1 minema 1	2 saama 2	5 saama 2, minema 1, muutuma 1, pidama 1
ristiks	4 jääma 1, olema 2, võtma 1	-	2 olema 2	-
risuks	6 jääma 3, olema 3	-	3 olema 3	-
rumalaks	-	-	4 arvama 1, minema 1, nimetama 1, pidama 1	1 pidama 1

1	2	3	4	5
rusuks / rusudeks	3 langema 1, tegema 1, varisema 1	-	2 hõõruma 1, minema 1	-
rõõmsaks	-	2 minema 1, saama 1	4 minema 2, saama 1, tegema 1	3 muutuma 1, saama 1, tegema 1
sakslaseks	-	-	3 pidama 1, saama 2	-
saladuseks	-	-	3 jääma 2, pidama 1	5 jääma 4, olema 1
sandiks / sandimaks	3 ajama 1, minema 1, võtma 1	3 arstima 1, jääma 1, minema 1	1 jääma 1	1 minema 1
sarnaseks	-	-	4 muutuma 1, pidama 1, saama 2	-
seaduseks	-	-	5 olema 1, tegema 4	2 jääma 1, olema 1
seaks	3 jooma 1, magama 1, vihastama 1	-	1 sõimama 1	-
segaseks / segasemaks	2 minema 1, tegema 1	-	2 minema 2	9 ajama 1, jääma 3, lugema-naerma 1, minema 2, muutuma 2
selgeks / selgemaks	2 saama 1, tegema 1	2 minema 1, saama 1	30 jääma 1, minema 3, muutuma 1, saama 7, tegema 18	39 kirjutama 1, minema 3, muutuma 3, mõtlema 1, rääkima 1, saama 14, tampima 1, tegema 10, õpetama 2, õppima 3,
selleks	-	-	8 jääma 3, nimetama 1, pidama 2, tunnistama 1, valima 1	11 jääma 2, olema 6, saama 2, valima 1
siledaks	-	3 kammima 1, triikima 1, vajuma 1	4 rullima 1, tegema 2, venitama 1	2 nühkima 1, võtma 1
sirgeks	5 puhuma 1, rääkima 1, saama 1, tegema 2	5 ajama 1, painutama 1, rippuma 1, saama 1, tegema 1	4 ajama 2, litsuma 1, sirutama 1	2 kohendama 1, triikima 1
sisukaks	-	-	-	3 muutma 2, muutuma 1
soojaks / soojemaks	12 kütma 3, minema 2, saama 2, tegema 2, võtma 3	1 saama 1	3 minema 3	9 kütma 2, lugema 1, minema 1, muutuma 1, saama 1, tegema 2, toppima 1
surnuks	4 lööma 1, naerma 1, rääkima 1, vaikima 1	12 lööma 1, magama 1, nokkima 1, närima 1, peksma 1, pigistama 1, piinama 1, pistma 1, purema 1, puskima 1, raiuma 1, vaikima 1	18 arvama 1, (ehmatama poolsurnuks 1), kavlema 1, kurvastama 1, laskma 3, lööma 4, peksma 3, pidama 1, piinama 1, pistma 1, tunnistama 1	10 ajama 1, (ehmatama poolsurnuks 1), jooma 1, kukkuma 1, lööma 1, näljutama 1, peksma 3, piinama 1
suureks / suuremaks	3 ajama 1, minema 1, puhuma 1	4 kasvama 1, minema 2, muutuma 1	47 kasvama 17, kasvatama 1, lööma 1, minema 13, paisuma 3, saama 4, tegema 3, tõstma 1, tõusma 4	19 ajama 2, kasvama 3, paisuma 2, pidama 2, põlgama 1, sirguma 1, tegema 2, tursuma 1, keerama 1, minema 2, paisutama 1, tulema 1
sõbraks	-	1 saama 1	3 jääma 1, olema 1, saama 1	5 pidama 1, saama 3, tunnistama 1

1	2	3	4	5
sõduriks	-	-	-	3 hakkama 2, jääma 1
sügavaks	-	-	4 kaevama 1, minema 1, tegeme 2	-
süüdlaseks	-	-	14 mõistma 4, olema 1, pidama 1, tegema 1, tundma 1, tunnistama 6	1 tegeme 1
süüks	3 andma 1, arvama 1, panema 1	-	12 andma 3, arvama 6, minema 1, panema 2	-
süütaks / (süütuks)	-	-	6 mõistma 2, tunnistama 4	-
šefiks	-	-	-	3 olema 1, saama 2
tagavaraks	-	-	6 jääma 1, olema 2, ostma 1, panema 1, seisma 1	-
talitajaks	-	-	3 jätma 1, jääma 1, tulema 1	-
targaks / targemaks	-	1 saama 1	3 pidama 1, saama 1, tegema 1	14 muutma 2, pidama 6, saama 3, tegema 3
tarvilikuks / tarviliseks	-	1 saama 1	13 arvama 10, lugema 1, pidama 2	2 tegeme 2
teatavaks	-	1 tegeme 1	1 saama 1 (tuttavaks)	5 tegeme 5
teiseks / teisemaks	-	2 muutuma 1, saama 1	1 muutuma	3 jääma 1, minema 1, muutuma 1
teoks	2 saama 1, tegema 1	-	4 saama 1, sündima 1, tegeme 2	5 saama 3, tegema 2
teravaks	-	4 ajama 1, ihuma 1, tahuma 1, tegema 1	-	6 kujunema 1, lõikama 1, muutuma 2, retušeerima 1, tegeme 1
terveks	1 jääma 1	5 hooldama 1, jääma 1, ravima 1, saama 2	27 arvama 1, jääma 1, saama 22, tegema 3	8 jätma 1, jääma 2, ravima 1, saama 4
tigedaks	-	-	3 minema 1, saama 2	1 ajama 1
toeks	-	-	3 olema 2, saatma 1	2 olema 2
truuks	-	-	5 jääma 5	4 arvama 1, jääma 3
tugevaks / tugevamaks	-	1 muutuma 1	7 kasvama 1, nimetama 1, saama 4, tegema 1	5 muutuma 2, nõeluma 2, osutama 1
tuhaks	2 saama 1, tegema 1	1 põlema 1	3 põlema 1, tegema 2	-
tuimaks	-	4 istuma 1, jääma 2, muutuma 1	1 tegeme 1	3 muutuma 1, tegema 2
tulemuseks	-	-	-	7 olema 6, saama 1
tuleroaks	2 langema 1, saama 1	-	7 jätma 1, langema 1, saama 5	-

1	2	3	4	5
tuliseks	17 kütma 8, minema 3, parkima 1, rookima 1, tegeme 4	1 minema 1	1 (minema heletuliseks 1)	1 kuumutama 1
tumedaks	-	-	1 jääma 1	3 jääma 1, peitsima 2
tummaks	3 lööma 1, rääkima 1, võtma 1	3 jääma 1, lööma 1, võtma 1	-	4 jääma 2, lööma 2
tunnistajaks	-	-	2 andma 1, heitma 1	4 olema 4
tunnistuseks	-	-	4 andma 1, olema 2, saama 1	-
tuttavaks	-	1 saama 1	18 minema 1, nimetama 1, pidama 1, saama 12, tegeme 3	5 saama 3, tegema 2
tuuma- vabaks	-	-	-	5 kuulutama 5
tõeks	2 pidama 1, tegeme 1	-	20 arvama 2, jääma 1, leidma 1, minema 6, pidama 1, tegeme 5, tunnistama 4	-
tõiseks	-	2 jääma 1, minema 1	7 jääma 1, minema 5, pidama 1	7 jääma 1, minema 2, pidama 1, sundima 1, tegema 1, vajuma 1
tähtsaks	1 puhuma 1	-	7 arvama 1, minema 1, pidama 3, tegema 1, tunnistama 1	19 pidama 18, tegema 1
täielikuks/ täieliseks	-	-	5 arvama 1, saama 2, korraldama 1, minema 1	-
tõntsiks	-	1 jääma 1	-	3 jääma 3
tööks	-	-	3 arvama 2, tegema 1	1 nimetama 1
tühjaks	5 laskma 1, rääkima 2, tegeme 1, tõstma 1	4 imema 1, jääma 1, saama 1, tegema 1	46 arvama 2, imema 1, jätma 2, jääma 1, kallama 1, minema 2, mõistma 7, pidama 3, riisuma 3, rõõvima 1, rüüpama 1, tegeme 19, tunnistama 3	36 ajama 1, imema 1, jooksma 1, jooma 2, jätma 2, jääma 7, kallama 2, kandma 1, kurnama 1, lüpsma 1, minema 3, peksma 1, pidama 1, puistama 1, raputama 1, rääkima 2, saama 4, tegema 3, tulema 1
uimaseks	-	4 jääma 1, kiigutama 1, lööma 1, rääkima 1	1 lööma 1	1 tegeme 1
uueks / uhiuueks	-	-	3 looma 1, saama 2	2 pühkima 2
vabaks	-	3 laskma 2, saama 1	21 jätma 3, jääma 3, laskma 2, mõistma 8, saama 2, sündima 1, tegema 1, tunnistama 1	15 jätma 1, jääma 3, laskma 2, rabelema 1, rehmina 1, saama 3, tegema 3, võtma 1
vaaseks / vaesemaks	-	2 jääma 1, minema 1	8 jätma 1, jääma 4, minema 1, saama 2	6 jääma 4, pidama 1, põlgama 1
vaeseomaks	1 tegeme 1	4 nalgima 1, peksma 1, piitsutama 1, tõukama 1	1 tõrelema 1	1 peksma 1

1	2	3	4	5
vaevaks	1 võtma 1	-	4 võtma 4	-
vaguseks / vagusaks / vagaseks	2 tegema 2	1 jääma 1	4 jääma 2, minema 1, saama 1	1 tegema 1
vaikseks / vaiksemaks	1 tegema 1	2 jääma 2	4 jääma 3, saama 1	13 jätma 1, jääma 10, minema 1, muutma 1
vajalikuks	-	-	- (vt TARVILIKUKS)	11 osutuma 1, pidama 9, tunnistama 1
valeks	2 ajama 1, kuulutama 1	-	4 ajama 1, minema 1, tunnistama 2	-
valgeks	1 tegema 1	1 muutuma 1	5 kiitma 1, lupjama 1, lööma 1, minema 2	4 minema 1, muutuma 1, võõpama 2
valitsejaks	-	-	4 hakkama 1, jääma 1, saama 2	-
valjuks / valjemaks	-	1 paisuma 1	5 arvama 1, minema 1, muutma 1, paistma 1, tegema 1	5 kasvama 1, minema 2, muutuma 1, tuksatama 1
vanaks	-	6 jääma 1, kandma 1, minema 2, saama 1, tegema 1	10 jääma 5, kasvatama 1, minema 4	6 jääma 3, muutma 1, saama 2
vanapoisiks	-	-	12 hüüdma 1, jääma 8, lugema 1, nimetama 2	-
vargaks	-	-	3 hakkama 1, süüdistama 1, tunnistama 1	2 arvama 1, pidama 1
varuks	1 olema 1	-	1 olema	4 jääma 1, olema 3
vastuseks	-	-	5 andma 2, olema 1, pomisema 1, saatma 1	5 esitama 1, ilmutama 1, kuulma 1, saama 2
vesiseks	4 minema 2, tegema 2	-	3 jääma 1, minema 1, tegema 1	2 ajama 2
vigaseks	-	3 lööma 1, puskima 1, pussitama 1	1 tegema 1	4 jääma 1, nuuditama 1, peksma 1, viskama 1
vihaseks	-	4 ajama 1, jääma 1, minema 1, saama 1	2 saama 2	1 minema 1
viimaseks	-	-	5 jääma 5	2 jääma 2
viisiks	-	-	5 olema 4, saama 1	
viletsaks	-	1 jääma 1	1 jääma 1	4 jääma 1, minema 1, tegema 1, tunnistama 1
võimalikuks	-	-	15 saama 3, tegema 12	5 muutma 1, pidama 1, saama 3
võimataks/ võimatuks	-	-	7 arvama 3, pidama 1, tegema 3	1 tegema 1
võitjaks	-	1 jääma 1	7 hüüdma 1, jääma 6	8 jääma 1, tulema 6, tunnistama 1

1	2	3	4	5
võõraks /1890 tähenduses 'külaliseks'/	-	-	6 kutsuma 1, käima 1, minema 1, olema 2, tulema 1 /KÜLALISEKS/	5 jääma 3, moonduma 1, muutuma 1
vägevaks	-	-	3 saama 2, tegema 1	
väheks / väheseks / vähemaks	-	3 jääma 3	7 jääma 5, minema 1, tulema 1	10 jääma 6, kahanema 2, pidama 1, vaibuma 1
väikseks / väiksemaks	-	-	7 jääma 5, kahanema 1, muutuma 1	7 jääma 3, kipruma 1, muutuma 3
vääriliseks	-	-	-	3 hindama 1, olema 1, pidama 1
õigeks	3 ajama 1, rääkima 1, võtma 1	2 ajama 1, saama 1	8 arvama 1, jääma 1, saama 1, tunnistama 5	5 osutama 1, pidama 4
õndsaks	-	-	7 kiitma 1, saama 3, tegema 3	-
õnneks	2 minema 1, võtma 1	-	5 andma 1, juhtuma 1, minema 3	9 kasvama 1, minema 2, nimetama 3, pidama 3
õnnelikuks	-	-	12 kiitma 1, pidama 2, saama 3, tegema 6	1 tegema 1
õnnetuks	-	-	8 saama 2, tegema 6	3 muutma 1, saama 1, tegema 1
õpetajaks	-	-	9 hakkama 1, katsuma 1, kutsuma 1, minema 2, nimetama 1, olema 1, saama 2	6 hakkama 1, jääma 1, lunima 1, saama 2, õppima 1
õrnaks	-	-	3 jääma 1, tegema 2	-
õõnsaks	4 minema 2, võtma 2	-	1 kaevama 1	-
ühenäoliseks	-	-	-	3 muutuma 2, tegema 1
ükskõikseks	-	1 muutuma 1	-	7 jätma 4, muutuma 3
üldtuntuks	-	-	-	3 saama 3
ülemaks	-	-	4 nimetama 2, pidama 1, seadma 1	1 olema 1
ülesandeks	-	-	4 olema 1, seadma 1, tunnistama 1, võtma 1	7 olema 2, püstitama 1, seadma 1, tegema 3